

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Іноземний капітал та його роль в банківській системі України

Студентки 2 курсу 5м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Щекаєвої Марії
Андріївни

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Аванесова Ірина
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИЗИКУ РОЗБАЛАНСУВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	6
1.1. Економічна сутність дефініції «іноземний капітал» та «ризик розбалансування локальної банківської системи»	6
1.2. Нормативні вимоги щодо забезпечення збалансованості локальної банківської системи та наявності іноземного капіталу в ній	14
1.3. Принципи використання іноземного капіталу в локальній банківській системі	23
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ КАПІТАЛУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЗА 2014-2017 РОКИ	32
2.1. Аналіз показників капіталу банків в Україні	32
2.2. Вплив іноземного капіталу на збалансованість локальної банківської системи	38
2.3. Оцінка ризику розбалансування локальної банківської системи через наявність іноземного капіталу в ній	45
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	53
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ НАЯВНІСТЬ В НІЙ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ	55
3.1. Удосконалення регулювання забезпечення збалансованості банківської системи	55
3.2. Адаптація зарубіжного досвіду управління збалансованістю локальної банківської системи при наявності іноземного капіталу в ній	62
3.3. Методи управління ризиком розбалансування локальної банківської системи при наявності в ній іноземного капіталу	70
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	78
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні умови, які склалися на фінансовому ринку внаслідок глобалізаційних процесів не оминають й національну банківську систему. Тому зростає роль іноземного капіталу, який посідає вагоме місце у банківській системі, яка склалася в країні. Тому обґрунтування необхідності збільшення іноземного капіталу та визначення його ролі з кожним роком набирає все більшої актуальності. Концентрація банків, статутний капітал яких повністю або частково складається з іноземного капіталу в загальному задовольняє інтереси, які країна ставить перед собою з метою подальшого розвитку банківської системи України та дозволяє залучити додаткові іноземні інвестиції, а також сприяє оптимізації ресурсної бази вітчизняних банків, що як наслідок стимулює соціально-економічний розвиток країни.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що залишається відкритим питанням обґрунтування рівня відкритості банківської системи для інших різних фінансово-кредитних установ з іноземним капіталом, форми їх присутності та рівень впливу банків розвинутих країн світу на розвиток банківського ринку України, а також ефективні механізми прогнозування та системи регулювання рівня концентрації іноземного капіталу.

Ступінь дослідження теми. Над пошуками шляхів вирішення завдань роботи працює плеяда вчених, а саме Н. Бичкова, О. Другов, Р. Корнилюк, Т. Смовженко та інших. Окремі питання оцінки впливу іноземного капіталу на банківську систему висвітлені в працях О. Барановського, В. Геєць, А. Єпіфанова, І. Івасів, К. Павлюк та інших. Однак дослідження в основному присвячені поширенню іноземного капіталу саме в банківській сфері, а вплив на локальну банківську систему та її розбалансування недостатньо висвітлено в працях економістів.

Мета даної роботи полягає в розкритті теоретичних засад, розробці методичних підходів та практичних рекомендацій щодо ролі іноземного капіталу у локальній банківській системі.

Визначена мета вирішується за допомогою наступних **завдань**:

- розкриття економічної сутності дефініції «іноземний капітал» та «ризик розбалансування локальної банківської системи»;
- визначення нормативних вимог щодо забезпечення збалансованості локальної банківської системи та наявності іноземного капіталу в ній;
- аналіз принципів використання іноземного капіталу в локальній банківській системі;
- розгляд показників капіталу банків в Україні;
- дослідження впливу іноземного капіталу на збалансованість локальної банківської системи;
- оцінка ризику розбалансування локальної банківської системи через наявність іноземного капіталу в ній;
- обґрунтування механізму удосконалення регулювання забезпечення збалансованості банківської системи;
- дослідження адаптації зарубіжного досвіду управління збалансованістю локальної банківської системи при наявності іноземного капіталу в ній;
- виокремлення методів управління ризиком розбалансування локальної банківської системи при наявності в ній іноземного капіталу.

Об'єктом дослідження являється вплив іноземного капіталу на збалансованість локальної банківської системи.

Предметом дослідження є ризик розбалансування локальної банківської системи при наявності іноземного капіталу в ній.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувалися теоретичні методи, такі як індукція та дедукція, а також системний та структурний аналіз при визначенні сутності іноземного

капіталу та його ролі у системі збалансованості локальної банківської системи. Також застосовувалися емпіричні методи дослідження економічних явищ, а саме метод порівняння, спостереження, аналіз) використовувались у процесі аналізу впливу іноземного капіталу на банківську систему України при різних масштабах його присутності. Методологічною основою роботи є системний підхід до аналізу взаємозв'язку економічних явищ та процесів, творче осмислення праць українських та зарубіжних учених з питань функціонування іноземного капіталу в банківській системі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні механізму взаємодії поширення іноземного капіталу в банківській системі України та збалансованості локальної банківської системи.

Практична цінність результатів дослідження. У випускній кваліфікаційній роботі розглянуті шляхи удосконалення регулювання забезпечення збалансованості банківської системи через наявність в ній іноземного капіталу, які можуть бути використані для оптимізації роботи вітчизняних банках в локальній банківській системі.

Апробація результатів дослідження.

Публікації.

Обсяг і структура випускної кваліфікаційної роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 84 сторінки, ілюстровані 20 таблицями, 20 рисунками та 24 додатки. Список використаних джерел складається із 80 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РИЗИКУ РОЗБАЛАНСУВАННЯ ЛОКАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1. Економічна сутність дефініції «іноземний капітал» та «ризик розбалансування локальної банківської системи»

За останні роки зростання капіталу іноземних банків значною мірою впливає на процес формування стратегії діяльності банків України. Банківські установи змушені проводити трансформаційні зміни, які полягають у зміні наявних організаційних структур на більш досконалі, запровадженні нових банківських послуг, вдосконалювати систему кредитування і як наслідок піднімати свій імідж та бути відкритими для нових клієнтів. Банки з іноземним капіталом здійснюють вплив на рівень конкуренції та сприяють зміцненню рівень конкурентоспроможності як вітчизняних банків, так і загальної банківської системи [69, С. 54-60].

В сучасних умовах господарювання банки з іноземним капіталом, які здійснюють свою діяльність на території України мають кращі конкурентні позиції ніж вітчизняні банки, тобто вони фактично мають право вибору як сектора економіки, який будуть кредитувати так і можливість варіювати відсотками на фінансовому ринку. При цьому саме завдяки збільшенню банків з іноземним капіталом відбувається витіснення слабкіших банки з метою збільшення власного прибутку, а не сприянню реалізації стратегічних напрямків розвитку країни шляхом спрямування на ці заходи відповідних банківських ресурсів. Завдяки впливу банків з іноземним капіталом вітчизняні банки можуть втрати свою частку на фінансовому ринку, що спричиняється погіршенням конкурентоспроможності, тому вони змушені своєчасно реагувати на зміну умов як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, що в кінцевому підсумку наблизить фінансові показники до результатів діяльності іноземних банків.

Загальна мета дослідження передбачає спочатку розгляд поняття «іноземний капітал», потім відкриття сутності ризику розбалансування локальної банківської системи, і виявлення співвідношення між наведеними поняттями та визначення їх впливу на загальну банківську систему. Для того, щоб більш повно відкрити поняття «іноземний капітал» потребує розкриття загальної категорії «капітал». Теорія капіталу знаходилася у детальному вивченні різними вченими економічної сфери – від меркантилістів до інституціоналістів. На базі здійсненого аналізу відносно теорії еволюції капіталу та його окремих складових економічною наукою було акцентовано висновок на тому, що із розвитком ринкової економіки відбувається трансформація капіталу саме в історичному аспекті, яка стала результатом руху його еволюції. На певному етапі функціонування економіки поряд із торговельним, промисловим, грошовим створюється фінансовий капітал [53, С. 121-128].

Для подальшого розвитку у сфері міжнародного поділу капіталу і праці й перетворення останнього сприяли формуванню саме іноземного капіталу, що здебільшого реалізується у вигляді вивозу капіталу при цьому країна являється донором, а точніше експортером капіталу та ввезення капіталу коли країна являється реципієнтом, іншими словами імпортером капіталу. Вивіз капіталу досить характерний для країн, які мають відносний надлишок фінансових ресурсів, що в першу чергу обумовлюється потребою отримувати більші за розмірами прибутки в іншій країні через сприятливіші умови для власників капіталу. Поряд із цим вивозять капітал не лише розвинуті країни світу. Для прикладу зазначимо, що США являється не тільки найбільшим експортером капіталу, а й найбільшим імпортером. Іноземний капітал постійно знаходиться в русі і вкладається в інші країни-реципієнти власниками капіталу, а саме іноземними інвесторами. Ввезення капіталу властиве тим країнам, які мають постійно зростаючі фактори виробництва у порівнянні з іншими дефіцит фінансових ресурсів. До наведених країн належать країни з посттрансформаційною економікою та Україна.

Здійснюючи аналіз припливу іноземного капіталу в Україну, потрібно акцентувати увагу на вплив капіталу, який є протилежним явищем. Капітал може залишити територію країни, якщо при цьому будуть більш сприятливі сфери відносно вкладення. Такий вплив національного капіталу не потрібно плутати з вивезенням нелегального капіталу за межі кордону, який зберігається на рахунках в банках з іноземним капіталом. «Нелегальність» зазначеного впливу в першу чергу обумовлюється не лише «тіньовим» походженням таких капіталів, на які відноситься майже половина ВВП країни, а й недоліками у законодавстві країни [35].

На основі наведеного аналізу маємо можливість розкрити сутність іноземного капіталу, вона полягає у визначенні форми капіталу, що знаходиться в русі і вкладається іноземними інвесторами в господарську діяльність країни-реципієнта з метою найбільш ефективного використання капіталу, отримання максимального прибутку. Слід зазначити, що в економічній літературі поки що не існує єдиного визначення категорії «іноземний капітал».

Нормативне визначення іноземного капіталу визначається в контексті банку з іноземним капіталом, а саме в Законі України «Про банки і банківську діяльність» [2] зазначається те, що банк з іноземним капіталом є банком частка капіталу якого належить хоча б одному іноземному інвесторові та становить не менше 10 відсотків. До того ж у Законі України «Про режим іноземного інвестування» [3] інвесторами інших країн є особи, які здійснюють інвестиційну діяльність на території України. До них належать наступні суб'єкти господарювання:

- суб'єкти господарювання, які створені відповідно нормативної бази інших країн;
- фізичні особи, які є іноземцями і не мають зареєстрованого місця проживання в Україні, а також не мають обмежень у дієздатності;
- інші держави, неурядові та світові урядові організації;

– інші міжнародні суб'єкти господарювання, які займаються інвестиційною діяльністю та відповідають нормам вітчизняного законодавства.

Одним із важливими питанням, яке стоїть перед вітчизняним законодавством є регулювання питання щодо нормативного забезпечення діяльності банків з іноземним капіталом. Так, у законі «Про банки і банківську діяльність» [2] основні положення є лише загальними твердженнями та потребують уточнення. Крім цього законодавством визначена різниця між іноземним банком та банком з іноземним капіталом, однак коло діяльності другого не визначені. Тому цей закон не може регулювати основну частину діяльності іноземних банків та банків з іноземним капіталом та потребує вдосконалення. В Додатку А розкриємо зміст поняття банків з іноземним капіталом на основі дослідження вчених. Досліджуючи роль іноземного капіталу в економічній системі, слід визначити його основні функції в Додатку Б.

Зупинимося на кожній функції більш детально. Перша функція іноземного капіталу вкрай необхідна для України, оскільки іноземний капітал сприятиме відновленню і розвитку економіки, модернізації промисловості, проведення структурних змін, впровадження інноваційних розробок. Для цього нашій державі потрібні значні зовнішні фінансові ресурси.

Щодо розподільчої функції іноземного капіталу відзначимо те, що передумовою ефективного приєднання іноземного капіталу є в першу чергу сприятливий в країні інвестиційний клімат. Однак в Україні інвестиційний клімат в сучасних умовах залишається несприятливим. Серед основних факторів, що обумовлюють не достатньо сприятливий інвестиційний клімат у державі та стримують її економічний розвиток, потрібно виокремити нестабільність вітчизняного законодавства, здійснення надмірного регулювання ринків, не достатньо розвиненість ринкової інфраструктури, а саме фондового ринку, високий податковий тиск, бюрократизм і корупцію як

в центральних, так і місцевих органах влади. Сукупність факторів зумовлюють зниження позицій України у світових рейтингах.

На сьогоднішній день в країні є безліч галузових та регіональних диспропорцій відносно залучення іноземного капіталу. Максимальні обсяги іноземного капіталу надходять в розвинуті галузі економіки, а також у сфери, які мають швидкий оборот капіталу, до такої сфери належить фінансова діяльність. Інтерес до неї проявляють багато інвесторів із різних країн, у зв'язку з цим частину своїх ресурсів вони направляють саме в цю сферу.

Наступною оцінимо саме таку функцію іноземного капіталу як інноваційна. Зазначимо, що іноземний капітал відіграв досить активну роль у розвитку багатьох країн світу таких як Франція, США, Велика Британія, Тайвань, Південна Корея. Україні доцільно застосувати наведений досвід для вирішення завдань відносно нарощування експортного потенціалу структурної модернізації імпортозамінних виробництв, активізації інноваційного розвитку. Наведене реформування потребує великих обсягів капіталовкладень, однак ні держава, ні вітчизняні підприємства в такому обсязі ними не володіють. За результатами здійсненого аналізу стану інноваційної діяльності та її розвитку в Україні, протягом минулих років близько 80% промислових підприємств не здійснюють інноваційну діяльність, а кількість підприємств, які в минулому займалися інноваційною діяльністю і запроваджували інновації значно скоротилися. Зменшується й питома частка інноваційної продукції в обсязі промислової [50, С. 123-128].

Виходячи з цього інноваційні процеси в країні не набули достатнього розвитку, а стали важливим фактором зростання ВВП. Враховуючи вище дослідження особливий акцент слід приділити здійсненню фінансування досліджень та науки, а також розробкам та інноваційній діяльності. Все це свідчить про потребу зростання надходження фінансових ресурсів за рахунок власних та іноземних коштів, завдяки цьому стане можливим покращання інвестиційного клімату в Україні.

Залучення іноземного капіталу дає можливість вирішити більшість соціальних проблем через задоволення внутрішніх та зовнішніх потреб ринків, систему оновлення і модернізацію виробництва, передачу досвіду управління, запровадження інноваційних технологій, ефективного застосування місцевих ресурсів, створення додаткових робочих місць, сприяння структурній перебудові економіки. При участі іноземного капіталу може відбутись відродження та розвиток сходу України, з цією метою уряду необхідно розробити та затвердити Програму відродження і розвитку Донецької та Луганської областей.

Зупинимося на розгляді сутності ризику розбалансування локальної банківської системи більш детально і відзначимо те, що ризики економічного характеру переважно властиві роботи всіх суб'єктів господарювання, але банківська діяльність являється більш ризикованою. До економічних ризиків належать валютний, кредитний, інвестиційний, інфляційний, відсотковий та ризик ліквідності, які не може повністю уникнути жодна банківська установа. Ризики притаманні переважній більшості банківських операцій, до того ж зростання рівня ризику майже пропорційно впливає на можливість збільшення прибутку. Оцінка прибутковості продуктів та підрозділів з урахуванням ризиків є підґрунтям щодо прийняття стратегічних управлінських рішень з розвитку та фінансування окремих напрямків банківської діяльності, формування переліку банківських продуктів. Дослідження банківської системи свідчать, що банк не одразу втрачає свою фінансову стійкість. Оскільки повністю позбутися ризиків неможливо, перед банківською установою постає завдання управління ними. Балансування між прибутком та ризиком, пошук їх оптимального співвідношення розглядається як одне з важливих та складних завдань [62].

Ризик розбалансування локальної банківської системи розглядається в широкому та вузькому розумінні, особливості його визначення відобразимо на рис. 1.1.

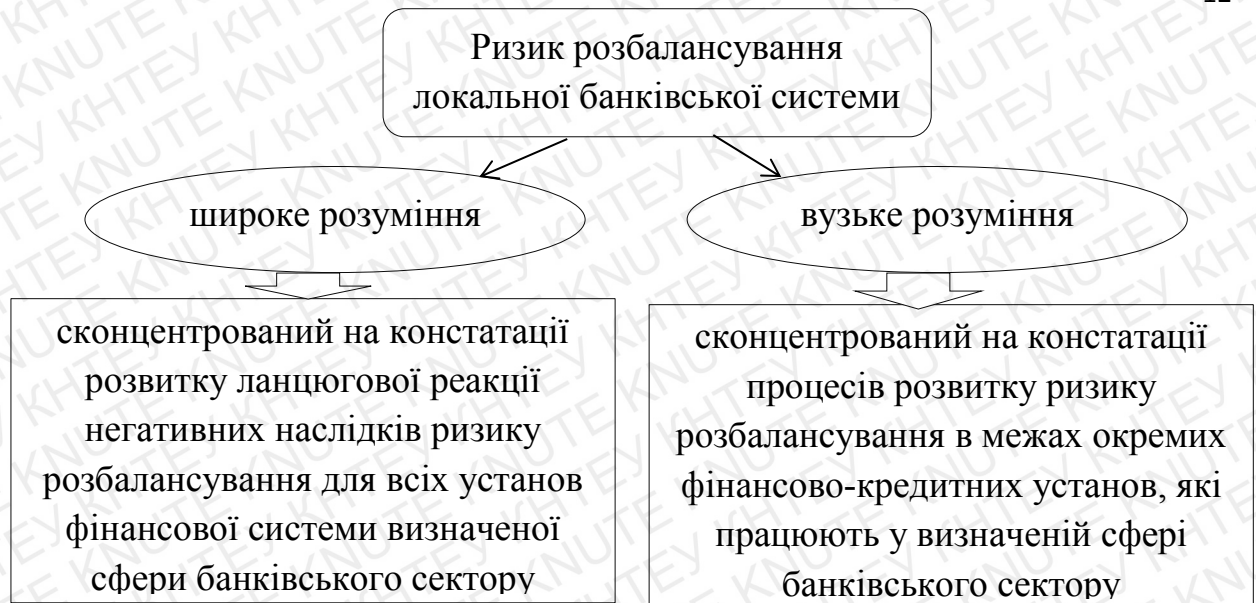

Рис. 1.1. Розкриття поняття «ризик розбалансування локальної банківської системи» у вузькому та широкому розумінні

Джерело: побудовано автором на основі джерела [52].

Відносно поглядів вчених на даний вид ризику відобразимо їх визначення у Додатку В.

Аналізуючи передумови та особливості прояву ризику розбалансування локальної банківської системи І. Зарицька зазначає, що він супроводжується виходом фінансових параметрів економічних процесів за нормальні межі; причина такого стану – «неспроможність суб'єктів системи ефективно виконувати свої функції. Водночас вона репрезентує найповнішу з існуючих у вітчизняній науковій літературі класифікацію банківських ризиків. Оскільки ця класифікація складена на основі узагальнення результатів досліджень, які використовували у своїх працях й інші згадані вище автори, знаходимо в них однакові або тотожні, по суті, ознаки: «форма прояву», «об'єкт впливу» та «масштаб поширення», «ступінь ураження економіки» та «жорсткість наслідків», «рівень прояву», «масштаб та ступінь дестабілізуючого впливу на економіку», хоча характеристики виділених за цими ознаками видів банківських ризиків дещо відрізняються [33, С. 20-29].

У класифікації, представленій І. Зарицькою, розглянуто також такі критерії класифікації, як «склад» та «географія поширення». Виділення останнього має сенс, адже в умовах глобальної економіки банківські ризики

можуть виникати не лише в окремих країнах, а й набувати світового масштабу. Класифікаційна ознака склад видається не зовсім вдалою; вона доречна, радше, коли йдеться про фінансові ризики, оскільки саме в їх складі можуть мати місце банківські, валютні та боргові ризики. При виокремлення ризику розбалансування локальної банківської системи потрібно мати на увазі, що:

1. всі банківські ризики мають не лише різну природу, причини походження, форми прояву, але й кількісні параметри;
2. ризик розбалансованості у країнах з транзитивними економіками та у країнах, що розвиваються, можуть істотно відрізнятися від банківських ризиків в усталених економічних системах;
3. ризик розбалансованості у локальній банківській системі можуть бути спричинені як внутрішніми, так і причинами, які фактично не мають нічого спільного з цією системою;
4. ризик розбалансованості не виникає раптово – спочатку негативні тенденції виникають на рівні окремих банків, поступово охоплюючи дедалі більшу їх кількість, вони перестають виконувати свої зобов'язання перед клієнтами [25].

Отже, узагальнивши погляди вчених можемо константувати наступне визначення ризику розбалансованості локальної банківської системи: під наведеним поняттям слід розуміти ймовірність збою функціонування окремих секторів банківської системи в зв'язку з критичним порушенням планетарної, регіональної, національної чи внутрішньо-системної суспільно-економічної рівноваги, що формує умови для поширення нестабільності для всього фінансово-економічного середовища. Вибір зазначеного визначення в якості базового для подальших досліджень визначається тим, що воно дозволяє відобразити найбільш важливі риси і принципові особливості ризику розбалансування локальної банківської системи.

1.2. Нормативні вимоги щодо забезпечення збалансованості локальної банківської системи та наявності іноземного капіталу в ній

Здійснення чіткої структурованості, визначенні у відповідності до фінансових інститутів, що проводять банківську діяльність, регулювання їх економічного, організаційного та правового інструментарію поряд із визначеністю меж державного управління та контролю у банківській сфері є основною умовою прогресивного розвитку не тільки банківської системи, а й економіки країни. Одним із проблем регулювання банківської діяльності у законодавчому плані є фактичне відставання вітчизняного нормативно-правового регулювання від реалій економічного характеру у банківській сфері країни. Це стосується правове регулювання збалансованості локальної банківської системи України як фактора, який формує можливість локальної банківської системи здійснювати банківські послуги, при цьому забезпечувати її можливість витримувати негативні коливання ринку не зупиняючи звичайного ритму надання наведених послуг.

Нормативні вимоги щодо забезпечення збалансованості локальної банківської системи потрібно розглядати через функції основних органів державної влади, оскільки саме завдяки їх виконанню можливо досягти рівноваги у досліджуваній сфері. Забезпечення збалансованості банківської системи у значній мірі залежить від ефективності діяльності суб'єктів її забезпечення. До таких суб'єктів на рівні держави належать органи державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) і Національний банк України, який має статус особливого центрального органу державного управління. Розглянемо вплив на банківську систему кожного із зазначених органів більш детально [34, С. 65-69].

Верховна Рада України, виконуючи свою функцію законотворення, регулює збалансування банківської системи України, у тому числі й локальну, шляхом прийняття законів України. Тому важливою є діяльність парламенту щодо ухвалення законів у сфері національної безпеки,

невід'ємною складовою якої є система збалансування банківської діяльності в цілому та фінансова безпека банків зокрема. У зв'язку з цим можемо зробити висновок, що діяльність Верховної Ради України щодо законодавчого регулювання збалансування банківської системи має несистемний характер і в цілому оцінюється як недостатня. Така ситуація щодо ухвалення законів у сфері збалансування банківської системи склалась переважно із загальних проблем діяльності парламенту, складності прийняття законів та нагромадження великої кількості законопроектів, що чекають на розгляд. Щодо врегулювання проблем збалансування банківської системи загалом та локальної системи зокрема, доцільно було б ухвалення парламентом Закону України «Про фінансову безпеку», що враховуватиме питання регулювання збалансування банківської системи. При цьому слід наголосити, що дія механізму правового регулювання розпочинається з норми права, відсутність якої унеможливорює цивілізований демократичний розвиток нових відносин, що виникли в державі.

Президент України як суб'єкт забезпечення фінансової безпеки в Україні наділений повноваженнями визначати стратегічні пріоритети національної безпеки, а, відповідно регулювати питання збалансування локальної банківської системи. З метою реалізації цього повноваження при ньому та під його керівництвом діє Рада національної безпеки і оборони. Цей орган наділений низкою повноважень, які дозволяють аналізувати рівень збалансування локальної банківської системи, однак, на жаль, ситуація є такою, що проведення аналізу унеможливлено у зв'язку з відсутністю повноцінної інформації щодо діяльності банків для проведення економічного аналізу.

У той же час працездатність Ради національної безпеки оборони України забезпечується її структурою, що надає правові можливості не тільки подавати на розгляд Президента України пропозиції щодо прийняття нормативних актів у сфері збалансування локальної банківської системи, але

й розробляти комплексні системи захисту законних фінансових інтересів держави, зокрема, банків та їх кредиторів і вкладників [21, С. 47-51].

Щодо органів виконавчої влади зазначимо те, що вони є суб'єктами забезпечення збалансування банківської системи в цілому і локальної, зокрема, вони наділені правами нормотворення, однак це не додає визначеності у відносинах із забезпечення дотримання збалансування банківської системи. Значна кількість міністерств і центральних органів виконавчої влади тощо, перебуваючи в перманентному стані реформування, не зосереджує увагу на питаннях забезпечення збалансування локальної банківської системи взагалі, хоча й має для цього і правові можливості, і відповідну структуру.

Загалом Кабінет міністрів України, як вищий орган у системі органів виконавчої влади, має можливість за принципом централізації управляти процесами в сфері збалансування локальної банківської системи. Оскільки координованість у роботі органів виконавчої влади та Національного банку України свідчить не на користь ефективності їхньої роботи щодо забезпечення збалансування локальної банківської системи, тому ці відносини повинні розвиватися щонайменше за рахунок налагодження координації діяльності названих органів у сфері фінансової безпеки і збалансування локальної банківської системи.

Для повноти викладення проблеми нормативного забезпечення збалансування локальної банківської системи слід зазначити, що на сьогодні діяльність органів виконавчої влади зосереджена безпосередньо на управлінні державними фінансовими потоками, а керованого управління фінансовими потоками суб'єктів господарювання приватного сектору економіки з метою забезпечення руху цих потоків через банківську систему не відбувається. Економічна та оперативна самостійність суб'єктів господарювання не є тією перепорою, яка не дозволяє надати відносинам з управління фінансовими потоками прогнозованого характеру за рахунок прийняття підзаконних нормативних актів, чим, у подальшому, й сприяти

нормальній реалізації відносин із забезпечення збалансування локальної банківської системи та її суб'єктів [46].

Судові органи, будучи суб'єктом забезпечення збалансування банківської локальної системи в Україні, виконують роль арбітрів при врегулюванні правових спорів між учасниками економічних відносин, чим забезпечують захист прав і законних фінансових інтересів сторін спору. У своїй діяльності на основі принципу «законності» судами формується практика застосування законодавства у відносинах, що супроводжують рух фінансових потоків в Україні. Слід відмітити, що дотримання принципу «законності» залежить від професіоналізму та компетенції судді і тому належна спеціалізація суддів та їх підготовка для розгляду окремих категорій справ, зокрема у сфері збалансування локальної банківської системи, забезпечить якість суддівства у таких справах. Збільшення кількості правових конфліктів у фінансовій сфері у кризовий період і специфіка їх розгляду переконливо довели, що такі справи не можуть розглядатись без спеціальної підготовки суддів [14, С. 7-26].

Національний банк України наділений такою компетенцією, яка дозволяє реалізовувати, на рівні підзаконного регулювання, управлінський цикл щодо руху фінансових потоків у банківській системі України. Однак, не можна покладати відповідальність за забезпечення збалансування локальної банківської системи та її суб'єктів виключно на центральний банк. Правове забезпечення збалансування локальної банківської системи є результатом дії комплексних заходів правового, організаційно-технічного та методичного характеру. При цьому мінімізація політичної залежності Національного банку України відіграє ключову роль у питаннях забезпечення безпеки банків.

Також важливо, що правові моделі забезпечення збалансування локальної банківської системи формуються на основі законів та підзаконних актів органів державної влади та Національного банку України. Щодо центрального банку, то особливості його структури та розмежування

повноважень між органами і підрозділами забезпечують неупереджене прийняття рішень з питань регулювання банківської діяльності. Централізація управління Національного банку України дозволяє мобільно й швидко приймати рішення щодо керованого руху грошових потоків, чим забезпечується максимальний ефект для рівня збалансування локальної банківської системи.

Інструментарій, що застосовується Національним банком України для забезпечення збалансування локальної банківської системи, за своїм матеріальним змістом, переважно є економічним, і тому, діяльність інших суб'єктів з нормотворення у частині забезпечення збалансування банківської системи є необхідною умовою такого забезпечення. При цьому важливо, щоб така нормотворча діяльність базувалася на взаємодії та координації суб'єктів забезпечення збалансування локальної банківської системи.

Узагальнення досліджень вчених та нормативної бази відносно регулювання збалансування локальної банківської системи дозволили обґрунтувати наступні вимоги (рис. 1.2.).

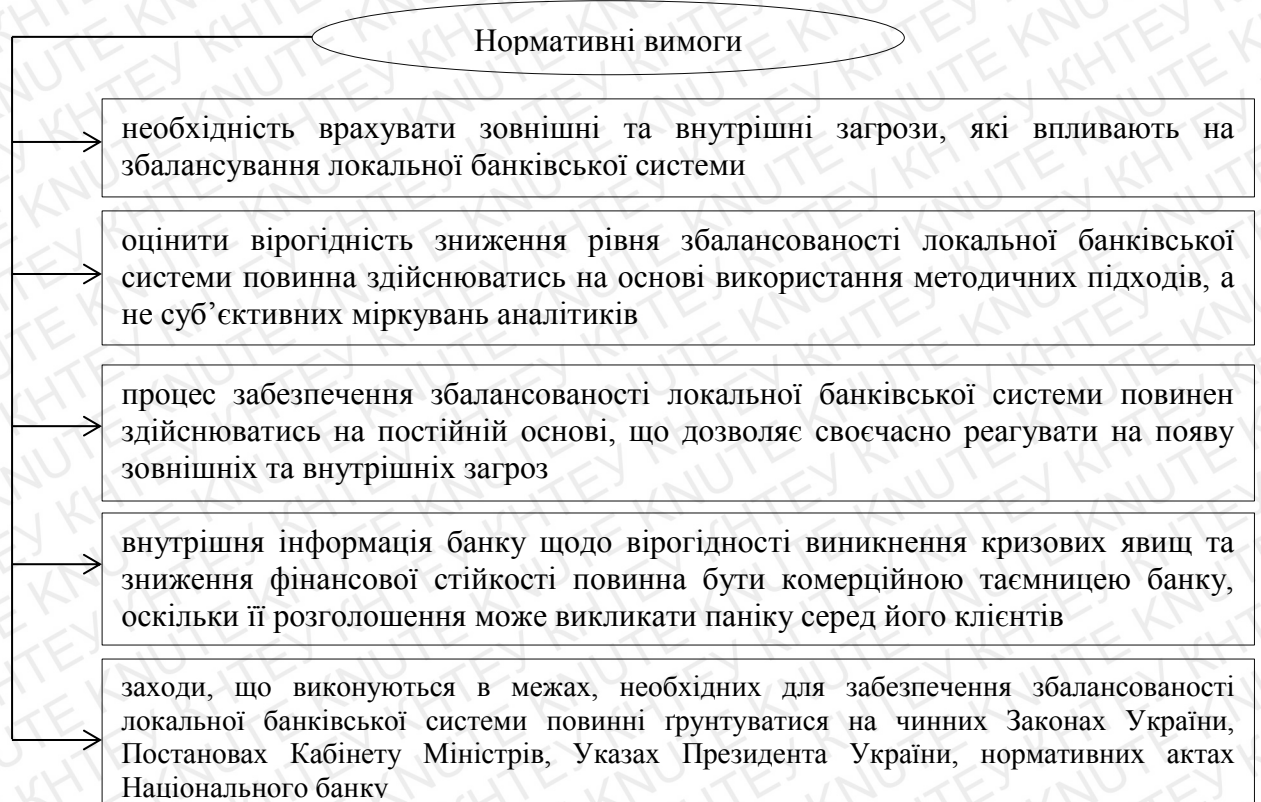

Рис. 1.2. Нормативні вимоги щодо збалансування локальної банківської системи Джерело: побудовано автором на основі джерела [10]

Крім наведених нормативних вимог до збалансування локальної банківської системи підрозділи фінансової безпеки банків, які до неї входять повинні мати у своєму розпорядженні всі необхідні засоби для ефективного вирішення поставлених перед ними завдань. Слід зазначити, що повноваження осіб і підрозділів банківської безпеки суворо регламентуються нормативними актами банків. Також забезпечення збалансованості локальної банківської системи не повинно призводити до погіршення умов діяльності та стану банків, перешкоджати реалізації їх інтересів та витрат на їх проведення мають бути адекватними ефективності останніх. Підтримання збалансування локальної банківської системи здійснюються у суворій відповідності до завдань, які вирішують банківські установи згідно із затвердженою його керівництвом комплексною програмою безпеки [10, С. 270-273].

Отже, процес формування збалансування локальної банківського сектору вимагає формування інформаційної та аналітичної роботи, результати якої є потрібні умови для запровадження моніторингу, аналізу чинників та оцінки рівня, що впливають на рівень фінансової безпеки. Робота системи в інформаційному та аналітичному забезпечення являється обов'язковим для проведення правильної та швидкої оцінки рівня збалансування локальної банківської системи, дотримання достатності фінансування для вчасного виконання зобов'язань, прогнозування можливих внутрішніх та зовнішніх загроз,

Щодо наявності іноземного капіталу в банківській системі України та його вплив на її збалансування зазначимо, що усі банки країни, незалежно від походження їх капіталу, працюють в одному законодавчому полі, підлягають нагляду і контролю на загальних умовах. Прийнятий у 2000 році Закон України «Про банки і банківську діяльність» [2] передбачає, що учасниками банків в Україні можуть бути і нерезиденти. При цьому, як вже зазначалося у попередньому підрозділі роботи відповідно до зазначеного Закону України банком з іноземним капіталом вважається той, у якому частка капіталу, що

належить хоча б одному нерезиденту, перевищує 10%. Цей пункт Закону містить протиріччя – якщо власниками банку є декілька іноземних юридичних чи фізичних осіб, кожна з яких окремо володіє часткою, меншою 10%, то банк уже не вважається банком з іноземним капіталом. Крім того, банк, власниками якого є юридичні особи, зареєстровані іноземцями в Україні, вважається місцевим.

Іноземний капітал теоретично може бути присутнім на банківському ринку у формі банку – юридичної особи (дочірнього банку), участі в статутному капіталі вітчизняних банків і у формі філій банків нерезидентів. Дві перші форми вже представлені на українському ринку банківських послуг. Питання доступу на ринок філій банків-нерезидентів знаходиться в стані дискусій. Розширення присутності іноземного капіталу на банківському ринку розглядається через призму практичних кроків країни в напрямку європейської інтеграції, вступу у Світову організацію торгівлі.

Контроль діяльності банківських установ з іноземним інвестиціями, а саме загальний перелік та аналіз операцій, ліцензування, контроль, звітність, порядок виплати дивідендів, режим прозорості повністю покладений на Національний банк України, що регулює діяльності банківських установ з іноземним капіталом шляхом затвердження відповідних нормативно-правових актів. Однак поточна редакція Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2], зокрема, не містить наступні нормативні вимоги, які повинні в обов'язковому порядку бути враховані (рис. 1.3.).

Тому можемо зробити висновок, що банківське законодавство у сфері регулювання іноземного капіталу у банківську систему України та його вплив на збалансованість як загальної системи, так і локальної, на сьогодні залишається недосконалим, а деякі законодавчі норми – застарілими. Зокрема, система валютного регулювання та валютного контролю в Україні здійснюється згідно Декрету Кабінету Міністрів «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [1], затвердженого ще у 1993 році. Натомість регулювання банківської системи здійснюється шляхом видання

відповідних постанов та розпоряджень Національного банку України, що не мають законодавчого статусу.

Рис. 1.3. Нормативні вимоги, які повинні бути у Законі України «Про банки і банківську діяльність» з метою збалансування локальної банківської системи

Джерело: побудовано автором на основі джерела [29]

Хоча якщо розглянути з іншої сторони чинне вітчизняне законодавство, крім вказаних недоліків воно дає можливість формувати в Україні банківські установи з іноземним капіталом, однак з обов'язковою вимогою, наведені банки повинні проводити свою діяльність у визначеному правовому полі України, на території якої вони отримують економічний прибуток. На думку вітчизняних банкірів, допуск філій іноземних банківських установ на фінансовий ринок України має слугувати національним інтересам. І тут вони мають сенс, коли наголошують на потребу недопущення послаблення фінансового суверенітету держави.

Основною причиною занепокоєння банків України обумовлюється тим, що філії не є самостійними юридичними особами, а лише структурними підрозділами банків з іноземним капіталом, роботу яких регулюють іноземним законодавством і, які абсолютно непідконтрольні Національному

банку України. За висновками фахівців Україна просувається по шляху країн Центральної та Східної Європи, де близько 60 до 90% капіталу банків сконцентровано у нерезидентів і місцеві експерти, що не завжди позитивно здійснюють оцінку вплив іноземного банківського капіталу на економіку країни. До того ж з моменту вступу України до Світової організації торгівлі іноземні банківські групи мають право відкривати в Україні свої філії, що значно збільшить рівень конкуренції та ризики всієї фінансової системи.

З огляду на високу продажну вартість українських банків нерезиденти, надають перевагу створенню фінансових установ «з нуля». Натомість експансія західних банківських установ проходить за рахунок купівлі діючих вітчизняних фінансових установ. До того ж не всі вітчизняні банкіри хочуть допускати нерезидентів повністю у свій бізнес, тому можуть продати незначну частину акцій іноземним інвесторам. Однак плани IPO у розрізі банків відкладені, причиною чого є нестабільність на міжнародних ринках, що не дає можливість отримувати справедливую ціну за акції [29, С. 40-48].

Отже, зростання частки іноземного банківського капіталу у банківському секторі повинна відбуватися поступово при створенні сприятливих умов розвитку банківської галузі та зростання конкурентоспроможності вітчизняного банківського капіталу. Допуск філій зарубіжних банків повинен здійснюватися через п'ять років після того, як країна вступить до Світової організації торгівлі, з можливістю диференціації та уточнення зазначеного норми для окремих видів діяльності. Проблема щодо забезпечення збалансування іноземного капіталу та локальної банківської системи набуває за сучасного розвитку банківської сфери важливості та актуальності. Від проведення адекватної оцінки наявного рівня збалансування локальної банківської системи залежить своєчасність, повнота та результативність здійснення управлінських заходів з питань попередження, ліквідації, та запобігання наявним і потенційним загрозам у банківській сфері, а відтак – і вітчизняним господарському комплексу і соціальній сфері.

1.3. Принципи використання іноземного капіталу в локальній банківській системі

Присутність банків, які мають іноземний капітал як у банківському секторі цілому, так і в локальній системі здійснення банківської діяльності, відповідає загальним інтересам розвитку вітчизняної фінансової системи, що сприяє надходження іноземних інвестицій та розширення ресурсної бази соціального та економічного розвитку. Поряд із цим існують важливі фінансові та економічні ризики швидкого збільшення відсотку іноземного капіталу, що пов'язані з втратою суверенітету в секторі грошової та кредитної політики, неочікуваними коливаннями ліквідності банківських установ, можливим посиленням нестабільності, можливим відпливом фінансових ресурсів, спекулятивними змінами попиту та пропозиції на грошово-кредитному ринку. Тому вирішення проблем щодо форми та масштаби розширення присутності капіталу іноземних банків на ринку банківських послуг повинні відповідати стратегічній меті соціального та економічного розвитку, зростанні вітчизняної конкурентоспроможності, економічної безпеки та зміцненню грошово-кредитної системи України [39, С. 58-63].

У міжнародній практиці виділяють декілька принципів доступу іноземного капіталу в національні банківські системи, деякі з них можна застосувати й в локальній банківській системі. Основні з них розглянемо в Додатку Г. Також доцільно наведені принципи розглянути в аспектах їх застосування банками провідних країн світу. На практиці принцип національного режиму використовують зазвичай на підставі міждержавних угод Організації економічного співробітництва та розвитку, Всесвітньої торгової організації та Європейського Союзу. В здійсненні організації співробітництва і розвитку економічного напрямку він діє лише у аспектах регулювання і контролю за роботою банків, що контролюють нерезиденти з країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку. У рамках Європейського союзу принцип національного режиму здійснює реалізацію

через систему прийняття єдиних стандартів регулювання банківської діяльності, при цьому запроваджуючи принцип єдиної банківської ліцензії та окреслення переліку видів операцій банку, які належать визнанню на території країн-членів Європейського Союзу [46, С. 60-65].

Принцип взаємності передбачено у законодавстві Швейцарії, Канади, Японії та Іспанії. Федеральне законодавство США де-юре розглядає національний режим як на допуск, так і на здійснення регулювання, де-факто – закони окремих штатів відносно прийняття рішень щодо ліцензування банківських установ, за якими здійснює контроль нерезидент. Контролюючі заходи, які здійснюються заходи консолідованого нагляду можуть реалізуватися за такими напрямками: ліквідність, платоспроможність та конверсійні операції. Розподіл функцій контролю в залежності від платоспроможності залежить від типу банківської установи, що виникає за участю нерезидента. Контроль за спроможністю дочірнього банку з іноземним капіталом має відповідати за зобов'язаннями, які покладається на дві сторони, це пояснюється тим, що платоспроможність материнської банківської установи можна адекватно оцінити з врахуванням фінансового стану підконтрольних філіалів.

Важливе місце в питанні припливу банківського капіталу із зарубіжних країн світу займає питання відносно роботи філії банків з іноземним капіталом в Україні. Створення таких філій та їх доступ на вітчизняний ринок банківських послуг було однією з умов при вступі України до Світової організації торгівлі. Зазначимо, що правовий статус цього учасника фінансового ринку є досить особливим, це пояснюється тим, що робота філій банків з іноземним капіталом у більшій мірі регулюється законодавчою базою країни, де здійснюється реєстрація материнський банк. З врахуванням цього фінансова стабільність філій банків з іноземним капіталом може перевищувати фінансові капітали більшості вітчизняних банків, однак здійснювати контроль за їх роботою Національний банк України не зможе, потенційний дестабілізуючий вплив цього фактора є серйозним [55, С.16-21].

Робота філії банку з іноземним капіталом повинна відповідати визначеним умовам, які встановлені Законом України «Про банки і банківську діяльність» та іншими нормативними та правовими актами Національного банку України, серед яких такі вимоги:

1. Держава, де відбувається реєстрація банку з іноземним капіталом, належить до країн, які беруть безпосередню участь у співробітництві на міжнародному рівні у напрямку запобігання та протидії легалізації доходів, які одержані злочинним напрямком, та забезпечення фінансовими ресурсами тероризму, а також працює із Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).
2. Банківський контроль у країні, де зареєстрований банк з іноземним капіталом, що відповідають загальним принципам ефективного здійснення банківського контролю Базельського комітету з питань банківського контролю.
3. Між Національним банком України та органом, що здійснює банківський контроль держави, де зареєстрований банк з іноземним капіталом, укладено угоду про взаємоспівпрацю у сфері банківського контролю, гармонізації їх умов та принципів.
4. Мінімальний розмір капіталу філії на момент її акредитації є не меншим 10 млн. євро.
5. Наявність зобов'язання у письмовому вигляді банку з іноземним капіталом про виконання ним зобов'язань, що виникли у зв'язку з роботою його філії на території України.

Національний банк України проведення регулювання роботи та встановлює економічні нормативи для філій банків з іноземним капіталом відповідно до законодавчих вимог. Для прикладу, відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [8], філія банку з іноземним капіталом має виконувати такі нормативи: співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (H3), адекватності регулятивного капіталу / платоспроможності (H2), інвестування (H11, H12),

ліквідності (Н4, Н5, Н6); кредитного ризику (Н7, Н8, Н9, Н10). Під час проведення розрахунку економічних нормативів розмір приписного капіталу у порівнянні до розміру статутного капіталу вітчизняних банків. Отже, філіями банків з іноземним капіталом в Україні повинні бути врегульовані нормативи роботи, які затверджуються Національним банком України для банків України.

На сучасному етапі розвитку налічують близько 100 країн, в яких присутні деякі обмеження відносно доступу банків з іноземним капіталом на локальні ринки банківських послуг. Основною причиною існування наведених обмежень є те, що вітчизняну банківську систему оцінюють не лише в питаннях визначення її економічних функцій, а й у геоekonomічному і стратегічному аспектах – як чинник фінансової безпеки держави.

Крім визначених принципів використання іноземного капіталу в локальній банківській системі розглянемо позитивні та негативні моменти, які виникають внаслідок його збільшення, результати відобразимо у Додатку Д. З розглянутої таблиці можемо зробити висновок, що іноземний капітал у банківській системі України має як позитивні, так і негативні сторони. Тому важливим завданням як для науковців, так і банкірів є збалансування його частки з метою зміцнення вітчизняної банківської системи.

Рівень концентрації банків з іноземним капіталом в загальній сукупності банків має сприяти інтересам вітчизняної фінансової системи, активізувати надходження іноземних інвестицій та розширювати ресурсну базу банків. Як вже зазначалося присутність банків з іноземним капіталом також провокує негативні наслідки, а саме втрату суверенітету вітчизняних банків у сфері грошово-кредитної політики, активізації несподіваних коливань відносно ліквідності банків та відтоку фінансових ресурсів. Зазначимо, що у разі своєчасного регулювання рівня концентрації іноземного банківського капіталу структуру банківської системи можливо оптимізувати, оскільки вітчизняні банки матимуть змогу розширити свою діяльність за кордоном та вийти на міжнародний фінансовий ринок. Крім цього

збільшення концентрації іноземного капіталу змінить ситуацію щодо проведення корупційних махінацій, забезпечить відкритість виплати її заробітної плати та збільшить фінансові доходи за рахунок соціальних відрахувань, а також забезпечить дотримання стандартів відносно гарантування вкладів населення [34].

Світовий досвід ведення банківської діяльності показує, що для дієвого регулювання рівня концентрації іноземного капіталу у банківській системі потрібно визначити пріоритети розвитку та креслити входження банків з іноземним капіталом у країну [49]. Тому спочатку слід виокремити основні мотиви розповсюдження банків з іноземним капіталом в країні (рис. 1.4.).

Рис. 1.4. Мотиви банків з іноземним капіталом при входженні на національний ринок

Джерело: складено автором на основі джерел [24].

Як свідчать дослідження експертів у цій сфері основною причиною витіснення банків з іноземним капіталом з фінансового ринку України є збільшення попиту на банки з боку українських фінансових груп. Однак потрібно більш детально розглянути першочергові фактори, які змушують іноземних інвесторів здійснювати продаж свої частки у вітчизняних банках або завершувати свою діяльність. Класифікація факторів виглядає наступним чином (Додаток Е).

Відносно потенційних загроз присутності банків з іноземним капіталом варто більш детально зупинитися на політичних ризиках, які виникають у сучасних умовах, пов'язаних із високою роздробленістю географічної

структури групи іноземних банків та помірною концентрацією системи. Зазначимо, що на початок 2017 р. спостерігалось відсутність явних сигналів, спрямованих на посилення концентрації іноземного капіталу, винятком є лише група банків Альфа і Unicredit Group, результат злиття яких кардинально не вплинуло на структуру банківської системи. Також не вплинув на фінансовий ринок продаж великого російського банку Сбербанк Росії новому інвестору. Однак, незважаючи на позитивний досвід з точки зору недосконалості та слабких транскордонних каналів поширення системного ризику, саме банківським регуляторам і стейкхолдерам потрібно проводити ефективний моніторинг фінансового стану банків з іноземним капіталом та досліджувати їх прогностичний вплив на банківську систему.

Через високу структурну неоднорідність банків з іноземним капіталом доцільно використовувати диференційований підхід до їх регулювання, який проявляється не лише у виокремлення загальних переваг та недоліків збільшення іноземного капіталу, а у прийнятті адекватних індивідуальних рішень в залежності від рівня проблем, які присутні у кожного окремого дочірнього банку, у дотриманні національного законодавства, врахуванні макропруденційного підходу та ролі кожної банківської групи у дослідженні та виявленні системного ризику. Важливим елементом мінімізації цього ризику може стати система моніторингу за зміною фінансових ризиків і рівня впливу банків з іноземним капіталом у системі дочірніх, материнських установ і країн походження капіталу. За умов активізації процесів злиття і поглинання банків важливого значення набуває контроль Національного банку України за фінансовим станом нових потенційних бенефіціарів банків під час надання дозволу на участь у капіталі, а також консолідований нагляд за банківськими групами [69, С. 54-60].

Використання іноземного капіталу в локальній банківській системі здійснюється в основному в чотири етапи: вихід на зарубіжний локальний ринок, розширення діяльності, процес консолідації, експансія ринку банківських послуг. При виході на міжнародний ринок керівництво банку на

першому етапі проводить соціально-економічний аналіз країни перебування, а саме: дослідження конкурентного середовища, правове і податкове законодавство, політичні ризики і т.д. Використання іноземного капіталу в локальній банківській системі зумовлює не тільки вихід за межі власних національних кордонів, а й одночасне входження на територію зовнішнього локального ринку. При цьому міжнародний банк не тільки опиняється під впливом нових специфічних умов, а й потрапляє під вплив регіональних факторів.

У розпорядженні сучасного комерційного банку є цілий ряд організаційно-інституційних форм розширення міжнародної діяльності, що виникає на другому етапі, в основному це: представництва, дочірні банки та спільні кредитні установи з ліцензією на право здійснення повного або обмеженого кола послуг. Консолідація іноземного капіталу в локальній банківській є третім етапом. В умовах глобального загострення конкуренції на світовому ринку посилюється тенденція концентрації та централізації банківського капіталу, що одночасно супроводжується процесом укрупнення банківських структур. Консолідаційні процеси на четвертому етапі призводять до появи сильних банків, здатних стати стійкими на нових для себе ринках. Це дозволить їм позиціонуватися як високорозвинені банківські організації, домінуючі в країнах експансії [10, С. 270-273].

Отже, можемо зробити висновок, що збільшення іноземних банків досить позитивно вплинуло на зміну капіталізації за останні роки та загальну стійкість банківської системи України. Тому концентрація банків з певною часткою іноземного капіталу задовольняє вимоги, які мають вплив на розвитку вітчизняної фінансової системи, збільшує надходження в країну іноземних інвестицій та сприяє зміцненню ресурсної бази багатьох банків. Однак фінансові ризики, які виникають у зв'язку з зростанням відсотку банків з іноземним капіталом, а саме можливості втрати самостійності грошової та кредитної політики країни, коливанням ліквідності банків, суттєвими змінами на кривій попиту та пропозиції у банківському сегменті.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Дослідивши теоретичні засади щодо розгляду поняття та місця іноземного капіталу в локальній банківській системі можемо зробити такі висновки:

1. Під поняттям «іноземний капітал» розглядають специфічну підсистему в структурі світових інвестиційних потоків, яка породжена глобальною економікою і здатна відігравати роль своєрідного додаткового резерву нарощування національних інвестиційних потенціалів. Специфіка цього ресурсу відображається в його основних функціях, а саме в мобілізації капіталу, розподільній, інноваційній та соціальній.

2. Під ризиком розбалансованості локальної банківської системи необхідно розглядати ймовірність збою роботи окремих секторів банківського сектору, причиною якого є критичне порушення національної, планетарної, внутрішньо-системної та регіональної суспільної та економічної рівноваги, що здійснює формування умови для поширення нестабільності всього фінансового та економічного середовища.

3. Нормативні вимоги щодо забезпечення збалансованості локальної банківської системи потрібно розглядати через функції основних органів державної влади, оскільки саме завдяки їх виконанню можливо досягти рівноваги у досліджуваній сфері. Забезпечення збалансованості банківської системи у значній мірі залежить від ефективності діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, судових органів та Національного банку України.

4. Нормативними вимогами повинні бути у Законі України «Про банки і банківську діяльність» з метою збалансування локальної банківської системи граничний рівень статутного капіталу банків з іноземним капіталом відносно загального його обсягу, чіткі вимоги щодо визначення власників банківських установ з іноземним капіталом та модель запобігання виведення прибутку банківських установ з іноземним капіталом до материнських банків, перелік заходів реагування на низьку якість активів та кредитного

портфеля банків з іноземним капіталом та механізм відповідальності та заходів впливу за порушення законодавства банків з іноземним капіталом.

5. Основними принципами використання іноземного капіталу в локальній банківській системі є принцип національного режиму (фактично він означає те, що під час ліцензування банківської діяльності враховують її національна належність, а у процесі діяльності банківської установи застосовують подібні відносно до установ-резидентів норми банківського регулювання і нагляду), принцип взаємності (зазначений підхід передбачає, що країна, що дає змогу створення іноземного банку на власній території, діяльність якого контролює нерезидент) та принцип консолідованого нагляду (передбачає нагляд за діяльністю банків, які функціонують у транснаціональному масштабі, їх структурних підрозділів, що передбачає спільну участь у наглядових заходах як країни, де створюється іноземний банк, так і країни походження).

6. Мотиви банківських установ з іноземним капіталом при входженні на національний ринок є бажання захоплення нові фінансові ринки та отримати максимальний прибутку, можливість застосування сприятливішого середовища в умовах неповного запровадження міжнародних стандартів щодо банківського регулювання, впровадження потенціалу розвитку ринку роздрібних банківських послуг, використання слабкого нагляду і ліберального ліцензування та прагнення до розширення банківського бізнесу.

7. Дослідження впливу поширення банків з іноземним капіталом на локальну банківську систему України виявило позитивний ефект, який проявився у збільшенні інвестицій іноземців, спрямованих на фінансовий ринок країни. Однак деякі сфери зазнали негативних наслідків, а саме скоротилася інвестиційна активність на споживче кредитування, що розширюється за рахунок іноземного капіталу. Важливим завданням у цій сфері є підтримання оптимальних пропорцій щодо темпів надання кредитів суб'єктів господарювання і споживчого кредитування.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ КАПІТАЛУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЗА 2014-2017 РОКИ

2.1. Аналіз показників капіталу банків в Україні

Досліджуючи показники капіталів вітчизняних банків потрібно перш за все навести інформація щодо кількості банків, які мають банківську ліцензію, у тому числі банків з іноземним капіталом, проаналізувати основні статті активів, а саме готівкові кошти, кошти в Національному банку України, кошти на коррахунках, кредити, що надані банками, вкладень в цінні папери та сформовані резерви під активні операції та зобов'язань банків – кошти суб'єктів господарювання та кошти фізичних осіб, розміру та достатності регулятивного капіталу, фінансового результату діяльності, рентабельності активів та капіталу банків за 2014-2017 роки.

Спочатку оцінимо кількість банків та кількість у банківській системі банків з іноземним капіталом (табл. 1.1).

Таблиця 2.1

Динаміка кількості банків на фінансовому ринку країни за 2014-2017 роки

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (%)
Кількість банків	158	113	98	86	54,43
з них з іноземним капіталом	49	25	39	38	71,43
у т. ч. зі 100% іноземним капіталом	15	17	17	18	120,00

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

У 2017 році в Україні функціонувало 86 банків, у тому числі 38 банків з іноземним капіталом, з яких 18 банків мають 100% іноземного капіталу. За період 2014-2017 роки кількість банків скоротилася з 158 у 2014 році до 86 у 2017 році, майже на 55%. Це пов'язано із складними економічними умовами,

фінансовими кризами та політичної обстановки країні. Причому кількість банків з іноземним капіталом зростає з 25 банків у 2015 році до 38 банків у 2017 році. Така концентрація іноземного капіталу має як позитивні, так і негативні сторони для стабільності та розвитку банківської сфери в країні.

Для наочного представлення розрахуємо частку банків з іноземним капіталом до загальної кількості банків (рис. 2.1.).

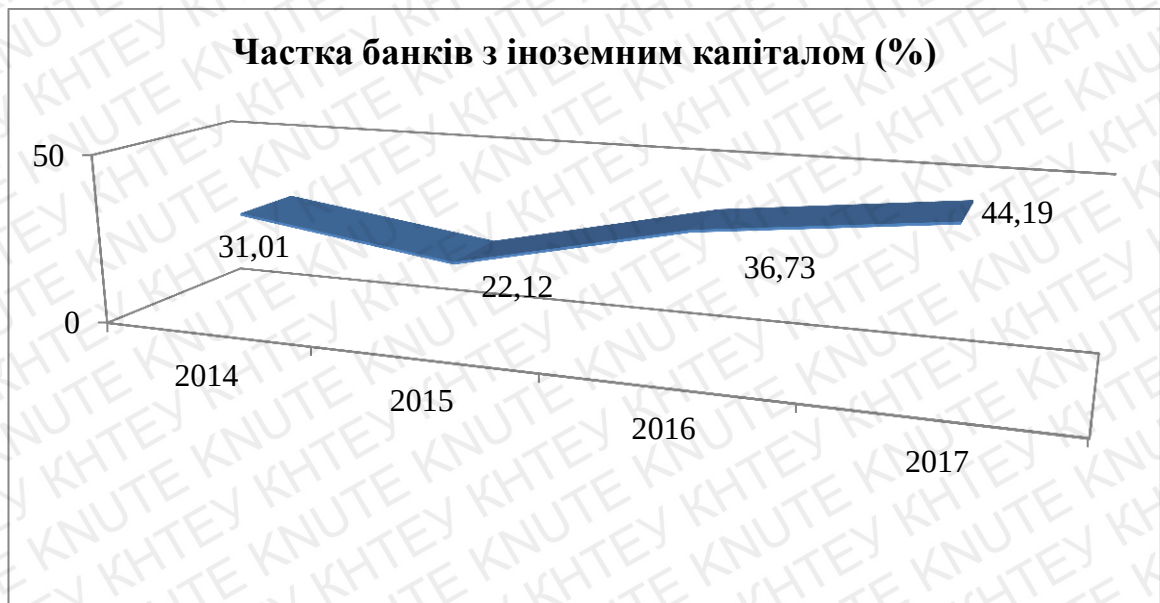

Рис. 2.1. Частка банків з іноземним капіталом у банківській системі України за 2014-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

Підтвердженням високої концентрації банків з іноземним капіталом є дані зображені на рисунку, оскільки частка банків з іноземним капіталом зростає від 31,01% у 2014 році до 44,19% у 2017 році.

Аналіз активів банків України за досліджуваний період надамо в Додатку Є. Загальна вартість активів з 2014 року по 2017 рік зросла з 1316,72 млрд. грн. до 1867,66 млрд. грн. на 41,84%, в основному за рахунок коштів в інших банків, вартість яких зросла за досліджуваний період з 21,51 млрд. грн. до 152,63 млрд. грн., цінних паперів в портфелі банку до погашення – 6,12 млрд. грн. до 101,31 млрд. грн., фінансових активів, що обліковуються за справедливою вартістю – 28,36 млрд. грн. до 81,72 млрд. грн. та інших активів – 5,4 млрд. грн. до 25,81 млрд. грн.

Динаміку основних статей активів, а саме грошових коштів та їх еквівалентів, коштів в інших банках та кредитів і заборгованості клієнтів, наведемо з виокремленням вітчизняних банків (Додаток Ж) та банків з іноземним капіталом (Додаток З) за досліджуваний період.

На рис. 2.2. надамо динаміку всіх активів з виокремленням банків з іноземним капіталом.

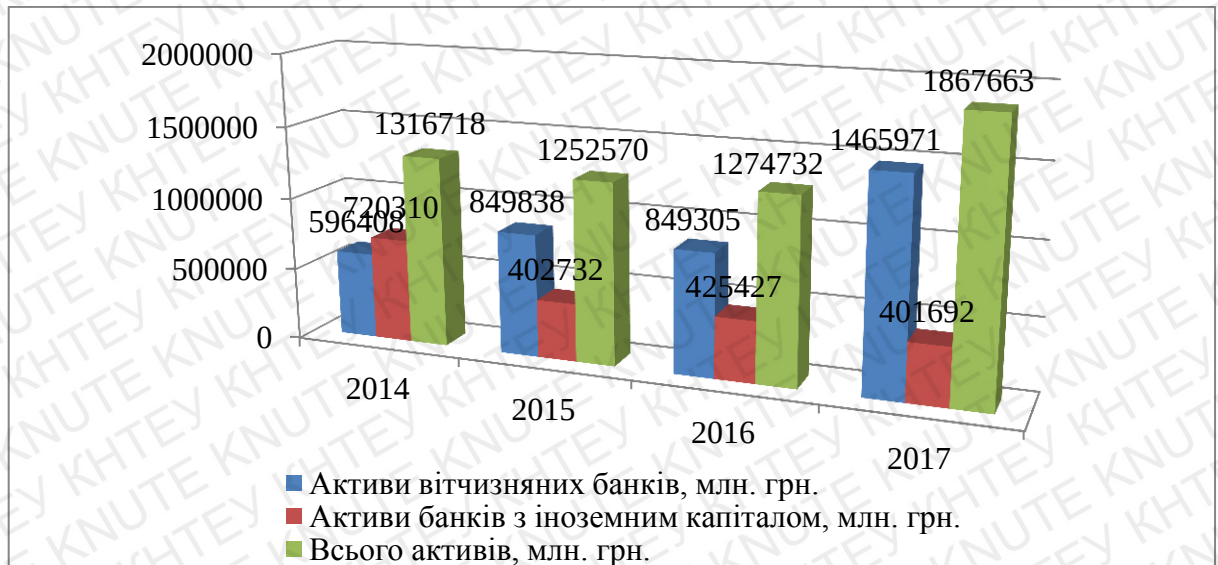

Рис. 2.2. Динаміка активів банків України за 2014-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

Активи вітчизняних банків зросли від 596,41 млрд. грн. у 2014 році до 1465,97 млрд. грн., а активи банків з іноземним капіталом скоротилися від 720,31 млрд. грн. до 401,69 млрд. грн. В наступній таблиці розглянемо динаміку зобов'язань банків з виокремленням вітчизняних банків та банків з іноземним капіталом (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Динаміка зобов'язань банків України за 2014-2017 роки

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (%)
Зобов'язання банків з іноземним капіталом, млн. грн.	630916	369420	435306	340319	53,94
Зобов'язання банків з вітчизняним капіталом, млн. грн.	537739	788236	714752	850194	158,11
Всього зобов'язань, млн. грн.	1168655	1157656	1150058	1190513	101,87

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

За 2014-2017 роки зобов'язання банків зросли від 1168,66 млрд. грн. до 1190,51 млрд. грн. на 1,87%, зобов'язання вітчизняних банків зросли на 58,11%, скорочення відбулося в основному за рахунок зобов'язань банків з іноземним капіталом, оскільки вони скоротилися з 630,92 млрд. грн. до 340,32 млрд. грн., на 46,06%. Структуру та динаміку зобов'язань банків України розглянемо в Додатку ІІ. Загальна сума зобов'язань за досліджуваний період зростає від 1168,66 млрд. грн. до 1190,51 млрд. грн., на 1,87%, в основному за рахунок резервів за зобов'язаннями на 623,69%, зобов'язань щодо поточного податку на прибуток на 84,62%, інших залучених коштів на 33,51%, інших зобов'язань на 29,49% та коштів клієнтів на 24,12%. Також відобразимо динаміку основних статей зобов'язань банків з виокремленням вітчизняних (Додаток І) та іноземних банків (Додаток ІІ).

Структуру та динаміку капіталу банків надамо в табл. 2.3 за аналізований період.

Таблиця 2.3

Динаміка капіталу банків України за 2014-2017 роки

Показники, млн. грн.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (%)
Статутний капітал	179207	212921	313270	488217	272,43
Емісійні різниці	12542	21096	20300	13026	103,86
Незареєстрований статутний капітал	27732	11447	117427	10335	37,27
Інший додатковий капітал	-	451	850	6405	-
Резерви та інші фонди банку	14226	12519	12410	17448	122,65
Резерви переоцінки	15195	10898	(4931)	23066	151,80
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	(100840)	(174418)	(334652)	(401135)	397,79
Всього власного капіталу	148062	94914	124674	157364	106,28

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

За досліджуваний період статутний капітал банків зростає від 179,21 млрд. грн. до 488,22 млрд. грн. на 172,43%, емісійні різниці також зростають на 3,86%, резерви та інші фонди банку – на 22,65%, резерви переоцінки – 51,80%, а загальна сума власного капіталу – на 6,28%.

У Додатку Й відобразимо рентабельність капіталу банків, які працюють на фінансовому ринку України. Оскільки значна частка банків мають від'ємне значення рентабельності капіталу через збиткову діяльність середнє значення показника коливається від 0,9% у 2014 році до 0,5% у 2017 році. Крім розгляду загального обсягу капіталу розглянемо коливання основних статей капіталу (рис. 2.3.) та показників капіталу (рис. 2.4.) за 2017 рік.

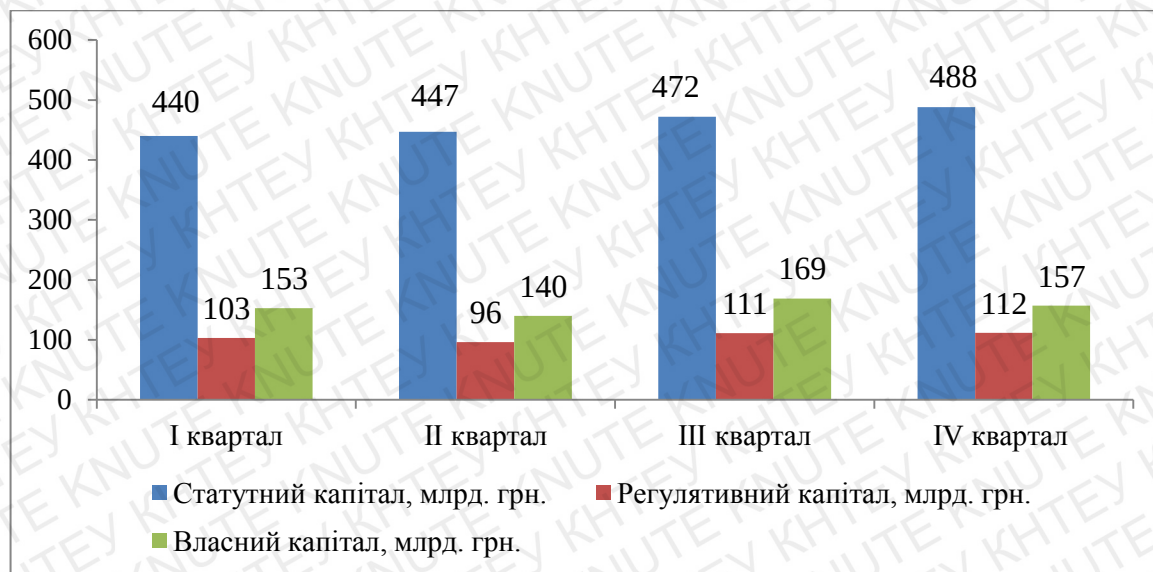

Рис. 2.3. Динаміка основних статей капіталу банків України за 2017 рік

Джерело: складено автором на основі даних аналітичного огляду банківської системи України за 2017 рік.

Рис. 2.4. Динаміка показників капіталу банків України за 2017 рік

Джерело: складено автором на основі даних аналітичного огляду банківської системи України за 2017 рік.

З огляду на значні обсяги докапіталізації ряду банківських установ та виключення з порядку розрахунку статистичних показників Національного банку України банків, що визнано неплатоспроможними, обсяг власного капіталу банківської системи України протягом 2017 року збільшився на 39,8 млрд. грн. та станом на 01.01.2018 р. склав 163,6 млрд. грн. Адекватність регулятивного капіталу станом на 01.01.2018 року є вищою за граничний мінімум (10%) та складає 16,1%.

Протягом 2017 року 50 банківських установ збільшили статутний капітал на загальну суму 191,46 млрд. грн. Акціонери усіх груп збільшували статутний капітал переважно з метою підтримки власного бізнесу. При цьому, найбільший обсяг зміни статутного капіталу припадає на ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» 155,36 млрд. грн. Для докапіталізації ПриватБанку уряд випустив облігації внутрішньої держпозики на 116,8 млрд. грн. Окрім цього, держава в особі Міністерства фінансів в обмін на випущені облігації брала участь у додатковій капіталізації ПриватБанку шляхом придбання акцій додаткової емісії банку в сумі до 38,57 млрд. грн.

Наприкінці 2017 року Національний банк України пом'якшив графік збільшення мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу банків. Оновлено графік поступового приведення статутного капіталу у відповідність до вимог законодавства, а саме до розміру, не меншого, ніж: 300 мільйонів гривень – до 11 липня 2020 року; 400 мільйонів гривень – до 11 липня 2022 року; 500 мільйонів гривень – до 11 липня 2024 року [7].

За підсумком 2017 року кількість банківських установ, обсяг статутного капіталу яких був меншим за 200 млн. грн. складає 2, в одного з таких банків сума статутного капіталу, включаючи незареєстрований, перевищує 200 млн. грн.. Нагадаємо, що за підсумками попереднього року, кількість банків, обсяг статутного капіталу яких був меншим за 200 млн. грн., відповідала 40. Станом на 01.01.2018 року 39 банківських установ мали статутний капітал менший за 300 млн. грн.

2.2. Вплив іноземного капіталу на збалансованість локальної банківської системи

Оцінка впливу іноземного капіталу на збалансованість локальної банківської системи здійснюється в першу чергу через фінансові результати роботи банків з іноземним капіталом. В Додатку К відобразимо банки, які працюють на фінансовому ринку країни, статутний капітал яких повністю або частково належать іноземним власникам, а також їх частку (рис. 2.5.).

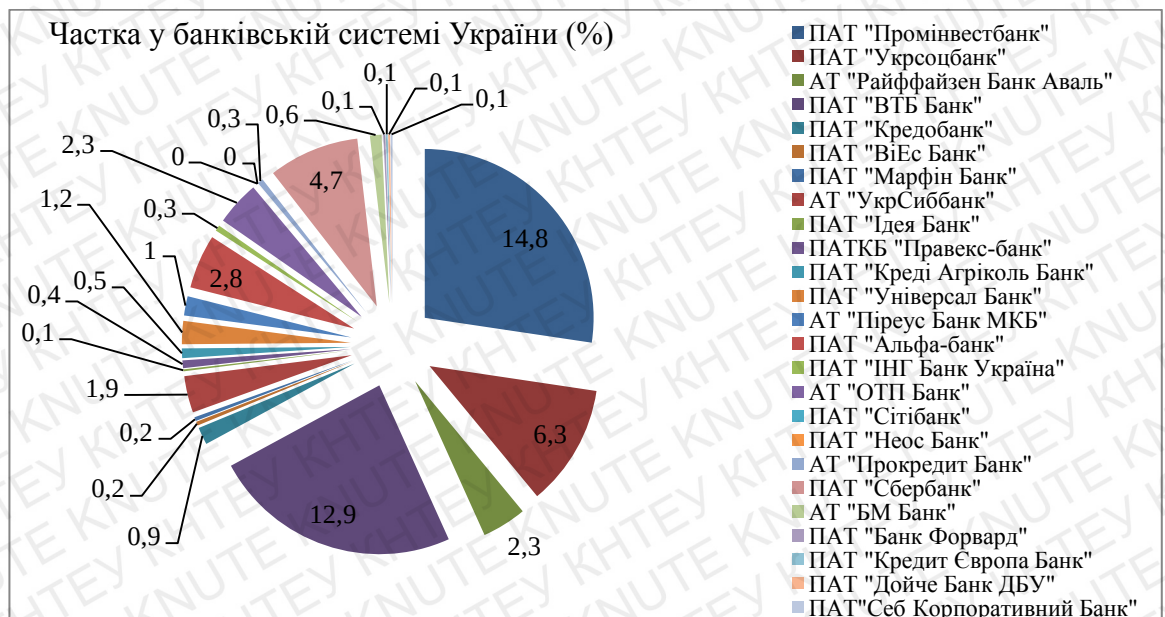

Рис. 2.5. Частка банків з іноземним капіталом у загальній банківській системі у 2017 році

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України та сайтів банків.

Станом на 01.01.2018 у банківській системі України присутній та функціонує капітал таких банківських груп: шведської SEB Group (ПАТ «СЕБ Корпоративний Банк»); американського холдингу Citigroup (ПАТ «Сітібанк»); французьких груп Credit Agricole Group (ПАТ «Креді Агріколь Банк») та BNP Paribas (АТ «Укрсиббанк»); італійської групи Unicredit (ПАТ «Укрсоцбанк»); німецького банку Deutsche Bank (ПАТ «Дойче Банк ДРУ»); польського банку PKO Bank Polski (ПАТ «Кредобанк»); російського банку «Сбербанк» та ін. Найбільшу частку у банківській системі України посідають такі банки з іноземним капіталом як

ПАТ «Промінвестбанк» – 14,8%, ПАТ «ВТБ Банк» – 12,9%, ПАТ «Укрсоцбанк» – 6,3% та АТ «Райффайзен Банк Аваль» – 2,3%.

Варто виділити основні тенденції діяльності банків України з врахуванням поширення іноземного капіталу на збалансованість локальної банківської системи протягом останніх років:

1. Зростання обсягів активів та частки іноземного капіталу.
2. Погіршення якості кредитних портфелів банків.
3. Збиткова діяльність вітчизняних банківських установ.
4. Поступове підвищення капіталізації банків (зокрема, за результатами діагностичного обстеження Національного банку України) та реалізація затверджених регулятором планів капіталізації [30, С. 146-150].

Частка активів банків іноземних банківських груп у загальному обсязі активів банків України на кінець 2014 року становила 54,7%, на кінець 2017 р. була на рівні 21,5% (рис.2.4.). Провідні позиції за обсягом сукупних активів з-поміж 25 досліджуваних банків іноземних банківських груп у 2014–2017 роках займали ПАТ «Дойче Банк ДБУ», АТ «Прокредит банк», АТ «УкрСиббанк», ПАТ «Сітібанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», постійно змінюючи лідера. Найменший обсяг активів у досліджуваному періоді та постійна тенденція до їх скорочення і, відповідно, до скорочення капіталізації була притаманна ПАТ «ВТБ БАНК», АТ «БМ БАНК», ПАТ «Промінвестбанк» та ПАТ «Банк Форвард», які фактично втратили свою вагомість у банківській системі.

При цьому банки іноземних банківських груп, контролюючи половину банківського капіталу, концентрують лише близько третини активів та зобов'язань. Однак така присутність іноземних банків у банківській системі України передбачає певний рівень залежності від інших країн (країни походження капіталу), що створює додаткові загрози для вітчизняної банківської системи.

Проте реальні ризики для збалансування локальної банківської системи країни пов'язані зі збільшенням частки російського капіталу в банківській

системі (з 52834 млн. грн. на кінець 2016 року до 88024 млн. грн., або 33% статутного капіталу платоспроможних банків на кінець 2017 року). З огляду на те, що Російська Федерація зараз є країною-агресором та під контролем її уряду (прямим / опосередкованим) перебувають такі банки, як ПАТ «Промінвестбанк», ПАТ «ВіЕс Банк», ПАТ «Сбербанк», ПАТ «ВТБ банк», АТ «БМ Банк», у такій ситуації є значний ризик, оскільки зарубіжні акціонери можуть переслідувати політичні цілі та реалізовувати завдання керівництва країни-агресора [62, С. 128-131].

Основними ризиками, на які наражаються банки іноземних банківських груп, є ризики структури власності. Так, можна очікувати, що за підсумками 2017 року зарубіжні материнські компанії прийматимуть рішення щодо можливості продажу їхніх українських активів. Ця стратегія може бути реалізована шляхом повного продажу дочірніх банків в Україні або продажу лише частини проблемних активів. Проте сьогодні банківський ринок працює не досить ефективно, тому, напевно, і здійснити продаж активів у цьому секторі економіки можна буде або зі значним дисконтом, або зі збитками. Зауважимо, що виставлені на продаж протягом уже кількох років банківські установи ще й досі не знайшли своїх покупців. Оскільки іноземні банківські групи є системоутворювальним елементом національної банківської системи, їхні негативні очікування «тягтимуть вниз» банківський сектор.

Також на збалансованість локальної банківської системи впливають обсяги кредитів наданих фізичним та юридичним особам вітчизняними банками у порівнянні з іноземними банками (Додаток Л). У структурі кредитів, наданих банками України в економіку, важливо проаналізувати обсяги кредитів, наданих ними фізичним та юридичним особам. Співвідношення за цими складниками віддзеркалює кредитну політику банку та може або збільшити кредитний ризик банку, або ж мінімізувати його. Проаналізувавши структуру кредитів, наданих банками іноземних банківських груп у розрізі позичальників, можна зробити висновок, що банки хоча і не зменшували обсяги кредитування, але спрямовували кредитні

ресурси більш надійним, перевіреним та платоспроможним позичальникам, якими виступають юридичні особи.

Найбільшу питому вагу кредитів надають вітчизняні банки, однак частка наданих кредитів банків з іноземним капіталом зростає на 172,04% по обсягу наданих кредитів юридичних осіб та на 462,38% по обсягу кредитів, наданих фізичним особам. Ця тенденція досить негативно впливає на збалансованість локальної банківської системи, оскільки знижується активність вітчизняних банків та скорочуються їх фінансові результати, що сприяє поширення іноземного капіталу на фінансовому ринку країни та свідчить про активну кредитну діяльність дочірніх банків на території України навіть тоді, коли вітчизняні банки скорочують кредитні операції через надвисокий ризик [71, С. 7-19].

У 2017 році найбільші обсяги кредитів надали: АТ «Райффайзен Банк Аваль» (28003 млн. грн.), АТ «УкрСиббанк» (20679 млн. грн.), ПАТ «Креді Агріколь Банк» (15505 млн. грн.) та ПАТ «ІНГ Банк Україна» (12171 млн. грн.). Отже, незважаючи на те що банки зіткнулися із широким спектром проблем на кредитному ринку та завдяки лояльності вкладників та фінансовій підтримці материнських компаній вони мали конкурентну перевагу, що виражалася у відносно низькій вартості кредитних ресурсів і можливості надання кредитів за більш низькими ставками.

Для збалансування локальної банківської системи важливим фактором є частка портфелю цінних паперів у структурі активів банків. Зазначимо, що банки з державною часткою мають значний портфель цінних паперів (понад 28%), який переважно складається з державних цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України. З іншого боку, частка портфеля цінних паперів у структурі активів банків інших груп, зокрема іноземних банків, не перевищує 5%.

У структурі зобов'язань усіх банків переважають кошти клієнтів (кошти юридичних та фізичних осіб). Проте найбільшим складником зобов'язань банків-членів іноземних банківських груп та банків із державною

часткою є кошти юридичних осіб, тоді як банки другої групи залучають кошти юридичних осіб та населення на паритетних засадах, а клієнтські ресурси банків першої групи переважно формуються за рахунок коштів, залучених від населення, частка яких становила 72,4%.

Значною державною фінансовою підтримкою скористалися (станом на 01.12.2016 року) банки першої групи (ПАТ КБ «Приватбанк» – 79,8% від наданих НБУ коштів) та банки з державною часткою (14,4%). Водночас банки іноземних банківських груп мають значну підтримку акціонерів (контролерів), про що свідчить значний обсяг залучених коштів:

- від інших банків – 67 млрд. грн., або 18,5% зобов'язань (70,1% коштів банків, залучених по банківській системі);
- на умовах субординованого боргу – 16 млрд. грн., або 4,5% зобов'язань (48% субординованого боргу банківського сектору) [15, С. 10-14].

Акціонери банків-членів іноземних банківських груп також здійснили внески до їхнього статутного капіталу, у результаті чого його обсяг із початку 2016 року збільшився на 61 млрд. грн., що становить 87% від здійснених внесків до статутного капіталу по системі (по банківській системі цей показник збільшився лише на 70 млрд. грн.). При цьому регулятивний капітал банків іноземних банківських груп зріс на 7 млрд. грн., тоді як по банківській системі загалом внаслідок збиткової діяльності банків – всього на 13 млн. грн.

У Додатку М розглянемо основні фінансові результати банків з іноземним капіталом у порівнянні з вітчизняними банками країни. З розглянутої таблиці можемо зробити висновок, що доходи банків з іноземним капіталом зростають з 30,22 млрд. грн. у 2013 році до 42,65 млрд. грн. у 2017 році на 41,14%, при тому, що загальні доходи банків України за аналізований період скоротилися на 50,56%. Однак в середньому по банківській системі чистий збиток коливається з 52,5 млрд. грн. у 2013 році до 25,70 млрд. грн. у 2017 році. Найбільші збитки зафіксовано у банків із російським державним капіталом на ринку України – ПАТ «Промінвестбанк» – 4 млрд. грн., ПАТ «ВТБ БАНК» – 6 млрд. грн., ПАТ «СБЕРБАНК» – 3

млрд. грн. Збиток сформувався за рахунок відрахувань до резервів під можливі втрати від активних операцій, зокрема, за кредитами позичальників, платоспроможність яких погіршилася на 37 млрд. грн. При цьому 62% від сформованих резервів накопичили банки з іноземним капіталом.

Зазначимо, що процентні доходи залишаються основною статтею доходів банків. За фінансовими результатами 2017 року найбільше процентних доходів серед платоспроможних банків нараховано банками з іноземним капіталом (34,2%), а також банками групи I (31,9%) та банками з державною часткою (27,8%). Лідерство серед банків з іноземним капіталом спостерігається щодо отримання найбільшого обсягу осіб процентних доходів та сплати найменших процентних витрат за кредитно-депозитними операціями з юридичними особами. Таким чином, можна дійти висновку щодо високої економічної ефективності цих операцій внаслідок формування значної процентної маржі. Варто зазначити, що банки I групи лідирують щодо нарахованих доходів від операцій з фізичними особами (понад 55,3% процентних доходів), проте ці кошти є досить дорогим ресурсом. Узагальнивши можемо зробити висновок, що основні причини збитковості банків з іноземним капіталом за підсумками 2017 року являються значні суми відрахування до резервів, а також порівняно високі адміністративні витрати [7].

Отже, здійснивши аналіз діяльності банків з іноземним капіталом основні досліджуваних показників та враховуючи фінансові результати 2017 року можемо визначити рейтинг найбільш фінансово успішних банків на початок 2018 року: ПАТ «Сітібанк» (прибуток 1 437 млн. грн.), ПАТ «Креді Агріколь Банк» (807 млн. грн.), ПАТ «ІНГ Банк Україна» (791 млн. грн.), АТ «Райффайзен Банк Аваль» (3 820 млн. грн.), АТ «ОТП БАНК» (962 млн. грн.), які впровадили низьковитратну модель інвестиційно-корпоративного банкінгу з високими ліквідністю і прибутковістю.

Таким чином, проведений аналіз діяльності банків із іноземним капіталом та їх вплив на збалансованість локальної банківської системи в

Україні за період 2014–2017 року засвідчив посилення їх позицій як за абсолютними, так і за відносними показниками. Поточна фінансова криза серйозно похитнула фінансову стійкість, кредитоспроможність та платоспроможність вітчизняних банків, чим скористалися дочірні банки іноземних материнських компаній, посиливши свою конкурентоспроможність шляхом додаткової капіталізації.

За результатами дослідження можна стверджувати, що лідерами на сучасному етапі між 25 банків з іноземним капіталом є: ПАТ «Креді Агріколь Банк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «ІНГ Банк Україна» та ПАТ «Сітібанк», менш надійними та дієздатними банками є: ПАТ «ВТБ Банк», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «БМ Банк» та ПАТ «АльтБанк». За час кризи банки з іноземним капіталом забезпечили фінансову стійкість вітчизняного банківського сектору при збереженні корпоративного припливу кредитних коштів та дефіцитних капітальних ресурсів. Населення мало більшу довіру до банків з іноземним капіталом, що проявилось в незмінному обсязі зобов'язань досліджуваних банків на відміну від вітчизняних. [75].

Враховуючи недосконалість законодавчої бази України, а також макроекономічні чинники, можемо константувати те, що є той факт, що створить великі ризики для банків з іноземним капіталом та зменшить привабливість сектору фінансових операцій для інвестицій, тому більш прийнятними являються принципи консолідованого контролю та взаємності. Принцип взаємності надає можливість вітчизняним банкам виходити на зовнішні ринки та отримати більш привабливі умови для роботи в країнах-реципієнтах. Саме завдяки консолідованому контролю здійснюється регулювання банків з іноземним капіталом. Для цього потрібно визначити граничну межу питомої частки іноземного капіталу в загальній сукупності капіталі всієї банківської системи або в розрізі окремої банківської установи. Рівень довіри до іноземних банків в Україні залишається вищий, ніж до вітчизняних банківських установ та банківської системи України загалом [70, С. 38-42].

2.3. Оцінка ризику розбалансування локальної банківської системи через наявність іноземного капіталу в ній

Присутність банків з іноземним капіталом у банківській системі України має відповідати інтересам розвитку національної фінансової системи, сприяти залученню іноземних інвестицій та розширювати ресурсну базу. Водночас слід зважати на низку фінансових ризиків, які впливають на розбалансування банківської системи через наявність іноземного капіталу в ній, які пов'язані зі швидким зростанням частки іноземного банківського капіталу, що може призвести до втрати суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, можливого посилення нестабільності, несподіваних коливань ліквідності банків, імовірного відтоку фінансових ресурсів.

У 2018 році ризики розбалансування локальної банківської системи через наявність іноземного капіталу, серед іншого, пов'язані з відсутністю співпраці з Міжнародного валютного фонду та, як наслідок, можливим погіршенням економічних очікувань бізнесу та населення. Це впливатиме на темпи кредитування та банківську політику ціноутворення на пасиви та активи. Протягом року триватиме стрімке зростання споживчого кредитування. Обсяги іпотечного кредитування збільшаться, проте його частка у портфелі нових кредитів залишатиметься незначною. Національний банк очікує прискорення гривневого кредитування бізнесу з огляду на покращення фінансового стану реального сектору. Операційна прибутковість банків майже не зміниться. Перехід на стандарт МСФЗ 9 матиме помітний одноразовий вплив на власний капітал банків [49, С. 60-65].

Від початку 2018 року Національний банк України активно запроваджує директиви Європейського Союзу та Базельські рекомендації. Протягом року почне діяти новий норматив ліквідності LCR. Будуть підготовлені нові правила розрахунку регулятивного капіталу, зокрема прийнятності його складових. Також Національний банк України започатковує щорічну оцінку стійкості фінансових установ, що

складатиметься з аналізу якості активів (для всіх банків) та стрес-тестування (для 25 банків, на які припадає 95% активів сектору). Ключовими викликами для банківського сектору лишається висока частка непрацюючих кредитів, переважно у державних банках. Банкам слід значно активніше працювати з такими кредитами та визначитися з планами скорочення їхнього обсягу протягом року.

Оцінку ризику розбалансування локальної банківської системи можемо провести за допомогою аналізу таких показників як адекватність власного капіталу, коефіцієнту резервування кредитів, ефективності процентних витрат, а також шляхом розгляду ліквідності та фондування банків з іноземним капіталом у порівняння з вітчизняними банками.

Ключовим індикатором фінансової стійкості фінансових інституцій з точки зору базельських принципів є адекватність власного капіталу, його динаміку відобразимо на рис. 2.6.

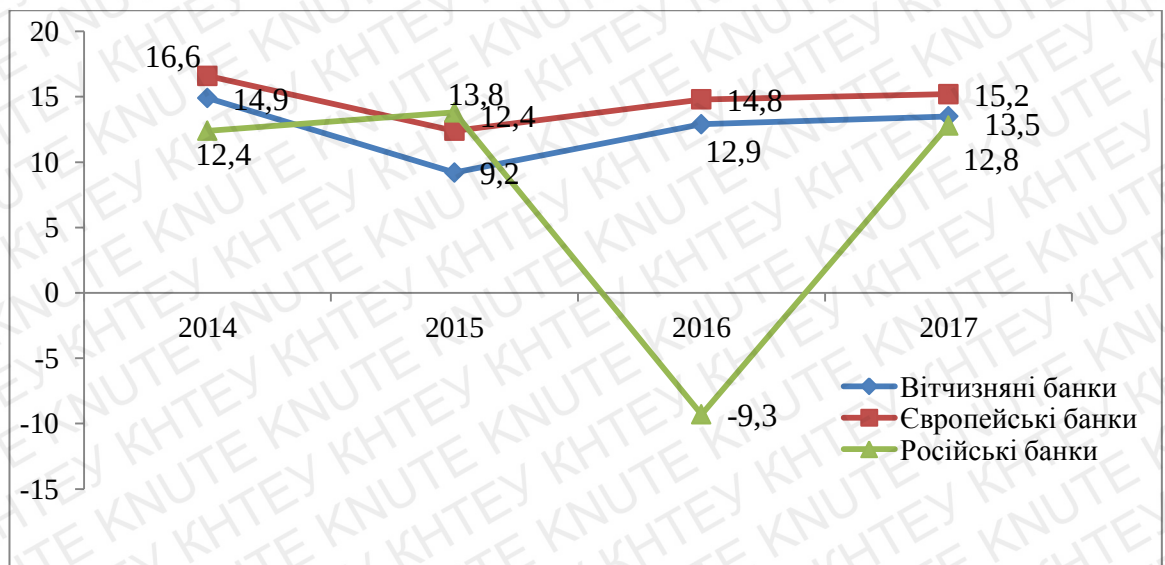

Рис. 2.6. Динаміка відношення власного капіталу до активів (EAR) за 2014-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України [4-7].

Як бачимо, рівень EAR вищий у вітчизняних банках, оскільки коливається від 14,9% у 2014 році до 13,5% у 2017 році. При цьому європейська підгрупа банків стала безумовним лідером у забезпеченості власним капіталом внаслідок вчасної підтримки материнських холдингів, що

зуміли найшвидше провести необхідну капіталізацію, змінивши низхідний тренд індикатора EAR. Європейські банки, незважаючи на падіння середнього EAR на початку кризи з 16,6 % до локального мінімуму 9,8 % у 1-му кварталі 2015-го, виявились найбільш капіталізованими на рівні 15,5 % станом на 01.01.2017 завдяки успішному виконанню планів з капіталізації: масштабним вливанням статутного капіталу з-за кордону і перетворенню на капітал субординованого боргу та інших наявних кредитних ліній з боку материнських структур. Вагомий внесок у підвищення капіталізації іноземних банків мало входження ЄБРР до складу акціонерів Райффайзен Банку Аваль та Укрсиббанку.

Російські банки характеризувались подібною, утім більш волатильною динамікою середнього індикатора EAR, який протягом кризи був зазвичай на 2–4 проц. пункти нижчим ніж у європейської підгрупи. Аномальне падіння EAR російських банків відбулося у 4 кварталі 2016 року – до -5,6 % унаслідок визнання ними суттєвих непокритих збитків через відрахування до резервів від кредитні ризики. Варто відзначити, що після втрат акціонери прийняли рішення докапіталізувати свої установи, відновивши рівень EAR до позитивних значень у 12,8 % на початок 2017-го [7].

Порівняльний аналіз динаміки адекватності капіталу засвідчив, що гіпотеза критиків присутності іноземних банків про ризики раптового виводу капіталу за кордон під час останньої системної кризи не підтвердилась (як і під час кризи 2008–2009 роках). Банки з іноземним капіталом виконали програму докапіталізації значно швидше і в більших обсягах, ніж вітчизняні фінансові установи, тим самим зробивши позитивний внесок у загальну стійкість банківської системи. Натомість, десятки приватних вітчизняних банків були визнані неплатоспроможними через падіння EAR нижче критичного рівня; крупні державні банки і націоналізований найбільший системний банк зазнали суттєвого хронічного падіння адекватності власного капіталу, технічних дефолтів (Ощадбанк, Укрексімбанк) і чистого дефолту (Приватбанк) за борговими цінними паперами.

Ще одним ризиком розбалансування локальної банківської системи є завищення якості кредитів вітчизняними банками, про це свідчать як історії дефолтів, так і результати проведеного Національним банком України діагностичного обстеження якості активів, згідно з якими лише 21 банк із 60 не потребував докапіталізації для покриття кредитного ризику. Така ситуація з фінансовою звітністю робить проблематичним пошук відповідного індикатора якості банківських активів [25]. Якщо, порівняти якість активів за показником LLCR (loanlosscoverageratio, відношення обсягу резервів під кредитні ризики до загальних кредитів) за групами банків (Додаток Н), третина кредитного портфелю європейських банків виявиться покритою резервами (на початку кризи LLCR був удвічі нижчим — 15,5 %), у російських банків офіційно визнана якість активів виявилась ще гіршою: зросла з 10 % до 47 % за період кризи.

Можемо зазначити, що в групі вітчизняних приватних банків LLCR зріс із 8,8 % до 18,4 % за даними їхньої фінансової звітності. Однак, робити висновок про вищу токсичність активів іноземних банків у порівнянні з вітчизняними передчасно, з огляду на високі ризики бухгалтерських махінацій в останніх. Так, LLCR Приватбанку протягом кризи перебував на низькому рівні 13–14 %, а після націоналізації показав різкий стрибок до 74,6% з огляду на виявлені недіючі інсайдерські кредити, обсяг яких раніше занижували попередні менеджери. Тому якщо порівнювати індикатори якості кредитів європейських банків із Приватбанком (74,6%) та іншими державними банками (41,8 %) і взяти до уваги менші мотиви до спотворення звітності, то рівень їхнього LLCR у 34,3 % уже не виглядатиме настільки катастрофічним.

Ще одним важливим індикатором, який впливає на ризик розбалансування локальної банківської системи та визначає ефективність банку є CIR, який визначається відношенням процентних витрат до доходів. Чим менше його значення — тим більшу чисту відсоткову маржу, а відтак і прибутки здатна генерувати бізнес-модель банку [26]. Середні значення CIR

у європейських і російських банків, не зважаючи на системну кризу, залишились на істотно нижчому рівні, надаючи суттєві переваги у порівнянні з вітчизняними приватними та державними з точки зору самоокупності (Додаток О). Середній CIR за період 2014–2017 років у європейських банків знизився з 43,8 % до 41,5 %, а в російських — з 57,2 % до 52,3 %. Хороші значення ефективності витрат дочірніх структур іноземних фінансових холдингів зумовлені двома взаємодоповнюваними причинами: низькою вартістю зовнішнього фондування у вигляді кредитних ліній у рамках холдингу; нижчим рівнем відсоткових депозитних ставок, а відтак вартості фондування з боку українських клієнтів, котрі під час кризи розглядали іноземні банки більш надійною альтернативою приватним вітчизняним банкам, які мали вищі ризики зазнати неплатоспроможності.

Вітчизняні приватні банки, попри зниження середнього CIR з 74 % до 63 % через виведення банків з надмірно високими депозитними ставками у стилі бізнес-моделі «ponzi-finance», залишаються менш фінансово ефективними у порівнянні з іноземними. Державні банки стали заручниками ще складнішої ситуації (CIR зріс із 55,5 % до 74,5 %), особливо після націоналізації Приватбанку (CIR=87,9 %), котра вимагає політичних рішень щодо поступового зниження депозитних ставок задля зниження тиску на державний бюджет, коштом якого покриваються втрати від неефективності процентної депозитної та кредитної політики.

Вища ефективність іноземних банків підтверджується додатковим аналізом інших відповідних індикаторів — ROE, ROA, NIM, що підтверджують гіпотезу щодо позитивного впливу присутності іноземного капіталу у банківській системі України особливо в періоди системної нестабільності, а також вагомого внеску іноземних банків у створення передумов для зниження вартості кредитів для бізнесу. З точки зору індикаторів ліквідності, яка безпосереднього впливає на розбалансування локальної банківської системи результати аналізу підгруп європейських і російських банки виявились діаметрально протилежними: перші протягом

системної кризи у середньому показували максимальні значення Cash-to-AssetsRatio (частки грошових коштів і їх еквівалентів в активах) на рівні 15–20 %, а другі демонстрували мінімальні значення 5–9 %. Показники ліквідності усіх підгруп вітчизняних банків коливалися посередині.

Скорегувавши слабкі результати російських банків на наявність постійно діючих кредитних ліній і підтверджену практикою готовність акціонерів у будь-який момент надати додаткові грошові кошти, можна стверджувати, що група іноземних банків в цілому, на відміну від вітчизняних мала кращий запас і доступ до грошових коштів, що є критично необхідною складовою фінансової стійкості під час системної кризи в умовах підвищеного ризику втрати ліквідності через механізм банківської паніки. Статистика дефолтів, які торкнулися в основному вітчизняних фінансових інституцій, у тому числі через неспроможність вчасно розраховуватись із вкладниками, підтверджує вагоме значення наявності на ринку більш стабільних іноземних банків із високими показниками ліквідності у процесі мінімізації системного ризику [10, С. 270-273].

Відносно фондування як фактора впливу на розбалансування локальної банківської системи проведений аналіз свідчить, що за період кризи 2014–2016 років, як і в попередній період глобальної фінансової нестабільності 2008–2009 років, жодного європейського банку в Україні не було продано, ліквідовано чи рекапіталізовано. Таким чином транскордонний фактор поширення системного ризику (з точки зору дефолтів дочірніх банків з катастрофічними наслідками для системи) для України лишається всього лиш гіпотетичною можливістю, не підтвердженою емпіричними даними.

Ключові причини високої фінансової стійкості та стратегічної переваги іноземних банків у порівнянні з локальними полягають у вищій якості фондування за параметрами доступу, безперебійності та ціни. Материнські холдинги надали дочірнім структурам необхідну фінансову підтримку, що сприяло відновленню фінансової стійкості банківської системи України у найбільш гострі кризові періоди. Відсутність дефолтів, сила брендів, високий

рівень репутації, корпоративного управління та прозорості європейських банків сприяли вищій лояльності роздрібних клієнтів, що позитивно відображалось на динаміці обсягів депозитів фізичних осіб, не зважаючи на низькі відсоткові ставки. У номінальному гривневому вираженні депозитний портфель європейських банків зріс на третину (правда, значною мірою шляхом девальваційної переоцінки валютних вкладів), а їхня ринкова частка в загальному роздрібному портфелі — з 15,4 % до 21,3 %.

Тому ці всі чинники свідчать про корисність розширення допуску іноземного капіталу до вітчизняної банківської системи, які проявляються у наступних позитивних тенденціях:

- розширення спектру банківських послуг та підвищення їх якості;
- зниження рівня відсоткових ставок за кредитами;
- зменшення впливу внутрішніх шоків на стабільність функціонування банківської системи;
- підвищення міжнародного фінансового рейтингу України та збільшення обсягів іноземних інвестицій в її економіку;
- оптимізація інституційної структури вітчизняної банківської системи та наближення її до стандартів країн із розвинутою ринковою економікою;
- збільшення припливу іноземного банківського капіталу в Україну з огляду на підвищений попит на ресурси з боку реального сектора вітчизняної економіки та неможливість задовольнити ці потреби за рахунок внутрішніх джерел;
- активізація участі в об'єктивних світових глобалізаційних процесах із можливістю врахування та недопущення негативних їх наслідків для вітчизняного банківського сектору [62, С. 128-131].

Якщо приплив зарубіжного банківського капіталу належним чином регулюється та контролюється, структура банківської системи оптимізується, банки отримують більше стимулів для виходу на міжнародні ринки, стає ефективнішим трансмісійний механізм грошово-кредитної політики, а

відсоткова ставка знижується. Залучення іноземного капіталу сприятиме зменшенню корупції, легалізації заробітної плати та відповідному збільшенню соціальних відрахувань, підвищенню стандартів гарантування вкладів.

Для оптимізації та забезпечення фінансової безпеки банківської системи України у процесі залучення іноземного капіталу необхідно здійснити такі заходи (Додаток П).

Також заходами по оптимізації та збалансуванні локальної банківської системи є створення умов для національних інвестицій до капіталу банків через сприяння легалізації некримінальних капіталів і виходу акцій банків на фондові ринки, приділення уваги уряду роботі з підвищення суверенного рейтингу України, розроблення стратегії певних обмежень діяльності банків з іноземним капіталом на найближчі п'ять років для уникнення відтоку капіталу за кордон під час кризових явищ, що присутні нині, удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, а також забезпечення гарантією захисту прав і свобод інвестора.

Отже, можемо зробити висновок, що у сучасних умовах глобалізації та фінансової інтеграції світової економічної системи та банківської системи України присутність іноземного банківського капіталу стала невід'ємним елементом ефективного функціонування національної економіки та збалансованості локальної банківської системи, оскільки іноземні інвестори вкладають не лише власні капітали, але й сприяють використанню зарубіжного досвіду ведення банківського бізнесу [56].

Можна констатувати, що нині банки з іноземним капіталом є активними учасниками конкурентної боротьби на вітчизняному фінансовому ринку, проте для подальшого підвищення інвестиційного потенціалу банківської системи України та її стимулюючої ролі в соціально-економічному розвитку країни потрібен системний підхід до регулювання доступу іноземного капіталу до вітчизняного банківського сектору.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Провівши дослідження капіталу банківської системи України можемо зробити такі висновки:

1. У 2017 році в Україні функціонувало 86 банків, у тому числі 38 банків з іноземним капіталом, з яких 18 банків мають 100% іноземного капіталу. За період 2014-2017 роки кількість банків скоротилася з 158 у 2014 році до 86 у 2017 році, майже на 55%. Це пов'язано із складними економічними умовами, фінансовими кризами та політичної обстановки країні. Причому кількість банків з іноземним капіталом зростає з 25 банків у 2015 році до 38 банків у 2017 році. Відносно частки банків з іноземним капіталом зазначимо, що за аналізований період вона зростає від 31,01% у 2014 році до 44,19% у 2017 році.

2. Оцінивши структуру та динаміку активів банківських установ можемо стверджувати, що активи вітчизняних банків зросли від 596,41 млрд. грн. у 2013 році до 1465,97 млрд. грн., а активи банків з іноземним капіталом скоротилися від 720,31 млрд. грн. до 401,69 млрд. грн. За 2014-2017 роки зобов'язання банків зросли від 1168,66 млрд. грн. до 1190,51 млрд. грн. на 1,87%, зобов'язання вітчизняних банків зросли на 58,11%, скорочення відбулося в основному за рахунок зобов'язань банків з іноземним капіталом, оскільки вони скоротилися з 630,92 млрд. грн. до 340,32 млрд. грн., на 46,06%.

3. Щодо динаміки капіталу банків відзначимо те, що за досліджуваний період статутний капітал банків зростає від 179,21 млрд. грн. до 488,22 млрд. грн. на 172,43%, емісійні різниці також зростають на 3,86%, резерви та інші фонди банку – на 22,65%, резерви переоцінки – 51,80%, а загальна сума власного капіталу – на 6,28%. Оскільки значна частка банків мають від'ємне значення рентабельності капіталу через збиткову діяльність середнє значення показника коливається від 0,9% у 2014 році до 0,5% у 2017 році.

4. Станом на 01.01.2018 у банківській системі України присутній та функціонує капітал таких банківських груп: шведської SEB Group, американського холдингу Citigroup, французьких груп Credit Agricole Group та BNP Paribas, італійської групи Unicredit, німецького банку Deutsche Bank, польського банку PKO Bank Polski, російського банку «Сбербанк» та ін. Найбільшу частку у банківській системі України посідають такі банки з іноземним капіталом як ПАТ «Промінвестбанк» – 14,8%, ПАТ «ВТБ Банк» – 12,9%, ПАТ «Укрсоцбанк» – 6,3% та АТ «Райффайзен Банк Аваль» – 2,3%.

5. Основними тенденціями діяльності банків України з врахуванням поширення іноземного капіталу на збалансованість локальної банківської системи протягом останніх років є зростання обсягів активів та частки іноземного капіталу, погіршення якості кредитних портфелів банків, збиткова діяльність вітчизняних банківських установ та поступове підвищення капіталізації банків та реалізація затверджених регулятором планів капіталізації.

6. Банки іноземних банківських груп, контролюючи половину банківського капіталу, концентрують лише близько третини активів та зобов'язань. Однак така присутність іноземних банків у банківській системі України передбачає певний рівень залежності від інших країн, що створює додаткові загрози для вітчизняної банківської системи.

7. У 2018 році ризики розбалансування локальної банківської системи через наявність іноземного капіталу, серед іншого, пов'язані з відсутністю співпраці з Міжнародного валютного фонду та, як наслідок, можливим погіршенням економічних очікувань бізнесу та населення. Це впливатиме на темпи кредитування та банківську політику ціноутворення на пасиви та активи. Оцінку ризику розбалансування локальної банківської системи провели за допомогою аналізу таких показників як адекватність власного капіталу, коефіцієнту резервування кредитів, ефективності процентних витрат, а також шляхом розгляду ліквідності та фондування банків з іноземним капіталом у порівняння з вітчизняними банками.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ НАЯВНІСТЬ В НІЙ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ

3.1. Удосконалення регулювання забезпечення збалансованості банківської системи

Оскільки банківська система спроможна стабілізувати або дестабілізувати фінансове положення у державі, доцільно дослідити один із індикаторів стану банківської безпеки України – частку іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу. Однією з вимог для включення банківського сектору України до світової фінансової системи та її збалансування є лібералізація руху міжнародного капіталу, яка полягає у створенні рівних умов для здійснення діяльності вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, у тому числі банків. Питання лібералізації банківської сфери та доступу іноземного капіталу на вітчизняний банківський ринок обговорюється досить давно, але процес структурної трансформації банківської системи за останні роки набув такої швидкості, що на сьогодні провідні науковці та банкіри-практики обговорюють вже нову проблему – перспективи функціонування вітчизняної банківської системи під переважним контролем іноземного капіталу, що загострює питання формування фінансової безпеки України [63, С. 53-64].

Виходячи із результатів аналізу в попередньому розділі можемо зазначити той факт, що в Україні майже кожний третій банк із іноземним капіталом, а кожен десятий – зі стовідсотковим. При цьому досить важливо те, що проаналізовані офіційні дані не зовсім достовірно відображають реальну ситуацію, оскільки відповідно до вимог ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [2] банком із іноземним капіталом є той, у якому частка капіталу, що належить принаймні одному нерезиденту,

перевищує 10 %. Якщо засновниками банку є кілька юридичних або фізичних осіб, кожен з яких володіє часткою меншою ніж 10%, але їх частка разом буде перевищувати вказаний поріг, цей банк не вважається іноземним. Крім того, банк, засновником якого є юридичні особи, зареєстровані нерезидентами в Україні, також вважається вітчизняним. Серед основних тенденцій, які впливають на збалансованість банківської системи внаслідок експансії іноземних банків в Україну можна виділити такі (Додаток Р).

В умовах глобалізації та євроінтеграції України важливе значення у процесі удосконалення вітчизняного правового регулювання іноземного капіталу в банківській системі має гармонізація та уніфікація його з нормами законодавства країн Європейського Союзу. Саме аналіз основних міжнародних правових актів, директив і документів Європейського Союзу допоможе окреслити основні шляхи реформування системи правового регулювання в Україні. Вітчизняне законодавство поступово переходить до міжнародних стандартів та враховує рекомендації Базельського комітету. Також Національний банк розробив нормативні документи, які враховують розроблені Базельським комітетом основні принципи ефективного банківського нагляду, нагляд на консолідованій основі, вимоги до структури власності тощо. Вважаємо, що більше уваги треба приділити розробленню правових актів у частині регулювання банків з іноземним капіталом та визначення стимулів і вимог їх діяльності у таких аспектах (Додаток С).

Наприклад, у вітчизняному законодавстві доцільно розмежувати поняття «банк з іноземним капіталом з країн Європейським Союзом та інших розвинутих країн» та «банк з іноземним капіталом з країн, що розвиваються». Визначити критерії участі таких банків, враховуючи рейтинг країни, вимоги законодавства та ризики ведення банківської діяльності у цих країнах, розробити та ухвалити законопроект щодо захисту конкуренції на банківському ринку під впливом іноземних капіталів, а також нормативні акти, які б визначали механізми злиття та поглинання банків іноземними

інвесторами для недопущення монополізації ринку та недобросовісної конкуренції [38, С. 146-150].

Важливим напрямком регулювання забезпечення збалансованості банківської системи в Україні є систематизація та конкретизація законодавчих і нормативно-правових актів, у тому числі розроблення зведеного акту для іноземних інвесторів, які вкладають кошти у банківську систему. У цьому напрямку потрібно розробити та ухвалити законопроект «Про порядок створення, діяльності банків з іноземним капіталом, їхніх структурних підрозділів і філій іноземних банків в Україні». Він має визначати порядок створення, принципи організації діяльності, реорганізації, ліквідації банків з іноземним капіталом та їхніх структурних підрозділів в Україні, а також порядок державного регулювання та нагляду.

Для збалансування банківської системи України з врахуванням тенденцій до поширення іноземного капіталу доцільно поєднувати використання ринкових інструментів і застосування державних важелів впливу. Застосування ринкових інструментів передбачає механізм саморегуляції в умовах класичної ринкової економіки шляхом взаємодії ринкових цін, конкуренції, попиту та пропозиції на ринку. У банківській системі механізм саморегуляції полягає у збалансуванні інтересів власників вітчизняних банків і держави. Існує взаємозалежність між попитом на вітчизняні банки та пропозицією вкладення іноземних капіталів для забезпечення ефективного функціонування банківської системи та економіки країни загалом.

Однак вітчизняна банківська система потребує використання системи часткового державного регулювання. Серед державних регуляторів ринку треба виділити застосування державою правових, адміністративних та економічних важелів, які регулюють поведінки банків, визначають перспективи розвитку вітчизняної банківської системи. У розвитку банківської системи країни загалом важливу роль відіграють спеціальні асоціації, які лобіюють інтереси своїх членів задля забезпечення підвищення

ефективності їхньої роботи та удосконалення процесу регулювання. Такі асоціації об'єднують банки за різними критеріями (напрямами спеціалізації, видами банків, формою власності, територіальною ознакою тощо) і створені у багатьох країнах [35].

У Франції функціонує Асоціація французьких банків, до складу якої входять: Національна федерація сільськогосподарського кредиту, Профспілкова палата народних банків, Національна конфедерація взаємного кредиту, Національний центр ощадних і страхових кас та ін. У Німеччині діють: Асоціація німецьких банків, два спеціалізовані об'єднання – Асоціація іпотечних банків та Асоціація банків суднобудівної галузі, Асоціація банків державного сектору. У США функціонують: Асоціація американських банкірів, Асоціація банківських холдингових компаній, Асоціація незалежних банків Америки, Асоціація банків, які кредитують фізичних осіб, та ін.

Одним із напрямів поліпшення інституційного середовища поширення іноземного капіталу в банківській сфері та його державного регулювання є створення Асоціації банків з іноземним капіталом. Ця асоціація вплине на розвиток як іноземного капіталу, так і банківської системи України загалом. Асоціація має бути незалежним, некомерційним, добровільним об'єднанням банків з іноземним капіталом та філій з іноземним капіталом, основною метою діяльності якої має бути захист законних прав та інтересів таких банків, які діють в Україні, представництво в органах державної влади та управління, забезпечення взаємозв'язків між учасниками банківського ринку. Банки-члени Асоціації банків з іноземним капіталом мають змогу брати участь в інших асоціаціях чи організаціях, створення яких не заборонене в Україні, а також за її межами. Тобто, банки-члени Асоціації банків з іноземним капіталом матимуть право одночасно входити до інших асоціацій банків України (АУБ, НАБУ і т.д.) [44, С. 28-35].

До складу Асоціації банків з іноземним капіталом мають входити всі банки, які зареєстровані в Україні і мають у статутному капіталі частку

іноземних інвесторів. Якщо ж іноземні інвестори продають свою частку українському власнику і банк втрачає статус банку з іноземним капіталом, то він перестає бути членом асоціації і входить лише до складу інших асоціацій банків. Створення такої Асоціації дасть змогу збалансувати банківську систему в Україні, сприятиме ведення прозорої діяльності, формування засад розвитку банків з іноземним капіталом та впроваджувати новітні методи ведення банківського бізнесу. Це допоможе підвищити рівень культури, забезпечить підвищення конкурентоспроможності вітчизняних банків, сприятиме зменшенню використання корупційних схем у банківській діяльності та бюрократизації в органах державної влади, також налагодження взаємовідносин і співпраця з и організаціями зарубіжних країн дасть змогу підвищити імідж України на міжнародному рівні й інвестиційну привабливість для іноземних інвесторів [62, С. 128-131].

Також пріоритетними напрямками збалансування банківської системи з врахуванням тенденцій поширення банків з іноземним капіталом можуть бути такі:

1. Презентація та відстоювання своїх законних прав у державних органах влади, співробітництво з органами банківського нагляду, антимонопольними та податковими органами з приводу формулювання рекомендацій і пропозицій щодо регулятивних заходів, використання форм, методів та інструментів державного регулювання діяльності банків з іноземним капіталом.
2. Формування пріоритетних напрямів розвитку банків з іноземним капіталом в Україні.
3. Виявлення методів мінімізації ризиків вкладення капіталу в провідні галузі економіки, співробітництво та координація зусиль у цьому напрямі з іншими добровільними об'єднаннями банків та асоціаціями, обговорення різних стратегій розвитку банківської системи на спільних засіданнях і форумах.

4. Участь у розробленні законодавчих і нормативно-правових актів, висловлення критичного бачення щодо окремих положень розвитку банківського ринку.

5. Формування умов, які б забезпечували підвищення довіри клієнтів до банків загалом та іноземних банків зокрема, забезпечення розвитку добросовісної конкуренції на банківському ринку та прозорості у веденні бізнесу, підвищення інвестиційної привабливості банківської системи для іноземних капіталів та розвиток банківської конкуренції.

6. Забезпечення підвищення кваліфікації банківських працівників та управлінського персоналу з врахуванням провідного зарубіжного досвіду, проведення міжнародних науково-практичних конференцій із залученням видатних економістів і банкірів-практиків країн світу, підвищення іміджу України та представлення її на міжнародній арені.

7. Співробітництво з вищими навчальними закладами та науково-дослідними інститутами й організаціями щодо підтримання наукових розробок у сфері банківської діяльності.

8. Звернення до правоохоронних та інших державних органів, щоб захистити банків з іноземним капіталом від незаконних посягань на їхнє майно тощо [63, С. 53-64].

Крім наведених напрямків можемо виокремити наступні шляхи підвищення ефективності державного регулювання, що забезпечить функціонування банків з іноземним капіталом та розвиток банківської системи й економіки країни загалом (рис. 3.1). Всі ці заходи потрібно проводити, надаючи державні гарантії або визначаючи пільгові умови оподаткування тих банків з іноземним капіталом, які сприяють розвитку української економіки; визначення потреб економіки в фінансових ресурсах та застосування коефіцієнта співвідношення участі іноземного капіталу в банківській системі до розвитку банківської системи й економіки України. Отже, за виникнення потреби у стимулюванні розвитку окремих галузей економіки, активніше сприяти залученню коштів іноземних інвесторів у

банківській системи та заохочувати банки з іноземним капіталом до фінансування вітчизняної економіки тощо.

Рис. 3.1. Шляхи удосконалення регулювання забезпечення збалансованості банківської системи

Джерело: складено автором на основі джерела [71].

Отже, удосконалення регулювання збалансованості банківської системи за участю банків з іноземним капіталом для стимулювання залучення іноземних банківських капіталів, забезпечення конкурентних відносин між вітчизняними та іноземними банками потребує визначення напрямів взаємодії між інститутами регулювання банків з іноземним капіталом, подолання суперечностей і дублювання функцій між державними органами виконавчої та законодавчої влади, зменшення негативного впливу неформальних інститутів регулювання банків з іноземним капіталом, узгодження основних положень вітчизняного законодавства з критеріями Європейського Союзу, зокрема, щодо стабільності законодавства та створення інституційних структур у частині регулювання банків з іноземним капіталом.

3.2. Адаптація зарубіжного досвіду управління збалансованістю локальної банківської системи при наявності іноземного капіталу в ній

Збільшення частки іноземного банківського капіталу в локальній банківській системі та його вплив на її збалансованість повинне відбуватися поступово – у міру підвищення конкурентоспроможності національного банківського капіталу. Слід зазначити, що у світовій практиці проникнення іноземного капіталу до національних банківських систем відбувається з врахуванням таких вимог:

1. Оцінка національного режиму, яка передбачає відсутність будь-якої дискримінації в порівнянні з національними інституціями. Це означає, що при ліцензуванні банківської діяльності враховується її національна приналежність, а у процесі діяльності банківської установи до неї застосовуються такі ж норми банківського нагляду і регулювання, як і до установ-резидентів. На практиці оцінка національного режиму використовується па підставі міждержавних угод (ОЕСР, ВТО, ЄС).

У рамках Європейського союзу оцінка національного режиму реалізується через прийняття єдиних стандартів банківського регулювання і нагляду, включаючи впровадження принципу єдиної банківської ліцензії та визначення переліку видів банківських операцій, які підлягають взаємному визнанню на території країн – членів Європейського союзу.

2. Взаємодія банківських установ на основі взаємності, яка зумовлює те, що країна дозволяє створення на власній території іноземного банку, діяльність якого контролюється нерезидентом, за правилами, які дозволені для створення банків країни, що приймає, на території країни походження нерезидента. Принцип взаємності діє у законодавстві Канади, Іспанії, Японії, Швейцарії.

3. Консолідований нагляд за діяльністю банків, які функціонують в транснаціональному масштабі, їх структурних підрозділів, що передбачає спільну участь у наглядових заходах як країни, де створюється іноземний

банк, так і країни походження. Наглядові заходи реалізуються за трьома напрямками: платоспроможність, ліквідність та конверсійні операції. У межах зазначеної моделі компетентні наглядові органи держав інформують один одного про фінансовий стан або виявлені правопорушення [75].

Збільшення частки іноземного банківського капіталу в різних країнах має свої особливості й відмінності. Значну вплив іноземного капіталу на збалансування локальної банківської системи мають такі країни як Естонія (75 % банків з іноземним капіталом), Польща (70 %), Угорщина (65 %), найменшу – Італія (лише 3 %). До країн, які мали незначну частку іноземного капіталу в банківській системі, належать Канада (20 %), Австрія (13 %), Росія (10 %), США (8 %), Бразилія та Нідерланди (по 7 %), Білорусь (5 %). Відзначимо той факт, що найменші частки іноземних капіталів в активах банківської системи (до 30 %) мають здебільшого високорозвинені країни з ринковою економікою, а найбільші (70-98 %) та середні (30-70 %) значення – постсоціалістичні країни, центральні та східноєвропейські країни перехідної економіки, а також незалежні держави, які утворилися після розпаду СРСР.

Наявність такої тенденції лише підтверджує міцність банківських систем розвинених країн і стійкі конкурентні переваги національних банків на ринках таких країн. Вважаємо, що показник частки іноземних банків в активах банківської системи характеризує передусім активність вкладення капіталів у проведення активних операцій і показує місце іноземного капіталу на ринку фінансових послуг, але не відображає частку власності іноземних інвесторів у капіталах банків. У цьому разі дієвішим є розрахунок показника частки іноземного капіталу у статутному капіталі банківської системи.

Експансію іноземного банківського капіталу, крім глобалізації фінансових ринків і конкуренції у власних країнах, підштовхують регіональні чинники: культурна або мовна подібність. Так, у Латинській Америці домінують іспанські банки, у Центрально-Східній Європі –

австрійські, французькі та німецькі банки, в країнах Азії – японські й австралійські, у країнах Балтії, Україні – російські банки. Найбільш розповсюдженим методом проникнення іноземних банківських капіталів на територію США є відкриття відділень іноземних банків, які виконують звичні банківські операції. У Канаді мають право здійснювати свою діяльність два типи іноземних банків – дочірні структури іноземних банків і філії іноземного банку, які надають повний спектр послуг та операцій клієнтам. Іноземний дочірній банк визначено як банк, який належить іноземній компанії, а філія іноземного банку є філіями в Канаді іноземних банків, що працюють за кордоном [70, С. 38-42].

Європейським країнам також притаманні процеси злиття та поглинання банків, а також активне залучення іноземних банківських капіталів у країни. Вважається, що жодної загрози від значних обсягів іноземних банківських капіталів у країні немає ani для державного управління, ani для клієнтів. Поряд із позитивними тенденціями зарубіжні науковці відзначають і негативні. Банківська система Польщі внаслідок швидкого проведення приватизації у 90-х роках ХХ ст. опинилася під значним контролем іноземних інвесторів. У цей період у Польщі були створені всі умови для залучення іноземних капіталів у банківській системі, визначена ліберальна політика ліцензування, застосовували різні методи заохочення іноземних інвесторів, зокрема звільнення від податків упродовж перших трьох років діяльності, змога внесення й утримування капіталу в іноземній валюті тощо.

У банківській системі Польщі існує полеміка щодо значного обсягу іноземного банківського капіталу (понад 70 %). Хоча польський уряд стверджує, що в банківській системі утворений надлишок іноземного капіталу, аналітики вважають, що саме іноземний капітал сприяв розвитку банківської системи Польщі. Складність проблеми активізації власного банківського капіталу призвела до залучення іноземного капіталу. Наплив іноземного капіталу в банківській системі Польщі спричинив зростання конкуренції, надання великої кількості банківських послуг, зміцнення

банківської системи, забезпечення найліпших умов для збільшення прибутків від банківської діяльності серед країн Центральної та Східної Європи для банків Європейського Союзу.

Наявність іноземного капіталу зростає також у банківській системі Румунії, внаслідок чого відбуваються позитивні зрушення у розвитку румунської банківської системи. У 2004 р. іноземним банкам належало 38 % на ринку фінансових послуг, а згодом їхня частка в активах банківської системи досягла 50 %. Найвідоміші іноземні інвестори у банківській системі Румунії – французький «Societe Generale», австрійський «Raiffeisen», грецький «EFG Eurobank», а також ЄБРР, СБ, які мають 25 % акцій «Banka Comerciala Romana (BCR)» [62, С. 128-132].

Досвід розвитку банків з іноземним капіталом Словенії засвідчує, що основний вплив на допуск іноземних банків і збільшення частки іноземного капіталу в банківську систему країни мали вимоги, які ставили до країни для її вступу до Європейського Союзу. Держава намагалася утримувати постійний контроль над банківською системою, однак була змушена у період 2001– 2002 рр. погодитися на збільшення частки іноземного банківського капіталу з 16 % до 41 %. Зі вступом Словенії до Європейського Союзу провідні європейські банки виявили бажання відкривати свої філії на території країни та інвестували у розвиток банківської системи. Так, головний інтерес виявили банки Австрії, Великої Британії і Німеччини.

Характерною ознакою участі іноземного капіталу у банківській системі країн Центральної та Східної Європи є те, що іноземці здійснюють не лише масштабне проникнення, а й завойовують найбільші системоутворювальні банки країн. Найбільшими іноземними купівлями в банківській системі у деяких європейських країнах стала купівля 60 % акцій Банку «Komercni» французьким «Societe Generale» і 100 % акцій Банку «Ceska Sporitelna» – німецьким «Erste Bank». В Угорщині найбільший банк країни «ОТР» належить на 80 % іноземцям.

Найпоширеніша форма участі іноземного банківського капіталу у Великій Британії – відкриття представництва або офісу для обслуговування своїх партнерів, які приїжджають у країну на короткий період. Такі банки надають обмежений перелік банківських операцій. У Великій Британії існує також невелика кількість іноземних банків, які не мають достатніх капіталів для відкриття своїх представництв. Вони найчастіше організовують свою діяльність у 372 консорціумі з іншими банками. Водночас Велику Британію вважають привабливим місцем для розташування іноземних банків у зв'язку зі зручним географічним положенням, англомовним спілкуванням і змогою ведення банківської діяльності у Лондоні – світовому фінансовому центрі. З юридичного погляду іноземний банк – це банківська установа, яка діє у Великій Британії, але керують якою з-за кордону [49, С. 60-65].

До особливостей розвитку банків з іноземним капіталом у зарубіжних країнах варто зачислити також те, що розширення масштабів участі іноземного капіталу спостерігаємо у тих країнах, в яких банківська система потребували реструктуризації та модернізації. У Франції внаслідок процесу концентрації, особливо після 1996 року, сформувались банківські групи, а банківська система стала повністю відкритою для іноземного капіталу, внаслідок чого простежувались значні зміни у характері операцій та угод, які проводили французькі банки. Водночас французькі банки посилили свою присутність за кордоном. На сьогодні їхня діяльність була зареєстрована близько 84 країнах, де діяло 804 філії і 190 дочірніх банків. На частку провідних банківських груп Франції («BNP Paribas», «Société Générale», «Crédit Agricole SA») припадало близько 84 % зарубіжних філій і відділень. У Великій Британії розміщено 118 представництв французьких банків, у Німеччині – 56, в Італії – 55, Іспанії – 52, Швейцарії – 19, США – 139, в Гонконгу – 27, Австралії – 24, на Кайманових островах – 20. Під впливом фінансової кризи кількість філій французьких банків, відкритих за кордоном, зменшилась у 8 разів.

Банківський сектор Швейцарії – високорозвинений і налічує значну кількість банків з іноземним капіталом. Іноземні банки у Швейцарії зазвичай універсальні й оперують у всіх сферах бізнесу, однак деякі з них спеціалізуються лише на окремих видах діяльності, наприклад, управління активами чи інвестиційний банкінг. Більшість філій іноземного банку функціонують у сфері інвестиційного банкінгу, а деякі з них спеціалізуються на управлінні активами великих клієнтів.

Найпомітнішою є участь іноземних капіталів у банківській системі європейських країн, частка нерезидентів в яких становить від 60 до 90 % і більше, проте під контролем іноземних інвесторів перебувають також країни Близького Сходу й азіатські країни. Розвиток і функціонування банків у різних країнах світу мають свої ознаки та особливості. Розглядаючи європейські країни та країни Близького Сходу, доцільно виділити відмінності у банківській діяльності. Основною відмінністю є те, що в ісламській банківській діяльності значну роль відіграє релігія. Ісламізація фінансової системи характерна для таких країн: Саудівська Аравія, Єгипет, Іран, Туреччина. Головна відмінність банківської системи полягає у дотриманні постулатів Корану, які забороняють отримувати проценти. Згідно з цим не дозволено отримувати прибуток, зокрема, вилучення фіксованих процентів за депозитами та 374 кредитами. Коран підкреслює необхідність дотримання принципу «адл», тобто справедливості в усіх обмінних операціях [44].

Основними ознаками банківської системи країн Близького Сходу такі:

1. Дотримання ісламських традицій у банківській діяльності та заборона на проведення окремих банківських операцій. Переважна більшість банків країн регіону за формою власності – державні. Найвищих показників прибутковості серед усіх арабських банків досягають банки з державним капіталом.
2. Необхідність консолідації банківського капіталу, яка сповільнена непрозорістю банківської діяльності. Висока активність злиттів і поглинань банків, що спостерігається, не завжди відбувається успішно. Нечіткість

банківського нагляду та поблажливе ставлення уряду до малих банків. Уряд вважає, що банкрутство одного банку призведе до краху банківської системи.

3. Значна залежність прибутковості арабських банків від запасів нафти в регіоні та цін на неї. Внаслідок стабільно високої ціни на нафту зростає ВВП, прибутковість банків, середня дохідність капіталу і підвищується дохідність активів банків. Загострюється конкуренція з боку банків з іноземним капіталом. Країни регіону, приєднуючись до Світової організації торгівлі, збільшують обсяги торговельних операцій, а найбільші місцеві банки виходять на міжнародні ринки через злиття або створення альянсів з іноземними установами [22, С. 114-117].

Отже, фінансування за системою, яку використовують країни Близького Сходу, дає змогу обмежити залежність реального сектору від інтересів банківського капіталу. Грошові активи створюють як відповідь на інвестиційні можливості в реальному секторі економіки. Саме реальний сектор визначає ставку доходу у фінансовому секторі, а не банківські установи. В Індії діяльність іноземних банків майже не відрізняється від діяльності національних банків. Банки з іноземним капіталом в Індії мають переваги, які пов'язані з тим, що немає обов'язкових вимог до відкриття відділень у сільській місцевості та кредитування сільського господарства. Вони повинні розміщувати 20 % прибутку, отриманого від проведення банківських операцій, на внутрішньому ринку. Уряд Індії щорічно видає по 12 ліцензій на відкриття іноземних банків, а також у країні існує заборона на створення юридично самостійних філій. Індія активно сприяє залученню іноземного капіталу у банківській системі, оскільки це позитивно впливає на піднесення розвитку економіки країни. В цілому, основні вимоги, які застосовуються при функціонуванні іноземного капіталу у різних країнах, наведені у Додатку Т.

Враховуючи вимоги та обмеження, які щодо поширення іноземного капіталу та його впливу на збалансованість локальної банківської системи можна розробити пропозиції відносно адаптації міжнародного досвіду для

України. Оскільки частка іноземного капіталу у вітчизняній банківській системі перевищує 40%, керівним органам нашої держави слід вжити негайних заходів щодо припинення іноземної експансії. У сучасних умовах доцільно застосувати оцінку національного режиму. Однак, враховуючи недосконалість вітчизняного законодавства, а також деякі інші макроекономічні фактори, очевидним є той факт, що це створить значні ризики для іноземних банків та зменшить привабливість фінансового сектора для інвестицій взагалі.

Тому прийнятними є застосування консолідованого нагляду та взаємності між діяльністю банківських установ. Вона дасть змогу українським банкам, що виходять на зовнішні ринки, мати більш привабливі умови діяльності в країнах-реципієнтах. Завдяки консолідованому нагляду здійснюватиметься контроль за діяльністю іноземних банків. При цьому необхідно чітко визначити граничну межу питомої ваги іноземного капіталу в сукупному капіталі усієї банківської системи або в капіталі окремого банку. для забезпечення фінансової безпеки банківської системи України від необґрунтованого припливу іноземного капіталу в умовах лібералізації його руху необхідно провести наступні заходи (Додаток У).

Отже, участь іноземних банків у вітчизняній банківській системі є невід'ємною складовою сучасного етапу лібералізації руху капіталу у міжнародній банківській діяльності. Водночас існують досить серйозні фінансові та економічні ризики швидкого зростання частки іноземного банківського капіталу, пов'язані з можливою втратою суверенітету у сфері грошово-кредитної політики, посиленням нестабільності, несподіваними коливаннями ліквідності банків, спекулятивними змінами попиту та пропозиції на грошово-кредитному ринку, можливим відпливом фінансових ресурсів. Тому вирішення питання про форми і масштаби розширення присутності іноземних банків на шляху лібералізації руху капіталу повинно бути підпорядковане стратегічним цілям фінансової безпеки держави.

3.3. Методи управління ризиком розбалансування локальної банківської системи при наявності в ній іноземного капіталу

В сучасних умовах ведення банківського бізнесу прийнято виділяти дві основні причини виникнення ризику розбалансування локальної банківської системи при наявності в ній іноземного капіталу, а саме різке скорочення вартості активів та збільшення проблемної заборгованості. Наведені чинники мають макроекономічну основу. Однак серед причин доцільно обґрунтувати як макроекономічних, так і мікроекономічних чинники. Крім цього, окремо вирізняють інституціональні чинники виникнення кризи у банках.

Спочатку оцінимо основні чинники, що можуть призвести до утворення ризику розбалансування локальної банківської системи при наявності в ній іноземного капіталу, а також розвитку кризи в подальшому у банківській установі. Для кожної банківської установи та конкретної ситуації виокремлюють різні фактори, які свідчать про зміну фінансового становищу банківської установи. Відповідно до діючого законодавства відносно роботи комерційних банків та банків з іноземним капіталом визначено такі ознаки розбалансування локальної банківської системи (рис. 3.4.).

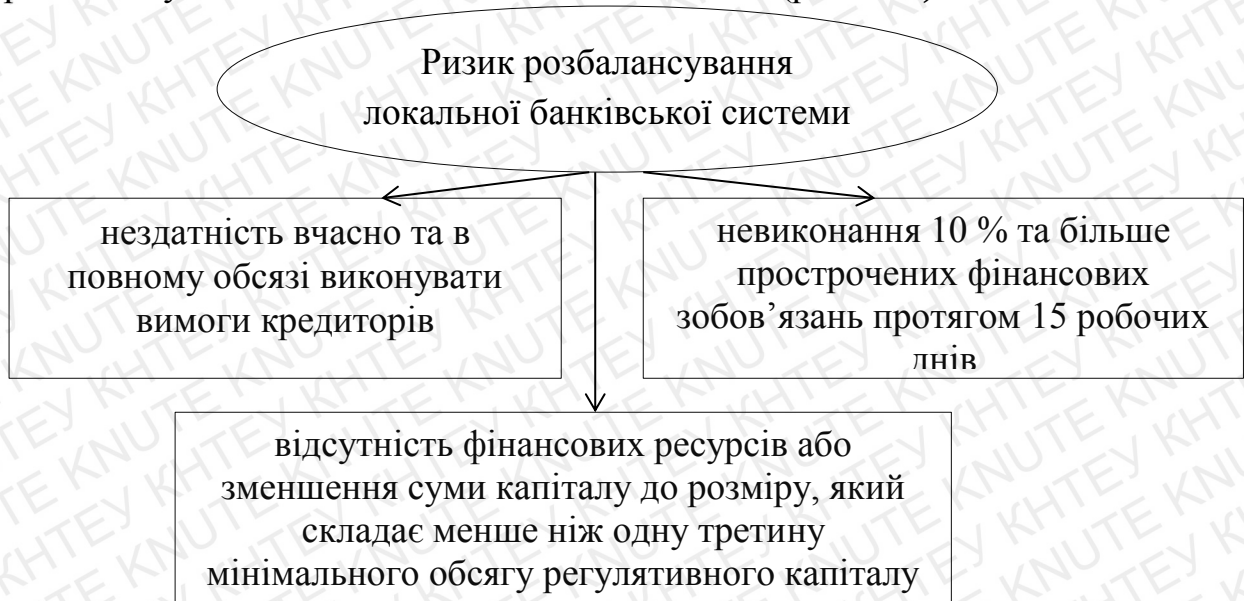

Рис. 3.4. Ознаки ризику розбалансування локальної банківської системи

Джерело: складено автором на основі джерела [70].

Управління ризиком розбалансування локальної банківської системи при наявності в ній іноземного капіталу має здійснюватися не лише завдяки побудованій системі управління ризиками в банківських установах, але й шляхом вибору інструментів антикризового управління. На державному рівні потрібно застосовувати інструменти антикризового регулювання, що мають ціль попередження банкрутства вітчизняних банків. До цього ж вони можуть орієнтуватися як на окремі банки, так банківську систему в цілому.

Проводивши дослідження заходів, які спрямовані на антикризове управління діяльністю банківських установ, потрібно у взаємозв'язку антикризового управління, який реалізується в банку, та антикризового регулювання, суб'єктами якого виступає уряд та Національний банк України. Антикризовий менеджмент у банках пов'язаний з державним антикризовим регулюванням та значною мірою оцінюються його інструментами [70, С. 38-42].

Аналізуючи теоретичні напрацювання вчених та практику роботи вітчизняних банківських установ, у тому числі банків з іноземним капіталом доцільно визначити такі напрямки управління ризиком розбалансування локальної банківської системи, а саме:

1. Дотримання визначених нормативів платоспроможності, які затверджуються Національним банком України.
2. Здійснення контроль за дотриманням оптимальних значень показників, результатом яких є оцінка платоспроможності банку.
3. Проведення стрес-тестування.

Оцінимо наведені шляхи здійснення управління ризиком розбалансування локальної банківської системи більш детально. Основою для проведення оцінки рівня платоспроможності банківської установи є регулятивний капітал. Завдяки йому покриваються витрати, які можуть бути понесені через впливу різних ризиків, та для здійснення виплат фінансових зобов'язань клієнтів банківських установ і для забезпечення стабільної роботи банківської установи. Тому центральним банком визначаються

основні нормативи, за допомогою яких здійснюється регулювання платоспроможність банківської установи, а саме економічні нормативи капіталу. До наведеної групи відносять такі показники: мінімальний розмір регулятивного капіталу (H1), адекватність регулятивного капіталу/платоспроможності (H2), співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (H3) та норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань (H3-1).

Національним банком України визначається норматив платоспроможності (H2), який відображає в якому обсязі та наскільки вчасно банківська установа може погасити свої фінансові зобов'язання. Наведений норматив дає можливість регулювати рівень ризику, що приймає на свою сторону банк, а також його кредитори або вкладники. Норматив платоспроможності оцінюється відношенням регулятивного капіталу та загальних активів банківської установи, включаючи позабалансові інструменти, за вирахуванням сформованих резервів за активними банківськими операціями, а також забезпечення кредиту. Отже, чим більше значення досліджуваного індикатора, тим більший рівень ризику для власників банку, а його мінімальне значення – про збільшення ризику для клієнтів банківської установи [54].

Одним із показників групи «нормативи капіталу» являється коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до загальних активів (H3). Наведений індикатор показує мінімальний розмір регулятивного капіталу, який необхідно мати банківській установі для проведення активних операцій. Зазначені нормативи капіталу мають прослідковуватися у банківських установах та відповідати затвердженим нормам Національного банку України. У разі невідповідності наведених економічних індикаторів їх нормативним значенням свідчить про погіршення фінансового стану банку.

Іншим інструментом, за допомогою якого здійснюється управління розбалансування локальної банківської системи є виявлення банківською установою основних факторів ризику неплатоспроможності банківської

установи, а також відслідковування наведених показників через незначні проміжки часу. Це в комплексі допоможе виявляти факт відхилення від нормативних значень. У разі виявлення позитивних результатів банківська установа буде продовжувати свою роботу у звичайному режимі. Якщо ж отримані значення індикаторів, які не відповідають прийнятним значенням нормативів, фахівців з антикризового управління повинні здійснити діагностику ймовірності виникнення неплатоспроможності.

На даний час у теоретичних напрацюваннях та практичному використанні існує сукупність різних методик, за допомогою яких діагностують кризи та банкрутства в банківських установах. Періодичне проведення оцінки фінансового стану дозволяє виявити загрозу, уникнути розвитку та поглиблення ризику неплатоспроможності, а також вчасно використати інструменти реагуючого антикризового управління. Результати оцінки надають можливість оцінити причини виникнення ризику, його характер та силу впливу. На базі наведеної інформації приймається рішення відносно подальших дій, враховуючи при цьому можливості та особливості роботи банківської установи [51, С. 27-31].

Ефективним інструментом визначення впливу різних чинників та форс-мажорних обставин на базі індикаторів роботи банківської установи та її платоспроможності є стрес-тестування. Для підвищення об'єктивності проведеної оцінки при формуванні стрес сценаріїв потрібно враховувати всі фактори, які обумовлюють реалізацію важливих фінансових ризиків банківської установи: валютного, кредитного, процентного, ринкового та ризику ліквідності. Як вже було зазначено, усі види ризику можуть призводити до утворення ризику розбалансування локальної банківської системи. До того ж сценарії стрес-тестування мають оцінити ймовірність форс-мажорних ситуацій як в межах одного ринку та валюти, так і в межах кількох ринків і валют.

Отже, потрібно підкреслити те, що на ризик розбалансування локальної банківської системи можуть формувати вплив факторів макро-, та

мікросередовища, а також інституційних факторів. До того ж розглянутий вид фінансового ризику являється «похідним» від інших видів ризиків банку. Він є ймовірністю виникнення такої ситуації, коли банківська установа виявиться неспроможною погасити свої зобов'язання.

Оцінимо основні методи до виявлення ризику розбалансування локальної банківської системи за наявності в ній іноземного капіталу, що набули найбільшого використання у країнах з розвинутими кредитними та фінансовими відносинами. Експерти Банку міжнародних угод (Bank for International Settlements – BIS) пропонують такий поділ систем ранньої діагностики проблемних банків, у тому числі банків з іноземним капіталом що можуть стати банкрутами, в залежності від форм оцінки роботи банківських установ та підходів, які покладені в їх основу:

- використання рейтингових систем;
- коефіцієнтна оцінка та аналіз споріднених груп;
- комплексні оцінки ризиків банків;
- статистичні моделі [47].

У Додатку Ф наведемо загальну характеристику методів оцінки ризику розбалансування локальної банківської системи за наявності в ній іноземного капіталу. Безумовно, застосування декількох систем підвищує ймовірність того, що хоча б одна з них виявить проблемний банк, що впливає на розбалансування локальної банківської системи. Існуючі системи найчастіше поєднують якісні оцінки та кількісні розрахунки.

Зазначимо, що банківський рейтинг є в сучасних умовах найбільш доступним та поширеним широкому колу користувачів індикатором надійності банківських установ та збалансованості всієї локальної банківської системи. Здійснення ранжування економічних суб'єктів за певними ознаками у вигляді лінійного списку має назву «ренкінг». Причиною поширеності ренкінгів є простота їх складання та наочністю у застосуванні. Асоціативно, банківські установи, що розташовані у верхніх рядках таких списків, сприймаються як гарантовано надійні та

платоспроможні. Однак якість та достовірність наведених «популярних» рейтингів залишається не на високому рівні. Дуже часто подібні списки можуть завдати шкоди репутації надійної банківської установ, або ввести в оману клієнтів відносно якості банку, який розташований у верхніх рядках ренкінгу. Зазначеною проблемою є актуальною не тільки в Україні, а й в інших країнах СНД, оскільки значну похибку вносить і кваліфікація авторів, і якість первинної інформації й сама методика формування такого списку.

Для того, щоб рейтинг банків міг задовольнити інформаційні потреби клієнтів, він повинен відповідати наведеним вимогам (рис. 3.5.).

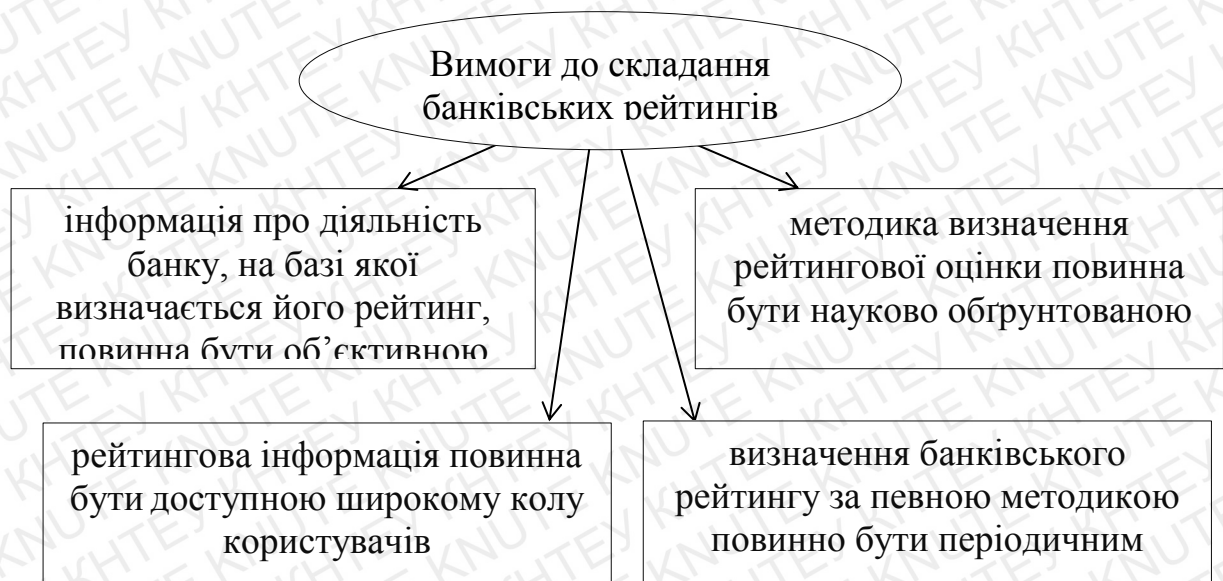

Рис. 3.5. Основні вимоги до складання банківських рейтингів

Джерело: складено автором на основі джерела [42].

Зазначимо, що окремим типом рейтингових продуктів визначають комплексні оцінки роботи, а саме рейтинги, які розраховують «надійність» або «стійкість», тобто інтегральні оцінки узагальнюючого характеру, що визначені на базі набору локальних показників. Такі локальні показники мають задовольняти такі вимоги: бути актуальними, відображати стан та результати роботи компанії, компактними, орієнтувати на прогнозування, динамічними та дозволяти роботи порівняння.

Відносно коефіцієнтного аналізу ризику розбалансування локальної банківської системи зазначимо, що найбільш розвинутою з систем є BAKred Information System (BAKIS), яка використовується Центральним банком

Німеччини (Deutsche Bundesbank). BAKIS складається із 47 коефіцієнтів, 19 з яких відносяться до кредитного ризику (у тому числі коефіцієнт платоспроможності), 16 – до ринкових ризиків, 2 – до ризиків ліквідності і 10 безпосередньо пов'язані з прибутковістю проведення операцій банками. Кожному із наведених показників привласнені однакові вагові коефіцієнти значимості. В сучасних умовах роль системи зводиться до виокремлення пріоритетів роботи з банківського нагляду. Система проведення аналізу Bank Monitoring Screens (BMS), що використовується в США складається з 39 фінансових показників і 35 параметрів, що входять до ринку капіталів.

Досить цікавим являється досвід Нідерландів, у якій для обґрунтування надійності кредитних установ детально досліджують як показники, що оцінюють роботу банківських установ, так і макроекономічних чинників, які впливають на розвиток банківського сектору. Варто відзначити те, що при здійсненні коефіцієнтного аналізу кредитних організацій виникає важлива проблема: у банківських установах, які мають індивідуальну специфіку та різну спеціалізацію нормальні діапазони значень багатьох коефіцієнтів будуть істотно відрізнятися, тому підсумки такої оцінки по всій сукупності банківських установ будуть не точними [44, С. 28-35].

Комплексний аналіз ризику розбалансування локальної банківської системи застосовується органами, що здійснюють державний нагляд Великобританії і Нідерландів. Для прикладу відзначимо те, що оцінка банківської установи за системою RAST (Risk Analysis Support Tool), що використовується у Нідерландах, складається з наступних етапів:

1. Загальна характеристика та фінансова оцінка організації на базі наявної фінансової звітності і результатів досліджень на місцях.
2. Розподіл організації на види діяльності і управлінські підрозділи.
3. Проведення оцінки ризиків і управління підрозділів – оцінюються такі категорії управління як: внутрішній контроль, організація та управління, а також такі категорії ризику: процентний, кредитний, валютний, ціновий, операційний, ризик ліквідності, стратегічний, ІТ-ризик,

ризик репутації, цілісності та правового статусу. Значення кожної із наведених категорії для загального підсумкового інтегрального показника розраховується відповідно до затвердженої вагової матриці.

4. Агрегування показників і складання фінансових звітів – при цьому підрозділам прикріплюються вагові коефіцієнти пропорційно до їх питомої ваги в загальному бюджеті організації. За рахунок високої ефективності та універсальності наведені системи являються ефективними для проведення оцінки стану великих багатофіліальних банківських установ та банківських холдингів, що посідають важливе місце в економіці країни.

Також цікавим методом оцінки ризику розбалансування локальної банківської системи за наявності в ній іноземного капіталу є використання моделі Банківського калькулятора, що використовується Службою валютного контролю США (Office of the Comptroller of the Currency – OCC). У ній поряд з показниками, які оцінюють банківську установу, застосовується інформація про стан зовнішнього середовища, а також коефіцієнти, які є корегувальними та дозволяють включати в основу прогнозу роки, які передували затвердженню нормативних актів, що значею вплинули на банківську сферу. Для зростання надійності розрахунку у досліджуваних моделях використовується розподіл кредитних установ на однорідні групи [49, С. 60-65].

Відзначимо те, що відмінності між досліджуваними методами оцінки розбалансування локальної банківської системи за умов поширення іноземного капіталу моделями оцінки ризику в питаннях неплатоспроможності банківської установи обумовлені в першу чергу особливостями країн, де вони застосовувалися, серед яких: структура та рівень публічності фінансової звітності; глибина та частота інспекцій, які здійснюють контроль; доступність інших джерел інформації, які є достовірними; наявність необхідної статистичної інформації відносно питань кризи та банкрутства за попередні періоди; грошові та людські ресурси рівень технічного забезпечення і т.д.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Після розгляду пропозицій відносно вдосконалення збалансованості банківської системи України через наявність в ній іноземного капіталу можемо зробити наступні висновки:

1. Важливим питання відносно присутності іноземного капіталу в банківській системі України є перспективи функціонування вітчизняної банківської системи під переважним контролем іноземного капіталу, що загострює питання формування фінансової безпеки України. Зазначимо, що в умовах глобалізації та євроінтеграції України важливе значення у процесі удосконалення вітчизняного правового регулювання іноземного капіталу в банківській системі має гармонізація та уніфікація його з нормами законодавства країн Європейського Союзу.

2. Удосконалення нормативно-правової бази з питань регулювання присутності іноземного капіталу передбачає чітке законодавче визначення максимального спрощення процедури входження на український ринок фінансово-стабільних міжнародних банківських груп, недопущення бюрократизації та використання корупційних схем, забезпечення своєчасного висвітлення зведених даних про кінцевих власників банків в офіційних джерелах із чітким зазначенням дати подання інформації, посилення контролю до банків лише з так званою формальною заміною власника на іноземного акціонера, коли кінцевим бенефіціаром є український інвестор та посилення контролю за міграцією та структурою іноземного банківського капіталу.

3. Основними шляхами удосконалення регулювання забезпечення збалансованості банківської системи є врегулювання структури банківської системи України, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних та іноземних банків, сприяння концентрації капіталу шляхом застосування механізму злиття і поглинання банків, удосконалення непрямих методів регулювання іноземних інвестицій в банківській системі України, зокрема,

стимулювання банків з іноземним капіталом до кредитування провідних галузей національної економіки та фінансування українських проектів розвитку, удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази регулювання діяльності банків з іноземним капіталом в Україні, зокрема, розроблення й ухвалення відповідного законодавчого акту, усунення прогалин і чітке врегулювання процедур створення та функціонування на території України філій банків з іноземним капіталом та усвідомлення необхідності та стимулювання залучення іноземного капіталу в банківській системі з врахуванням внутрішніх умов розвитку економіки.

4. Адаптація вітчизняної банківської системи відповідно до міжнародного досвіду в сфері регулювання присутності іноземного капіталу передбачає виконання наступним перспективних заходів: зміцнення та подальший розвиток сегмента банків із державним капіталом, які спеціалізуються на забезпеченні стратегічних завдань економічного зростання країни, удосконалення процедури нагляду та регулювання діяльності банків із іноземним капіталом, законодавче забезпечення правового захисту міноритарних акціонерів, використання принципу взаємності щодо присутності іноземного капіталу в банківській системі, створення нормативно-правової бази для заборони доступу банків із офшорних зон, запровадження системи управління грошовими потоками в державі, концентрація їх у провідних банках на пріоритетних напрямках розвитку держави та створення умов для національних інвестицій до капіталу банків через сприяння легалізації некримінальних капіталів і виходу акцій банків на фондовий ринок.

5. Основними методи до виявлення та оцінки ризику розбалансування локальної банківської системи за наявності в ній іноземного капіталу є використання рейтингових систем, коефіцієнтного аналізу та аналізу споріднених груп, використання комплексних оцінок банківських ризиків та застосування статистичних моделей.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проаналізувавши теоретичні основи ризику розбалансування локальної банківської системи, дослідивши її капітал за 2014-2017 роки, а також навівши рекомендації щодо удосконалення її збалансованість через наявність в ній іноземного капіталу можемо зробити наступні висновки:

1. Розглянувши позиції вчених на визначення поняття «іноземний капітал» можемо навести наступне його твердження: під його сутністю розглядають специфічну підсистему в структурі світових інвестиційних потоків, яка породжена глобальною економікою і здатна відігравати роль своєрідного додаткового резерву нарощування національних інвестиційних потенціалів. Відносно ризику розбалансованості локальної банківської системи зазначимо, що під її сутністю слід розуміти ймовірність збою функціонування окремих секторів банківської системи в зв'язку з критичним порушенням планетарної, регіональної, національної чи внутрішньосистемної суспільно-економічної рівноваги, що формує умови для поширення нестабільності для всього фінансово-економічного середовища.

2. Нормативні вимоги щодо забезпечення збалансованості локальної банківської системи потрібно розглядати через функції основних органів державної влади, оскільки саме завдяки їх виконанню можливо досягти рівноваги у досліджуваній сфері. Забезпечення збалансованості банківської системи у значній мірі залежить від ефективності діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, судових органів та Національного банку України.

3. Основними принципами використання іноземного капіталу в локальній банківській системі є принцип національного режиму, принцип взаємності та принцип консолідованого нагляду. При цьому мотивами банків з іноземним капіталом при входженні на національний ринок є прагнення до захоплення нових ринків і отримання високого прибутку, можливість використання потенціалу розвитку ринку роздрібних банківських послуг,

використання сприятливішого регуляторного середовища в умовах неповного впровадження міжнародних стандартів банківського регулювання, порівняно слабкого нагляду і ліберального ліцензування та прагнення до розширення бізнесу.

4. Аналіз тенденцій капіталу на банківському ринку показав, що у 2017 році в Україні функціонувало 86 банків, у тому числі 38 банків з іноземним капіталом, з яких 18 банків мають 100% іноземного капіталу. За період 2014-2017 роки кількість банків скоротилася з 158 у 2014 році до 86 у 2017 році, майже на 55%. Це пов'язано із складними економічними умовами, фінансовими кризами та політичної обстановки країні. Причому кількість банків з іноземним капіталом зростає з 25 банків у 2015 році до 38 банків у 2017 році. Відносно частки банків з іноземним капіталом зазначимо, що за аналізований період вона зростає від 31,01% у 2014 році до 44,19% у 2017 році.

5. Оцінивши структуру та динаміку активів банківських установ можемо стверджувати, що активи вітчизняних банків зросли від 596,41 млрд. грн. у 2013 році до 1465,97 млрд. грн., а активи банків з іноземним капіталом скоротилися від 720,31 млрд. грн. до 401,69 млрд. грн. За 2014-2017 роки зобов'язання банків зросли від 1168,66 млрд. грн. до 1190,51 млрд. грн. на 1,87%, зобов'язання вітчизняних банків зросли на 58,11%, скорочення відбулося в основному за рахунок зобов'язань банків з іноземним капіталом, оскільки вони скоротилися з 630,92 млрд. грн. до 340,32 млрд. грн., на 46,06%. Щодо динаміки капіталу банків відзначимо те, що за досліджуваний період статутний капітал банків зростає від 179,21 млрд. грн. до 488,22 млрд. грн. на 172,43%, емісійні різниці також зростають на 3,86%, резерви та інші фонди банку – на 22,65%, резерви переоцінки – 51,80%, а загальна сума власного капіталу – на 6,28%.

6. Станом на 01.01.2018 у банківській системі України присутній та функціонує капітал таких банківських груп: шведської SEB Group, американського холдингу Citigroup, французьких груп Credit Agricole Group

та BNP Paribas, італійської групи Unicredit, німецького банку Deutsche Bank, польського банку PKO Bank Polski, російського банку «Сбербанк» та ін. Найбільшу частку у банківській системі України посідають такі банки з іноземним капіталом як ПАТ «Промінвестбанк» – 14,8%, ПАТ «ВТБ Банк» – 12,9%, ПАТ «Укрсоцбанк» – 6,3% та АТ «Райффайзен Банк Аваль» – 2,3%.

7. Основними тенденціями діяльності банків України з врахуванням поширення іноземного капіталу на збалансованість локальної банківської системи протягом останніх років є зростання обсягів активів та частки іноземного капіталу, погіршення якості кредитних портфелів банків, збиткова діяльність вітчизняних банківських установ та поступове підвищення капіталізації банків та реалізація затверджених регулятором планів капіталізації.

8. У 2018 році ризики розбалансування локальної банківської системи через наявність іноземного капіталу, серед іншого, пов'язані з відсутністю співпраці з Міжнародного валютного фонду та, як наслідок, можливим погіршенням економічних очікувань бізнесу та населення. Це впливатиме на темпи кредитування та банківську політику ціноутворення на пасиви та активи.

9. Основними шляхами удосконалення регулювання забезпечення збалансованості банківської системи є врегулювання структури банківської системи України, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних та іноземних банків, сприяння концентрації капіталу шляхом застосування механізму злиття і поглинання банків, удосконалення непрямих методів регулювання іноземних інвестицій в банківській системі України, зокрема, стимулювання банків з іноземним капіталом до кредитування провідних галузей національної економіки та фінансування українських проектів розвитку, удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази регулювання діяльності банків з іноземним капіталом в Україні, зокрема, розроблення й ухвалення відповідного законодавчого акту, усунення прогалин і чітке врегулювання процедур створення та функціонування на

території України філій банків з іноземним капіталом та усвідомлення необхідності та стимулювання залучення іноземного капіталу в банківській системі з врахуванням внутрішніх умов розвитку економіки.

10. Адаптація вітчизняної банківської системи відповідно до міжнародного досвіду в сфері регулювання присутності іноземного капіталу передбачає виконання наступним перспективних заходів: зміцнення та подальший розвиток сегмента банків із державним капіталом, які спеціалізуються на забезпеченні стратегічних завдань економічного зростання країни, удосконалення процедури нагляду та регулювання діяльності банків із іноземним капіталом, законодавче забезпечення правового захисту міноритарних акціонерів, використання принципу взаємності щодо присутності іноземного капіталу в банківській системі, створення нормативно-правової бази для заборони доступу банків із офшорних зон, запровадження системи управління грошовими потоками в державі, концентрація їх у провідних банках на пріоритетних напрямках розвитку держави та створення умов для національних інвестицій до капіталу банків через сприяння легалізації некримінальних капіталів і виходу акцій банків на фондовий ринок.

11. Основними методи до виявлення та оцінки ризику розбалансування локальної банківської системи за наявності в ній іноземного капіталу є використання рейтингових систем, коефіцієнтного аналізу та аналізу споріднених груп, використання комплексних оцінок банківських ризиків та застосування статистичних моделей.

Основними пріоритетними напрямками вдосконалення збалансованості локальної банківської системи при наявності іноземного капіталу в ній є:

1. Формування пріоритетних напрямів розвитку банків з іноземним капіталом в Україні.
2. Виявлення методів мінімізації ризиків вкладення капіталу в провідні галузі економіки, співробітництво та координація зусиль у цьому напрямі з іншими добровільними об'єднаннями банків та асоціаціями,

обговорення різних стратегій розвитку банківської системи на спільних засіданнях і форумах.

3. Участь у розробленні законодавчих і нормативно-правових актів, висловлення критичного бачення щодо окремих положень розвитку банківського ринку.

4. Формування умов, які б забезпечували підвищення довіри клієнтів до банків загалом та іноземних банків зокрема, забезпечення розвитку добросовісної конкуренції на банківському ринку та прозорості у веденні бізнесу.

5. Підвищення інвестиційної привабливості банківської системи для іноземних капіталів та розвиток міжнародної банківської конкуренції.

6. Забезпечення підвищення кваліфікації банківських працівників та управлінського персоналу з врахуванням провідного зарубіжного досвіду.

7. Проведення міжнародних науково-практичних конференцій із залученням видатних економістів і банкірів-практиків країн світу, підвищення іміджу України та представлення її на міжнародній арені.

8. Співробітництво з вищими навчальними закладами та науково-дослідними інститутами й організаціями щодо підтримання наукових розробок у сфері банківської діяльності.

9. Розробка рекомендацій для запровадження провідного зарубіжного досвіду ведення банківського бізнесу.

10. Розкриття достовірної інформації про стратегії та принципи діяльності іноземних банків в Україні, підтвердження прозорості у веденні банківського бізнесу, а також періодичне відображення фінансової звітності банків з іноземним капіталом, структури їхньої власності у засобах масової інформації.

11. Звернення до правоохоронних та інших державних органів, щоб захистити банків з іноземним капіталом від незаконних посягань на їхнє майно тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декрет Кабінету Міністрів «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19.02.1993 р. № 15-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/93/96-вр>.
4. Показники фінансової діяльності банку // Звіт Національного банку України за 2014 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
5. Показники фінансової діяльності банку // Звіт Національного банку України за 2015 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
6. Показники фінансової діяльності банку // Звіт Національного банку України за 2016 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
7. Показники фінансової діяльності банку // Звіт Національного банку України за 2017 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
8. Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. № 368. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>
9. Баженова О. Е. Економічна безпека України: сучасний етап / О. Е. Баженова // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 52–61.
10. Банковская система Украины: современное состояние и перспективы развития. / Н. В. Бычкова, И. А. Ломачиская, А. А. Мумладзе //

Formation of modern economic area: benefits, risks, implementation mechanisms.
– Tbilisi : SSOTU, 2016. – part III. – S. 270-273.

11. Баранова Ю. М. Детермінанти руху іноземного капіталу в банківському секторі України / Ю. М. Баранова // Міжнародні відносини. Серія «Економічні науки». – 2014. – №3. – С.16-21.

12. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2007. – № 9. – С.12.

13. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 3-20.

14. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7–26.

15. Берегуля О. Банківські групи України. Перші кроки до запровадження консолідованого нагляду / О. Берегуля // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 6. – С. 37–38.

16. Величко І. А. Участь іноземного капіталу в банківській системі України / І. А. Величко // Банківська справа. – 2016. – № 7. – С. 10–14.

17. Вихід іноземного капіталу з банківської системи України призведе до її занепаду–О. Соскін / Українські національні новини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unn.com.ua/uk/exclusive/566836-vihidinozemnogo-kapitalu-z-bankivskoyisistemi-ukrayini-prizvede-do-yiyi-zanepadu-%E2%80%93-o.soskin>

18. Владчин У. В. Іноземний капітал в банківській системі України / У. В. Владчин // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6. – С.163-166.

19. Владчин У. В. Рівень концентрації банків з іноземним капіталом у банківській системі України / У. В. Владчин // Банківська справа. – 2016. – № 1. – С. 84–98.

20. Владимир О. Можливості зміцнення позицій вітчизняних банків на валютному ринку України / О. Владимир, В.Паляниця // Соціально-

економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 1 (8). – С. 87–98. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13vomvru.pdf>.

21. Вовчак О. Д. Сучасні тенденції розвитку банківської системи України під впливом експансії іноземного капіталу та їх вплив на фінансову безпеку країни / О. Д. Вовчак, А. О. Шпаковський // Протидія кіберзлочинності у фінансово-банківській сфері : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 23 квіт. 2013 р. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Незалеж. асоц. банків України, Харк. банк. Союз – регіон. представник НАБУ. – Х. : ХНУВС, 2013. – С.47–51.

22. Вовчак О. Д. Сучасні тенденції розвитку банківської системи України як інституту фінансового посередництва / О. Д. Вовчак, Л. М. Надієвець // Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Економіка. – 2014. – том 19, вип. 2/5. – С.114–117.

23. Геець В. М. Іноземний капітал у банківській системі України / В. М. Геець // Дзеркало тижня. – № 26 (605). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www. dt.ua/2000/2040/53895](http://www.dt.ua/2000/2040/53895).

24. Гірняк В. В. Іноземний капітал банків України: ризики і можливості / Гірняк В. В. // Інноваційна економіка. – 2014. – №5. – С. 261–264.

25. Гірченко Т. Д. Дослідження впливу іноземного капіталу на конкурентоспроможність вітчизняних банків / Т. Д. Гірченко, О. О. Стороженко // Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» Харківського інституту банківської справи УБС НБУ. – Харків. – 2014. – Вип. 1. – С. 44–52.

26. Деревацька М. Р. Іноземний капітал в банківській системі України: сучасна проблема та механізми регулювання. / М. Р. Деревацька, Н. Г. Пайтра// Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – №23.12 – С.245-251.

27. Дзюблюк О. В. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків / О. В. Дзюблюк,

О. Н. Владимир // Вісник Національного банку України. – 2014. – №5. – С. 3–8.

28. Довгань Ж. Взаємозв'язок рівня концентрації капіталу в банківській системі України та її фінансової стійкості / Ж. Довгань // Наука й економіка. – 2013. – № 1.–С. 7–15

29. Другов О. О. Реструктуризація банківської системи України: сучасний стан та перспективи / О. О. Другов, О. В. Прийма // Фінансовий простір, 2015. – № 4 (20) – С. 40-48.

30. Енциклопедія банківської справи України / ред. кол.: В. С. Стельмах та ін. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с.

31. Євченко Т. І. Банківська система України: проблеми і перспективи розвитку / Т. І. Євченко // Економіка. – 2016. – № 6. – С. 40–41.

32. Єфімов А. О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України : монографія / А. О. Єфімов. – Суми : Університетська книга, 2007. – 417 с.

33. Зарицька І. Передумови та особливості прояву сучасної світової банківської кризи / Ірина Зарицька // Вісник НБУ. – 2009. – № 6(160). – С. 20-29.

34. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності: навч.-метод. Посібник для самост. вивч. диск. / І.М. Зубок. – К.: КНЕУ, 2003. – 154 с.

35. Івасів І. Б., Корнилюк Р. В. Стратегічні аспекти регулювання діяльності іноземних банків в Україні / І. Б. Івасів, Р. В. Корнилюк [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2011_17/17_11.pdf.

36. Інвестиції в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wscu.biz/section/view/u-2017-roc>.

37. Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання : монографія / Р. В. Корнилюк, І. Б. Івасів, О. М. Діба – 2012. – С. 234.

38. Карчева Г. Т. Проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України в умовах макроекономічної нестабільності /

Г. Т. Карчева // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2016. – Т. 21. – № 5 (47) – С. 146–150.

39. Кириченко М. Процеси транснаціоналізації банківської діяльності та перспективи їх розвитку в Україні // Формування ринкових відносин в Україні – 2005. – № 11. – С. 58-63.

40. Кириченко О. А. Економічна безпека банківської системи України в умовах глобальної фінансової кризи / О. А. Кириченко, С. В. Мелесик // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8. – С. 223–232.

41. Коваленко Ю. М. Диспропорційність вкладень іноземних інвесторів у галузі та регіони України / Ю. М. Коваленко, І. А. Скуратівська // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 2. – С. 146–154.

42. Колодізев О. М. Формування монетарної політики національного банку в контексті забезпечення сталого розвитку економіки країни : монографія / О. М. Колодізев, І. О. Губарева, Є. М. Огородня. – Х. : Вид. «ІНЖЕК», 2015. – 328 с.

43. Корнилюк Р. В. Іноземні банки в Україні: вихід європейських інвесторів / Р. В. Корнилюк, Є. Е. Сікорська // Фінанси, облік і аудит. – 2013. – Вип. 2. – С. 68-76. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/-UJRN/Foa_2013_2_10.

44. Костюк О. Іноземний капітал у банківському секторі України в контексті трансформації моделі бізнесу європейських банків / О. Костюк, О. Костюк // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 6. – С. 28–35. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2014_6_18

45. Кочетков В. М. Діяльність банків з іноземним капіталом в Україні / В. М. Кочетков, Т. А. Мостиський// Ефективна економіка. – 2014. – №5. – С. 7-11.

46. Крищенко О. Зараз одним з актуальних питань розвитку вітчизняного фінансового ринку є рівень доступу на нього іноземного

капіталу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minek.crimea-portal.gov.ua/ukr/index.php?&v=1&tek=0&par=0&art=749&dt=20082>.

47. Лапко О. О. Державне регулювання залучення іноземного капіталу в банківський сектор України / О. О. Лапко, А. М. Демченко // 36. наук. Праць Черкаського державного технологічного університету, серія: Економічні науки. Випуск 39. Част.1. – Черкаси, ЧДТУ. – 2016.

48. Лібералізація руху капіталу в ході євроінтеграції: досвід країн Центральної Європи: монографія / А. О. Єпіфанов, С. М. Козьменко, М. І. Макаренко, Ф. І. Шпиг та ін. / за заг. ред. д-ра економ. наук А. О. Єпіфанова. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 109 с.

49. Міщенко В. С. Удосконалення управління банківським кредитуванням на прикладі країн Центральної та Східної Європи» / В. С. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2015. – №10. – С. 60-65.

50. Науменкова С. В. Розвиток фінансового сектору України в умовах формування нової фінансової архітектури // С. В. Науменкова, С. В. Міщенко. – К.: УБС, ЦНДНБУ, 2009. – 384 с.

51. Нежурін М. Ю. Вплив іноземного капіталу на ефективне функціонування банківської системи України / М. Ю. Нежурін, В. Ю. Подчесова // Молодий вчений. – 2013. – № 2. – С. 27–31. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/molv_2013_2\(02\)__6.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/molv_2013_2(02)__6.pdf).

52. Ніценко В. Н. Роль іноземного капіталу у розвиток банківського сектору України / В. Н. Ніценко. Науковий клуб. 2011 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2011_11_15_16_kampodilsk/section_4_2011_11_16/rol_i_nozemnogo_kapitalu_u_rozvitok_bankivskogo_sektoru/6-1-0-113.

53. Огерчук О. В. Особливості діяльності банків з іноземним капіталом в Україні / О. В. Огерчук // Регіональна економіка – 2012. – №3 – С. 121-128.

54. Оленчик А. Національна система гарантування вкладів фізичних осіб: виклики і пріоритети. Матеріали круглого столу ГО «Клуб банкірів» на тему: «Національна система гарантування вкладів: виклики і пріоритети» (23.12.2016) – Київ, 2016.
55. Онищенко В. С. Регулювання іноземного капіталу в банківській системі: зарубіжний досвід та імплементація його в Україні / В. С. Онищенко, С. О. Манжос // Вісник Національного банку України. – 2014. – №11. – С. 16-21.
56. Осадчий Є С. Іноземний капітал в банківській системі України / Є. С. Осадчий // Стратегія економічного розвитку України. – 2013. – № 33. – С. 94-102.
57. Прасолова С. П. Ефективність банківської системи України: актуальні аспекти її регулювання / С. П. Прасолова [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://dspace.ucsu.org.ua/bitstream/123456789/1376/1/Частина%20монографії%202012.pdf>.
58. Проблеми реформування банківської системи України в контексті європейської інтеграції: інформаційно-аналітичні матеріали. Вип. 8 / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, В. В. Крилова, В. В. Ващенко, Н. В. Гришук та інші. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2007. – 266 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Publication/research/Centre_S_S/Eurointegration.pdf.
59. Примостка Л. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
60. Романик О. Р. Вплив іноземного капіталу на вітчизняну банківську систему / О. Р. Романик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 37. – С. 344-349.
61. Романьок Т. Іноземне інвестування в банківському секторі України: стан та перспективи розвитку / Т. Романьок // Банківська справа. – 2013. – № 1 – С. 110–121.

62. Савченко Т. Г. Розвиток консолідованого банківського нагляду на основі імплементації міжнародного досвіду визначення системно важливих банків // Т. Г. Савченко, Л. М. Миненко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – № 18. – С. 128-131.
63. Савлук М. І. Трансформація функціональних завдань НБУ в умовах системної розбалансованості економіки / М. І. Савлук // Фінанси України. – 2016. – № 9. – С. 53-64.
64. Смовженко Т. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи в умовах євроінтеграції України. Організаційний аспект / Т. Смовженко, О. Другов // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 11.–С. 34–37.
65. Труш Г. Формування і використання ресурсної бази комерційних банків у сучасних умовах / Г. Труш // Банківська справа. – № 2. – 2013. – С. 50-72.
66. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету : монографія / О. Хаб'юк. – Івано-Франківськ : ОПППО Снятин : ПрутПринт, 2008. – 260 с.
67. Хапатнюковський М. М. Економічний суверенітет України в умовах глобальних дисбалансів: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.02 / М. М. Хапатнюковський; Держ. ВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К., 2015. – 250 с.
68. Центральний банк і грошово-кредитна політика. Підруч. / А. В. Сілакова, Г. І. Лановська, Н. І. Климаш, та ін. за заг. ред. Т. А. Говорушко.– Львів «Магнолія 2006», 2015. – 224 с.
69. Шевчук А. М. Банківські ризики: міжнародні та вітчизняні стандарти / А. М. Шевчук // Економічний аналіз. – 2016. – Т. 24. – № 2. – С. 38–42.
70. Шумська С. С. Тенденції розвитку та стійкість банківської системи України // С. С. Шумська, Д. В. П'ятницький // Управління розвитком. – 2015. – № 3 (181). – С. 7–19.

71. Циганов О. Ю. Конкурентна позиція українських банків з іноземним капіталом. / О. Ю. Циганов // Економіка. – 2011. – №3 – С. 54-60.
72. Aglietta M., Brender A. Globalisation financière et risque de système // Cahiers Économiques et Monétaires (Banque de France), № 37 (1990).
73. Did foreign banks stay committed to emerging Europe during recent financial crises? / J.P. Bonin, D. Louie // Journal of Comparative Economics. – 2016. – Режим доступу: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0147596716300403>.
74. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a revised Framework. Basel Committee on Banking Supervision. – Basel. – Updated November 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org>
75. Foreign banks and international transmission of monetary policy: evidence from the syndicated loan market / A. Demirgüç-Kunt, B. L. Horvath, H. Huizinga // World Bank Policy Research Working Paper. — 2017. — Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/curated/en/190371483993294665/pdf/WPS7937.pdf>.
76. Kaufman G.G. and Scott K.E. «What Is Systemic Risk, and Do Bank Regulators Retard or Contribute to It?» The Independent Review, v. VII, n. 3, 2003, pp. 371– 391.
77. Lehar A. Measuring systemic risk: A risk management approach // Journal of Banking & Finance. – 29 (2005) P. 2577-2603.
78. Morra C.B. The consolidated supervision in the age of the SSM / Concetta Brescia Morra // Banking Union Conference. – Electronic data. – Frankfurt, 2016. – [Electronic resource] Mode of access: World Wide Web: http://www.ilffrankfurt.de/uploads/media/Conference_on_Banking_Union_2016_all_presentation.pdf. (viewed on May 01, 2017). – Title from the screen.
79. The Global Competitiveness Report 2016-2017. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-globalcompetitiveness-report-2016-2017-1>.

80. The role of foreign banks in local credit booms / Claessens S.,
van Horen N. / The Future of Large, Internationally Active Banks. – 2016. – 273 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Обґрунтування сутності поняття «банк з іноземним капіталом»

Вчені	Визначення поняття
Івасіва І. Б. та Корнилюка Р. В. [35]	Вбачають розгляд поняття через поділ банків, серед якого група банків із іноземним капіталом включає в себе кредитні установи, що виводять фінансові ресурси за кордон для подальшого їх інвестування через офшорні компанії. Крім цього Івасіва І. Б. надає пропозиції відносно створення ефективної системи регулювання банків з іноземним капіталом.
Енциклопедія банківської справи В. С. Стельмаха [30]	Наводить трактування поняття «банку з іноземним капіталом» як фінансової установи, що працює на території країни, при чому капітал частково або повністю належить іноземним інвесторам.
Барановського О. та Єпіфанова А. О. [12, 32]	У своїх дослідженнях переконані, що надмірне поширення банків з іноземним капіталом спричинить у майбутньому зруйнування вітчизняної банківської системи.
Геєць В. А. та Павлюк К. В. [23]	Розглядають збільшення кількості банків з іноземним капіталом у вітчизняній банківській системі як позитивну тенденцію, оскільки саме це сприятиме збільшенню фінансових показників та ефективності діяльності вітчизняних банків, прискоренню втілення у практику нових банківських технологій, розширенню кількості банківських послуг, що надаються, сприятиме припливу іноземних інвестицій та утворення альтернативних джерел інвестиційних ресурсів.
Смовженко Т. С., Другов О. О. [62]	Мають іншу точку зору стосовно присутності банків з іноземним капіталом. Вони обґрунтовують жорсткі пропозиції щодо укріплення вітчизняного фінансово ринку протягом певного періоду. Вчені переконані, що лібералізація здатна збільшити ефективність банківських установ лише після підвищення конкурентоспроможності всієї вітчизняної банківської системи.

Джерело: складено автором на основі джерел [12, 23, 30, 32, 35, 62].

Функції іноземного капіталу в банківській системі країни

Джерело: побудовано автором на основі джерела [69].

ДОДАТОК В

Визначення сутності поняття «ризик розбалансування локальної банківської системи»

Вчені	Визначення поняття
Дж. Г. Кауфман і К. Сквідт [76]	Визначають ризик розбалансування локальної банківської системи як ризик або ймовірність збою певної частини системи в зв'язку з виниклою недієздатністю її окремих частин або компонентів; є наслідком паралельної динаміки (кореляції) між більшістю або всіма елементами системи. Позитивним є те, що в цьому визначенні відсутнє ототожнення процесу (збій системи) з причиною (втратою довіри). Це суттєво розширює межі розуміння досліджуваного поняття.
М. Аглієтта, А.Орлеан, О.Дж. Говтвань, А.К. Мансуров [72]	Вбачають під даним видом ризику потенційну небезпеку появи ситуацій, при яких індивідуальна реакція економічних агентів на виникаючі ризики призводить не до кращого їх поділу, диверсифікації, а навпаки - до підвищення загальної ненадійності.
А. Легар [77]	У своїх дослідженнях надає спрощений варіант розуміння ризику розбалансованості локальної банківської системи, а саме як подію, у разі настання якої значна кількість фінансових установ одночасно виявляються неплатоспроможними.
О. І. Барановський, С.В. Науменкова, С.В. Міщенко [14, 49, 50]	Розглядають ризик розбалансованості локальної банківської системи як порушення діяльності всієї фінансової системи з потенційними серйозними негативними наслідками для внутрішнього ринку та реального сектору економіки. Також під ним вбачають вірогідність того, що окремі фінансові установи внаслідок того, що в системі платежів вони взаємозв'язані між собою, не зможуть виконати свої зобов'язання за кредитними угодами в результаті неплатежів за операціями з іншими установами. Крім цього ризик розбалансованості пов'язують із неспроможністю однієї фінансової установи виконати свої зобов'язання, що призводить до розбалансування діяльності інших установ або функціонування фінансової системи в цілому або із неспроможністю одного учасника виконати свої зобов'язання, що стане причиною того, що й інші учасники не зможуть виконати свої зобов'язання належним чином.
Л. Примостка [59]	Зосереджується на тому, що ризик розбалансованості локальної банківської системи залежить від стану економіки в цілому і зумовлюється макроекономічними чинниками, такими як динаміка інвестицій, обсяги зовнішньої торгівлі, зміни податкової політики, стан платіжного балансу.

*Джерело: складено автором на основі джерел [14, 49, 50, 59, 72, 76, 77].

ДОДАТОК Г

Основні принципи використання іноземного капіталу в локальній банківській системі

Принципи	Характеристика та специфіка застосування
1. Принцип національного режиму	Відсутність будь-якої дискримінації порівняно з національними інституціями. Фактично це означає, що під час ліцензування банківської діяльності враховують її національна належність, а у процесі діяльності банківської установи застосовують подібні відносно до установ-резидентів норми банківського регулювання і нагляду.
2. Принцип взаємності	Зазначений підхід передбачає, що країна, що дає змогу створення іноземного банку на власній території, діяльність якого контролює нерезидент, за правилами, які дозволені для створення банків країни, що приймає, на території країни походження нерезидента.
3. Принцип консолідованого нагляду	Передбачає нагляд за діяльністю банків, які функціонують у транснаціональному масштабі, їх структурних підрозділів, що передбачає спільну участь у наглядових заходах як країни, де створюється іноземний банк, так і країни походження. Представництва іноземних банків не підпадають під цей принцип, оскільки не здійснюють банківські операції.

Джерело: побудовано автором на основі джерела [46]

ДОДАТОК Д

Переваги та недоліки концентрації іноземного капіталу в банківській системі

Переваги	Недоліки
1. Створення нових фінансових та економічних інструментів, які формують середовище на фінансовому ринку.	1. Виникнення труднощів щодо проведення банківського нагляду.
2. Покращення системи менеджменту банку, а саме фінансових та організаційних аспектів.	2. Втрата автономії більшості вітчизняних банках в галузі грошово-кредитної політики.
3. Сприяння розвитку фондового ринку шляхом виходу банків на нові міжнародні фондові ринки.	3. Зростання негативних факторів у вітчизняних банків у зв'язку з коливаннями на світових фінансових ринках.
4. Запровадження передового міжнародного досвіду щодо ефективного ведення банківської справи.	4. Збільшення можливостей для захоплення банківського ринку України іноземними банками.
5. Збільшення асортименту банківських послуг з одночасним підвищенням їх якості.	5. Посилення контролю іноземними банками на фінансовому ринку.
6. Застосування у банківській практиці сучасних банківських технологій.	6. Сприяння нерівноправної конкуренції між вітчизняними та іноземними банками.
7. Покращення системи обслуговування клієнтів шляхом надання якісних послуг.	7. Зростання впливу вітчизняного капіталу до інших країн світу.

Джерело: складено автором на основі джерел [11, 24].

ДОДАТОК Е

Основні фактори, які впливають на зменшення концентрації банків з іноземним капіталом на національному фінансовому ринку

Джерело: складено автором на основі джерел [56].

ДОДАТОК Є

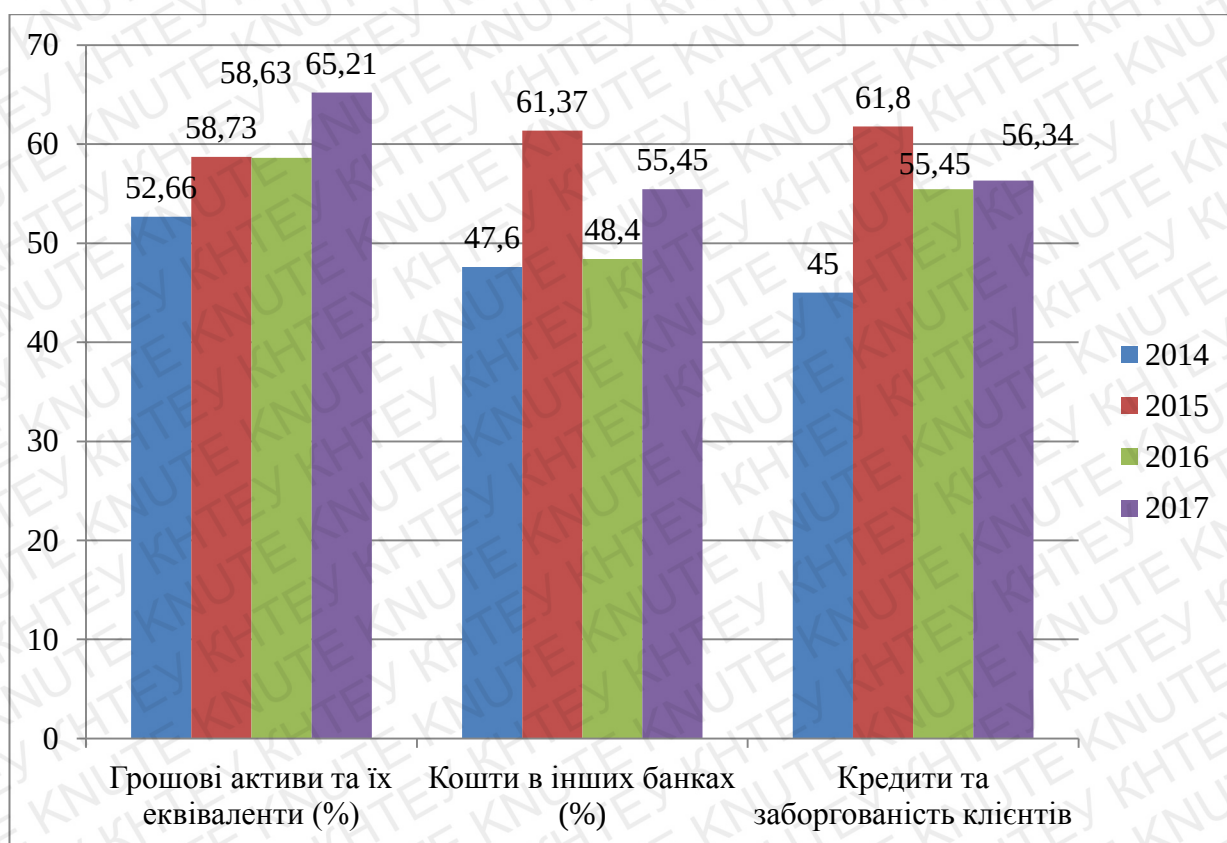
Динаміка статей активів банків України за 2014-2017 роки

Показники, млн. грн.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (%)
Грошові кошти та їх еквіваленти	147547	154064	173573	80674	54,68
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю	28364	58066	53647	81718	288,10
Кошти в інших банках	21506	65428	64011	152629	709,70
Кредити та заборгованість клієнтів	873610	713975	566512	530899	60,77
Цінні папери в портфелі банку на продаж	134036	140599	238129	275460	205,51
Цінні папери в портфелі банку до погашення	6124	22553	32573	101311	1654,33
Інвестиції в асоційовані дочірні компанії	2070	1076	887	425	20,53
Інвестиційна нерухомість	19028	19315	20291	16310	85,72
Дебіторська заборгованість щодо податку на прибуток	2367	1306	1514	1678	70,89
Відстрочений податковий актив	8080	8007	9080	6585	81,50
Основні засоби та нематеріальні активи	37775	33919	35934	35497	93,97
Інші фінансові активи	23581	23664	49895	20733	87,92
Інші активи	5397	6258	27950	25806	478,15
Всього активів	1316718	1252570	1274732	1867663	141,84

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

ДОДАТОК Ж

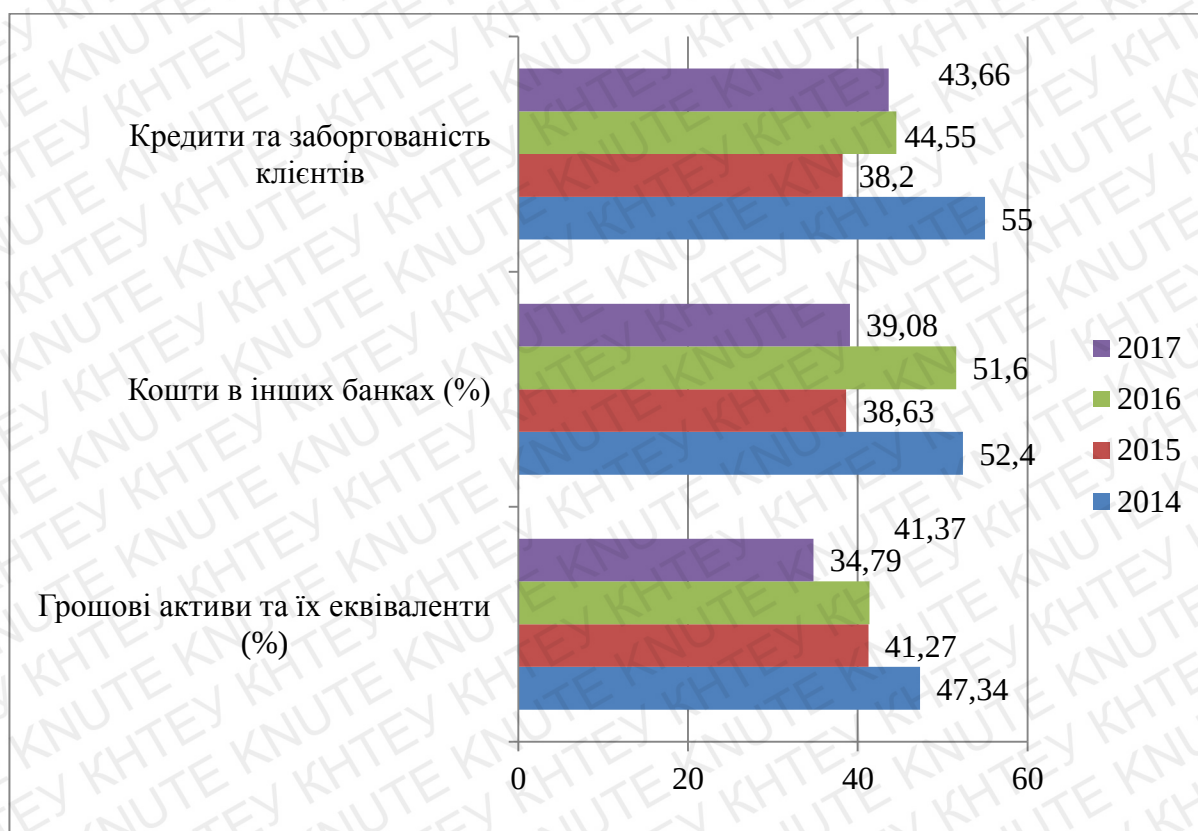
Динаміка основних статей активів вітчизняних банків за 2014-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

ДОДАТОК 3

Динаміка основних статей активів банків з іноземним капіталом за 2014-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

ДОДАТОК И

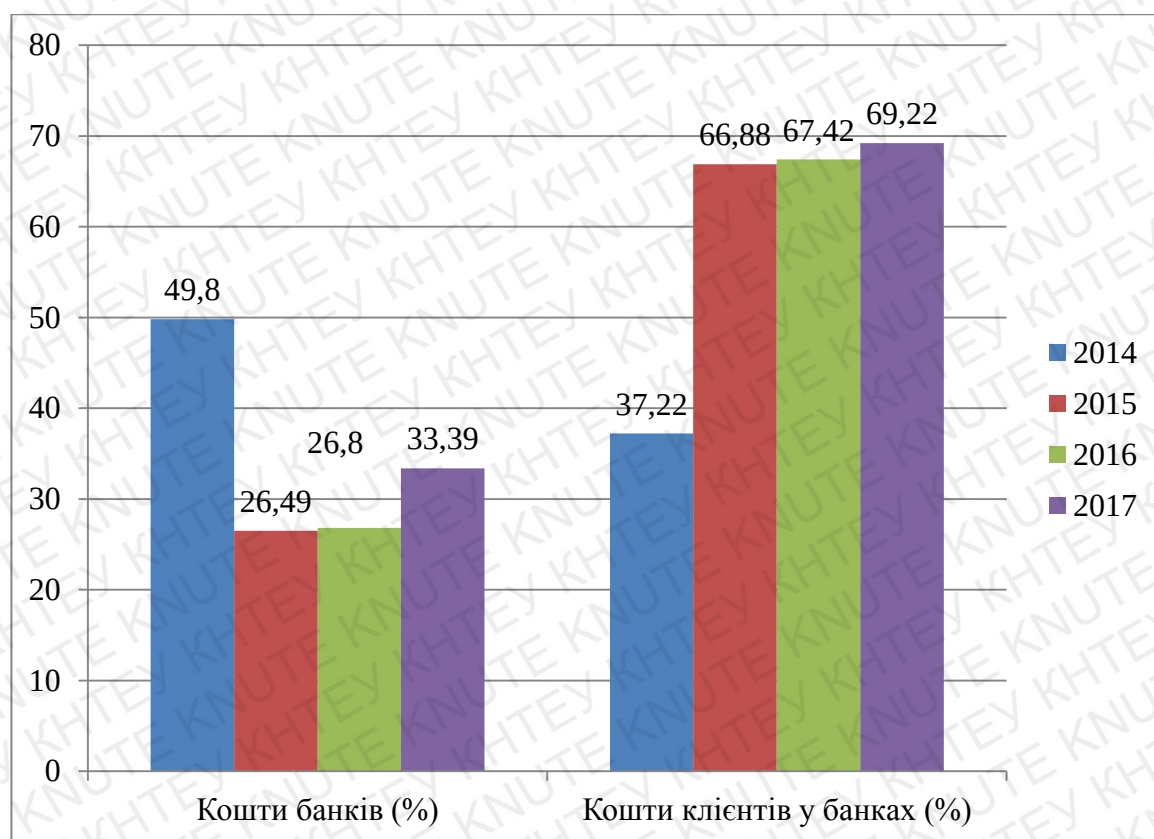
Динаміка зобов'язань банків України за 2014-2017 роки

Показники, млн. грн.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (%)
Кошти отримані від Національного банку України	-	65121	37095	28144	-
Кошти банків	226225	135900	88769	61483	27,18
Кошти клієнтів	718205	760295	854832	891427	124,12
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	-	54	163	109	-
Боргові цінні папери, емітовані банком	3428	13429	5422	173	5,05
Інші залучені кошти	82871	13207	108850	110640	133,51
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	273	997156	84	504	184,62
Відстрочені податкові зобов'язання	844	1317	555	1048	124,17
Резерви за зобов'язаннями	1085	6333	4633	7852	723,69
Інші фінансові зобов'язання	25170	11212	14295	30130	119,71
Інші зобов'язання	4955	4012	4384	6416	129,49
Субординований борг	65598	59918	25304	14838	22,62
Всього зобов'язань	1168655	1157656	1150058	1190513	101,87

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

ДОДАТОК І

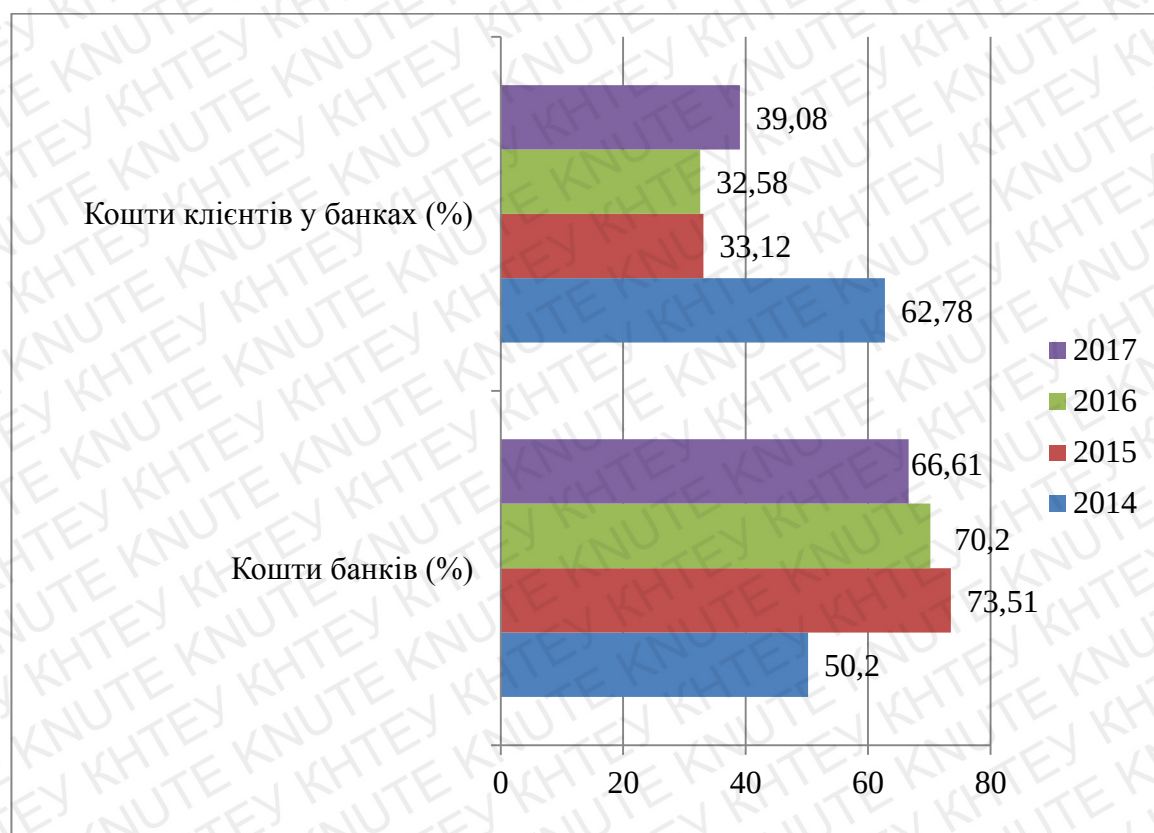
Динаміка основних статей зобов'язань вітчизняних банків за 2014-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

ДОДАТОК І

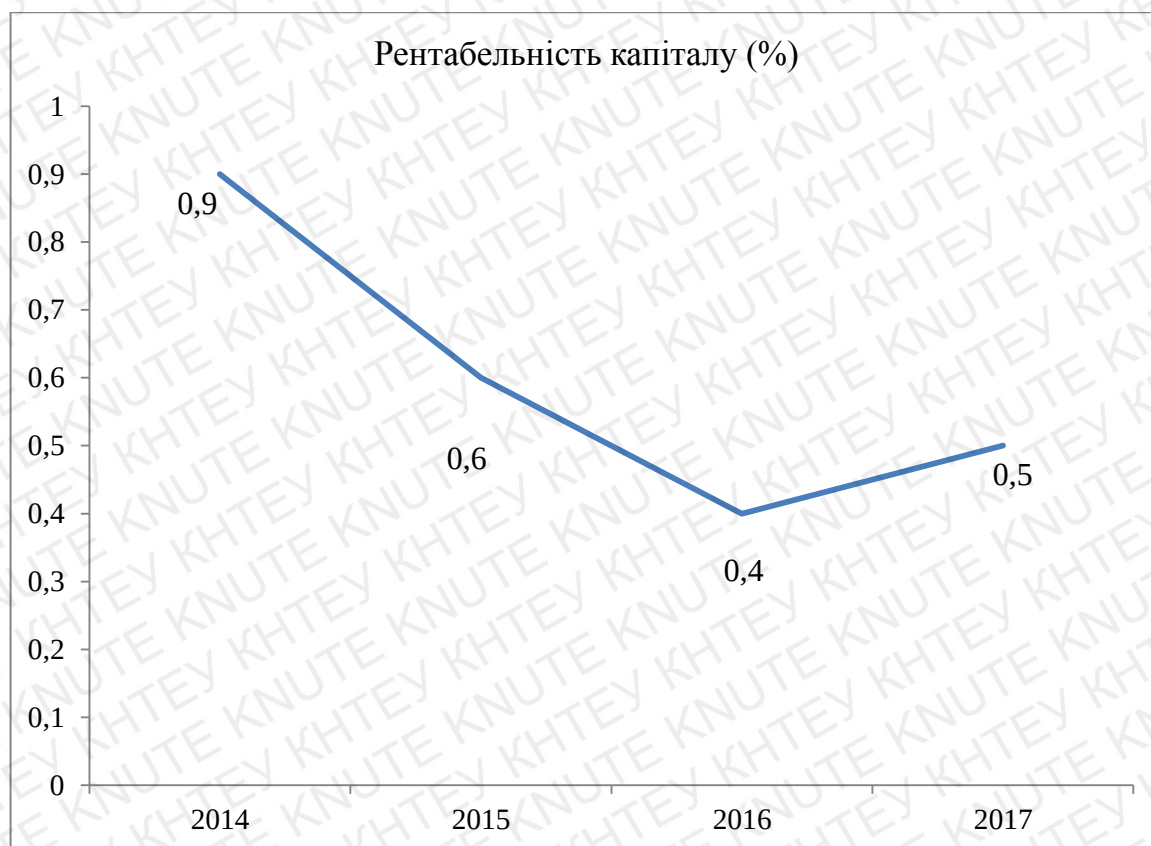
Динаміка основних статей зобов'язань банків з іноземним капіталом за 2014-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

ДОДАТОК Й

Рентабельність капіталу банків України за 2013-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

ДОДАТОК К

Оцінка статутного капіталу та загальних активів банків з іноземним капіталом за 2017 рік

№	Назва банку	Міжнародна група	Країна	Загальні активи групи	Статутний капітал, млн. грн.
1.	ПАТ «Промінвестбанк»	БЕБ	Росія	3553 млрд. руб.	39009
2.	ПАТ «Укрсоцбанк»	UniCredit Group	Італія, Кіпр	860 млрд. дол. США	16673
3.	АТ «Райффайзен Банк Аваль»	Raiffeisen Group (88%)	Австрія, ЄБРР	206 млрд. шв. франків	6155
4.	ПАТ «ВТБ Банк»	ВТБ	Росія	13642 млрд. руб.	34216
5.	ПАТ «Кредобанк»	PKO BP	Польща	266940 млрд. пол. злотих	2249
6.	ПАТ «ВіЕс Банк»	Сбербанк	Росія	27335 млрд. руб.	420
7.	ПАТ «Марфін Банк»	Cyprus Popular Bank3	Кіпр	-	462
8.	АТ «УкрСиббанк»	BNP Paribas Group (59,9%)	Франція, ЄБРР	2077 млрд. євро	5069
9.	ПАТ «Ідея Банк»	Pipecyc	Польща	82 млрд. євро	258
10.	ПАТКБ «Правекс-банк»	Intesa Sanpaolo	Італія	677 млрд. євро	1038
11.	ПАТ «Креді Агріколь Банк»	Credit Agricole	Франція	159 млрд. євро	1223
12.	ПАТ «Універсал Банк»	EFG Group	Греція	6 млрд. франків	3103
13.	АТ «Піреус Банк МКБ»	Pipecyc	Греція	82 млрд. євро	2531
14.	ПАТ «Альфа-банк»	Alfa Group	Кіпр	31 млрд. дол. США	7516
15.	ПАТ «ІНГ Банк Україна»	ING Group	Нідерланди	102 млрд. євро	731
16.	АТ «ОТП Банк»	OTP Group	Угорщина	10719 млрд. форінтів	6186
17.	ПАТ «Сітібанк»	Citigroup	США	1731 млрд. дол. США	120
18.	ПАТ «Неос Банк»	ABN Ukraine Limited	Білорусь	31 млрд. дол. США	126
19.	АТ «Прокредит Банк»	ProCredit Group	ФРН, Нідерланди, США, Бельгія, Люксембург, Франція	6009 млрд. євро	837
20.	ПАТ «Сбербанк»	Сбербанк	Росія	27335 млрд. руб.	12465
21.	АТ «БМ Банк»	ВТБ	Росія	31642 млрд. руб.	1631
22.	ПАТ «Банк Форвард»	Русский стандарт	Росія	442 млрд. руб.	283
23.	ПАТ «Кредит Європа Банк»	Fiba Group	Туреччина	8369 млн. євро	253
24.	ПАТ «Дойче Банк ДБУ»	Deutsche Bank Group	ФРН	10 млрд. євро	229
25.	ПАТ «Себ Корпоративний Банк»	SEB Group	Швеція	2496 млрд. євро	250

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України та сайтів банків.

ДОДАТОК Л

Аналіз обсяг кредитів за 2014-2017 роки

Показники, млн. грн.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (%)
Кредити юридичним особам вітчизняних банків	615844	397143	277724	261791	42,51
% до загального обсягу кредитів юридичним особам	84,62	64,43	57,93	58,16	68,73
Кредити юридичним особам банків з іноземним капіталом	111975	219278	201670	188343	168,20
% до загального обсягу кредитів юридичним особам	15,38	35,57	42,07	41,84	272,04
<i>Всього кредитів юридичним особам</i>	<i>727819</i>	<i>616421</i>	<i>479394</i>	<i>450134</i>	<i>61,85</i>
Кредити фізичним особам вітчизняних банків	133197	44111	36531	41521	31,17
% до загального обсягу кредитів фізичним особам	91,36	45,22	41,93	51,41	56,27
Кредити фізичним особам банків з іноземним капіталом	12594	53443	50587	39244	311,61
% до загального обсягу кредитів фізичним особам	8,64	54,78	58,07	48,59	562,38
<i>Всього кредитів фізичним особам</i>	<i>145791</i>	<i>97554</i>	<i>87118</i>	<i>80765</i>	<i>55,40</i>
Загальний обсяг кредитів вітчизняних банків	749041	441254	314255	303312	40,49
Загальний обсяг кредитів банків з іноземним капіталом	124569	272721	252257	227587	182,70
Всього кредитів	873610	713975	566512	530899	60,77

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

ДОДАТОК М

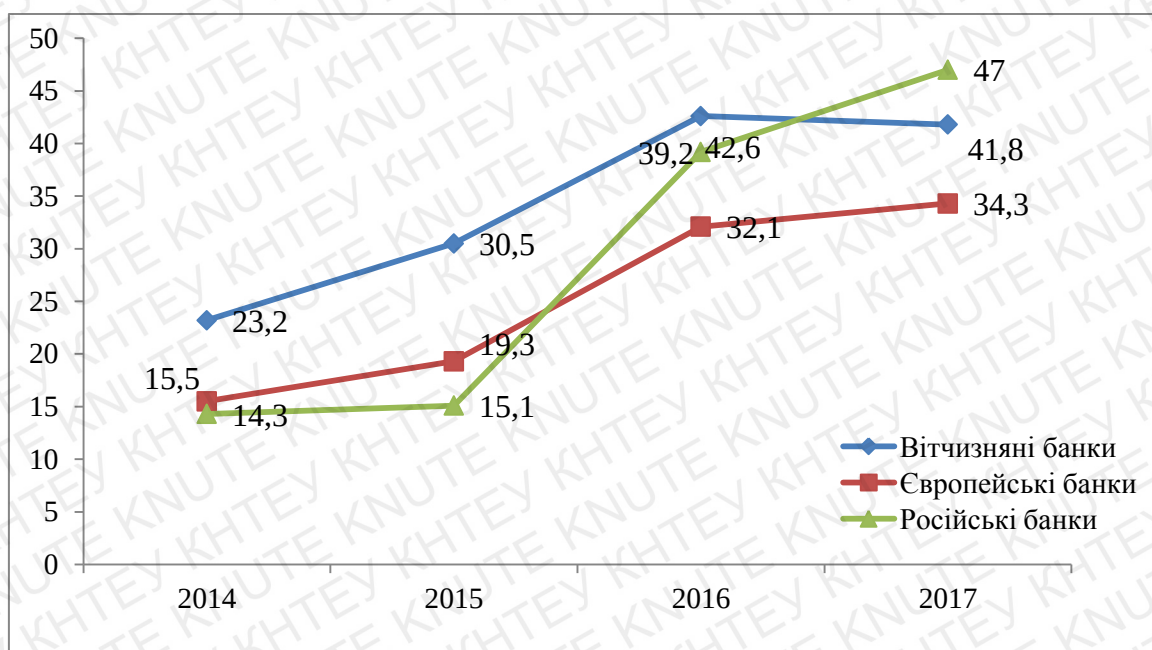
Аналіз фінансових результатів банків України за 2014-2017 роки

Показники, млн. грн.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2017 р. до 2013 р. (%)
Доходи банків з іноземним капіталом	30222	25859	39569	42654	141,14
Доходи вітчизняних банків	174171	48039	51205	58394	33,53
Загальні доходи	204393	73898	90774	101048	49,44
Витрати банків з іноземним капіталом	(40044)	(68119)	(61943)	(59672)	149,02
Витрати вітчизняних банків	(226647)	(83715)	(188974)	(67075)	29,59
Загальні витрати	(266691)	(151834)	(250917)	(126747)	47,53
Чистий збиток банків з іноземним капіталом	(9822)	(42260)	(22374)	(13745)	139,94
Чистий збиток вітчизняних банків	(42654)	(35676)	(137769)	(11954)	28,03
Чистий збиток банків	(52476)	(77936)	(160143)	(25699)	48,97

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України.

ДОДАТОК Н

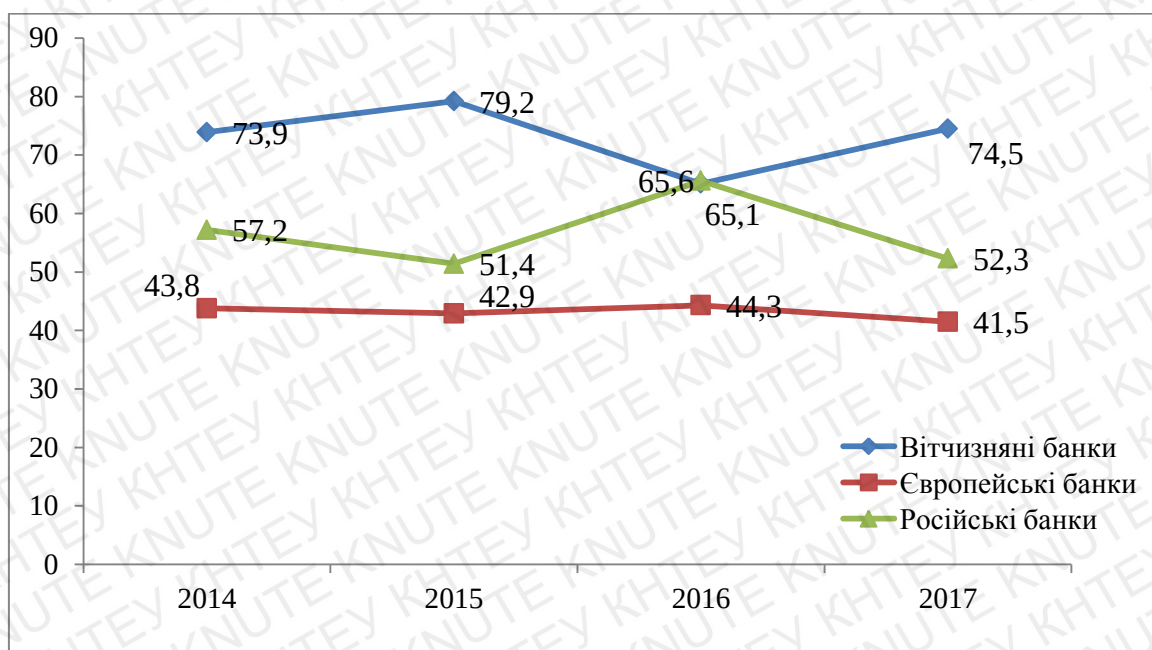
Динаміка відношення обсягу резервів під кредитні ризики до загальних кредитів (LLCR) за 2014-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України [4-7].

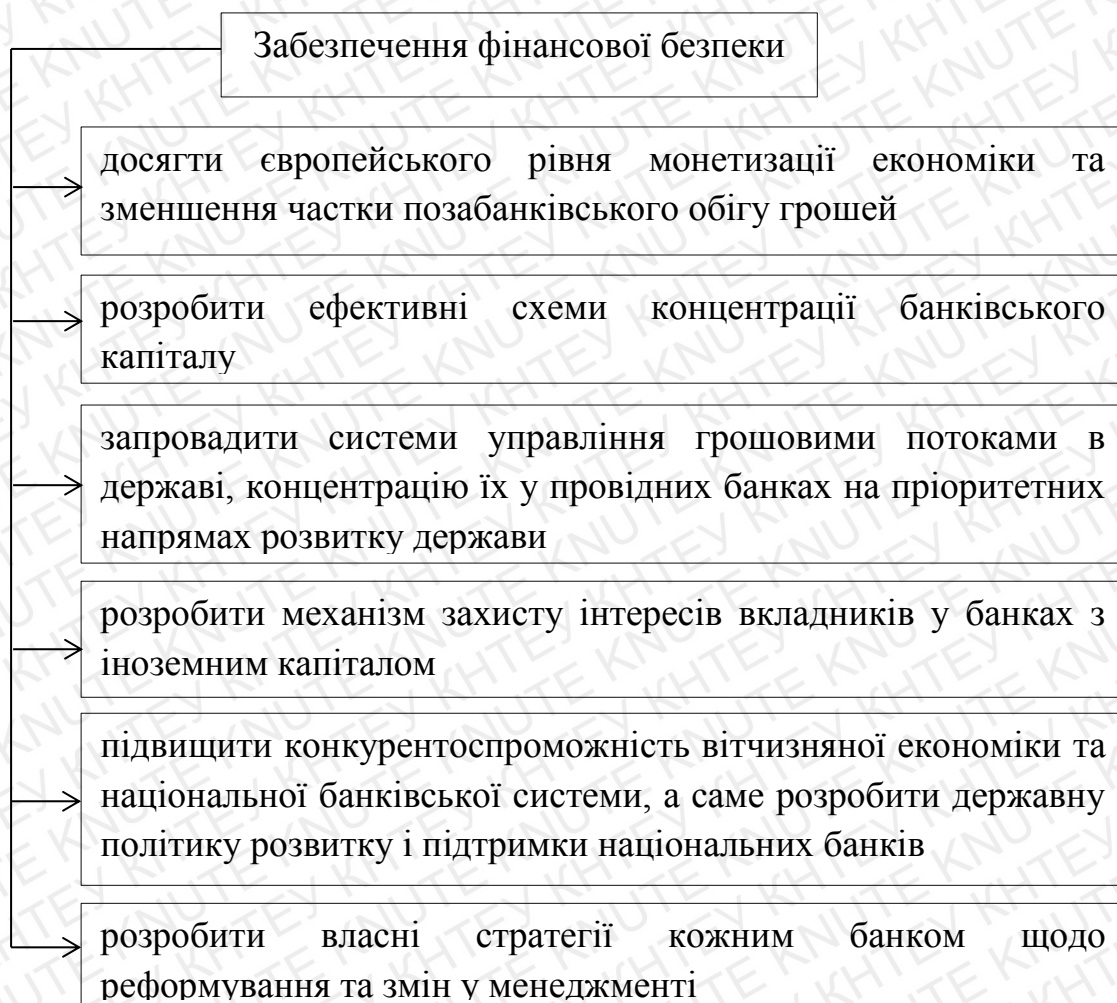
ДОДАТОК П

Динаміка відношення о відношенням процентних витрат до доходів (CIR) за
2014-2017 роки

Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України [4-7].

Заходи по забезпеченні фінансової безпеки банківської системи
України

Джерело: складено автором на основі джерела [60].

ДОДАТОК С

Тенденції, які впливають на збалансованість банківської системи внаслідок присутності іноземного капіталу

Мотиви	Особливості
1. На початковому етапі – в другій половині 1990-х років	Основною метою приходу частини іноземних банків в Україну було інвестування в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Після зниження ставок за ОВДП та зниження обсягів спекулятивних прибутків від цих операцій такі банки (зокрема, «Кредит Свісс Фьорст Бостон Україна» та «Сосьєте Женераль Україна») згорнули свою діяльність на українському ринку банківських послуг.
2. Велика кількість населення і місткість ринку	Обумовлює значний потенціал для ведення роздрібного банківського бізнесу.
3. Недооцінка багатьох активів	Відбувається внаслідок слабкої капіталізації економіки.
4. Висока дохідність українського ринку банківських послуг	Висока дохідність українського ринку банківських послуг. Зокрема, в Україні дохідність банків на основний капітал становить 15–20%, а в розвинених, європейських економіках – 9–11%. Втім не можна говорити, що Україна сьогодні забезпечує високий банківський дохід. Аналогічну, і навіть більшу дохідність при більш низьких політичних ризиках пропонують Болгарія, Румунія, Словаччина. Наприклад, дохідність капіталу HVB (Німеччина), Die Erste (Німеччина), Societe Generale (Франція), BNP Paribas (Франція) в цих країнах становить 20% і вище.
5. Розширення сфери впливу	Здійснюється заради збереження статусу великого регіонального банку, або здобуття статусу глобального гравця. Наприклад, італійським банкам сьогодні цікава Україна, оскільки Італію сьогодні охопили великі іноземні банки. Відповідно, місцевим банкам доводиться шукати шляхи виходу на ринки, що розвиваються.
6. Частково іноземний капітал входить в Україну слідом за своїми клієнтами.	Зокрема, група BNP Paribas (Франція) супроводжує роботу французьких сільськогосподарських трейдерів, Внешторгбанк (Росія) орієнтується на обслуговування експортно-імпортного потоку між Росією і Україною, SEB (Швеція), що придбав банк «Ажіо», працює з литовськими, естонськими і шведськими підприємцями, котрі ведуть бізнес в Україні.

Джерело: складено автором на основі джерела [16].

ДОДАТОК Т

Удосконалення нормативно-правової бази з питань регулювання присутності іноземного капіталу

Нормативне регулювання

- чітко законодавчо визначити максимальне спрощення процедури входження на український ринок фінансово-стабільних міжнародних банківських груп, недопущення бюрократизації та використання корупційних схем
- забезпечити своєчасне висвітлення зведених даних про кінцевих власників банків в офіційних джерелах із чітким зазначенням дати подання інформації
- посилити контроль до банків лише з так званою формальною заміною власника на іноземного акціонера, коли кінцевим бенефіціаром є український інвестор (такі схеми можуть бути пов'язані зі спекулятивною діяльністю та відмиванням коштів, особливо у разі використання компаній, зареєстрованих в офшорних зонах)
- посилити контроль за міграцією та структурою іноземного банківського капіталу

Джерело: складено автором на основі джерела [31].

ДОДАТОК У

Вимоги та обмеження наявності іноземного капіталу в різних країнах світу та
їх вплив на збалансованість локальної банківської системи

Країна	Перелік вимог та обмежень впливу іноземного капіталу
США	1. Федеральна резервна система може відмовити комерційному або інвестиційному банку, який контролюється нерезидентом, у виконанні ним функцій дилера державних цінних паперів, якщо на американські банки у зазначеній сфері не розповсюджується національний режим. 2. Обмеження на рівні окремих штатів.
Мексика	1. На період не більше 3 років, починаючи з 2000 р., встановлюється можливість збереження максимальної питомої ваги участі в капіталі банку країни 25%. 2. При перевищенні питомої ваги на 2% участі в банківському капіталі нерезидентів із країн – членів ОЄСР можуть бути проведені консультації з метою аналізу впливу цих банків на економіку країни з можливою часовою фіксацією ліміту цієї участі. 3. Дочірні фінансові установи, які контролюються нерезидентами, не можуть створювати філіали, агентства і дочірні структури за межами країни.
Канада	1. Встановлено ліміт сумарного розміру активів дочірніх банків, який контролюється нерезидентом не із США, – 12% від сукупних активів банківської системи. 2. Для відкриття більш ніж однієї філії неамериканським дочірнім банком вимагається дозвіл відповідних органів.
Франція	1. Національний режим по відношенню до банків, які не є членами Європейського Союзу – вони приймаються на умовах взаємності. 2. У процесі приватизації інвесторам не із Європейським Союзом не може бути реалізовано більше ніж 20% статутного капіталу установи.
Бразилія	1. Збільшення розміру та участі в статутному капіталі банків і приватизації державних установ. 2. Доступ іноземних компаній до фінансової національної системи може бути закритий центральним банком у разі порушення стійкості платіжного балансу.
Росія	1. Банкам із іноземним капіталом забороняється обслуговувати рахунки нерезидентів як юридичних, так і фізичних осіб. Капітал банків за участю нерезидентів сукупному статутному капіталі російського банківського сектору не повинен перевищувати 12%. 2. Капітал банків за участю нерезидентів сукупному статутному капіталі російського банківського сектору не повинен перевищувати 12%.
Ісландія	Розмір прямих інвестицій в банки країни обмежений лімітом в 25% сукупного статутного капіталу усіх банків.
Норвегія	1. Дочірні банки нерезидентів створюються на умовах взаємності. 2. До 1995 року створення філій іноземних банків було заборонено.
Англія	Поширюється принцип взаємності.

Джерело: складено автором на основі джерела [48].

Основні заходи врегулювання присутності іноземного капіталу в банківській системі на основі міжнародного досвіду

Джерело: складено автором на основі джерела [73].

ДОДАТОК X

Методи оцінки ризику розбалансування локальної банківської системи

Методи оцінки	Характеристика
1. Рейтингові системи	Використовують рейтинги на місцях та дистанційні, також проводиться коефіцієнтний аналіз та аналіз споріднених груп, комплексні оцінки банківського ризику та застосовуються статистичні моделі. За цими методами здійснюється оцінка поточного фінансового стану, прогнозування майбутнього фінансового стану; оцінка з використанням кількісного аналізу і статистичних процедур, використовуються якісні системи оцінки, здійснюється специфічне фокусування на категоріях ризику, а також проводиться зв'язок з формальними процедурами банківського нагляду.
2. Системи коефіцієнтного аналізу й аналізу споріднених груп	Такі системи дозволяють оперативно визначати відхилення в діяльності того або іншого банку, вказуючи напрямки для детального аналізу на місцях або сигналізуючи про необхідність зміни ліміту. Більш розвинуті системи моніторингу з ієрархічною системою коефіцієнтів, побудовані, як правило, за логіко-дедуктивним принципом, дозволяють проводити поглиблений аналіз (drill-down) окремих коефіцієнтів.
3. Комплексні оцінки банківських ризиків	Для одержання детальної і всебічної оцінки банківської установи потрібен комплексний аналіз діяльності всіх його великих бізнес-підрозділів. Такі дослідження вимагають значного часу і поєднують у собі аналіз ієрархічної структури банку, дослідження ризиків, пов'язаних з окремими підрозділами, і покрокове вироблення на їхній основі інтегральної оцінки ступеня надійності банку в цілому. З урахуванням складності даної процедури періодичність її проведення звичайно встановлюється індивідуально для кожного банку залежно від підсумків попереднього аналізу або результатів, отриманих менш дорогими методами оцінки надійності.
4. Статистичні моделі	Проведення аналізу за багатьма з таких методик здійснюється один раз на рік і потребує досить багато часу на його проведення, виникає необхідність не тільки у виявленні поточного стану справ, а й у його прогнозуванні на майбутнє. Достовірні прогнози дозволяють генерувати ранні попередження про можливі кризи ще до того моменту, коли їх розвиток стає критичним. Маючи таку інформацію, можна оперативно вжити заходів для поліпшення ситуації або уникнути можливих втрат, обумовлених зниженням надійності кредитної установи. Щоб одержати достовірний прогноз динаміки розвитку банку, потрібно будувати складні статистичні моделі.

Джерело: складено автором на основі джерела [47].